

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

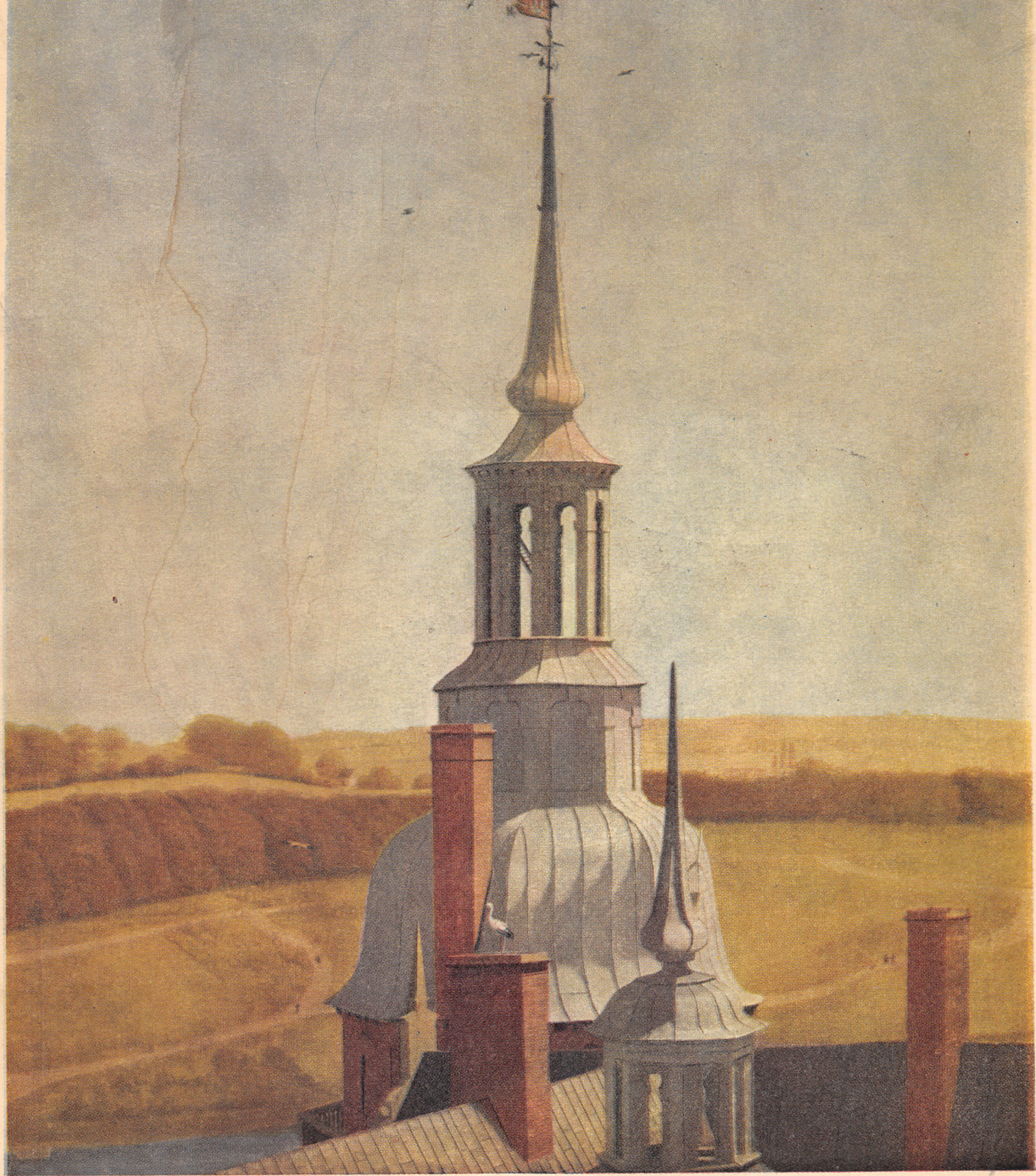
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

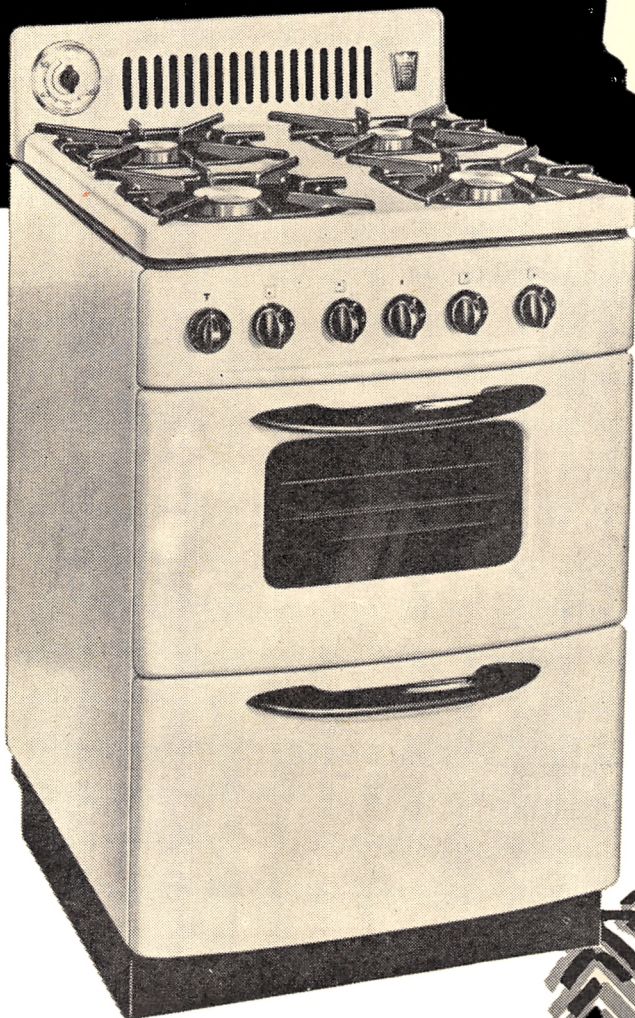
Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Jul i Nordsjælland

1959 19. Aargang

Når julemaden står for tur,
de små med tungen smækker —
for på et **ANKER** gaskomfur
blir maden altid lækker...

KGL. HOFLEVERANDØR

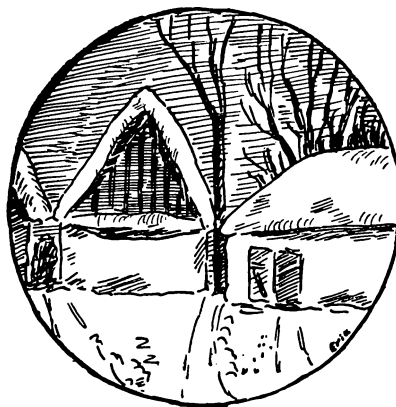
D • F • J

DE FORENEDE JERNSTØBERIER A/S

JUL
I
NORDSJÆLLAND

UDGIVET AF
ERLAND GRIBSØ OG ERIK GRIBSØ

1959
NITTENDE AARGANG

HILLERØD
C. NORDLUNDES BOGTRYKKERI
OSWALD TERKELSEN

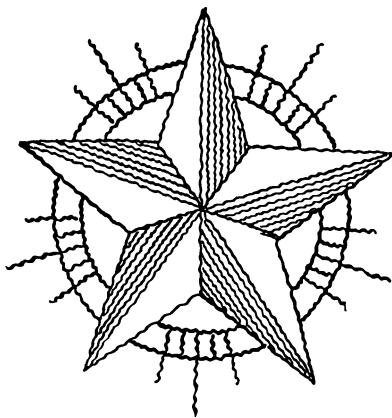
INDHOLD

»Thi der var ikke Plads i Herberget«. Af Emus Jensen	3
Aura. Anonym	4
Billedsmeden i Nødebo. Af Svend Rindholt.	5
Det er 95 Aar siden (Den nordsjællandske Jernbanes Aabning)	10
Omkring Gørløse gamle Skole. Af Soffy Nielsen	11
Den store Brand, som lagde Frederiksborg i Aske. Af Ove J. Malmgreen	12
Sikke noget Sludder - sagde Frederiksværks Postmester. Af Erland Gribso	14
Første Dampskib i Øresund. Af Eyvind Rafn	15
Nordsjællandsk Kriminalroman. Af Niels Friis	16
H. C. Andersens første elskede ligger begravet i Slangstrup. Af Erland Gribso	18
Tisvildeegnen - hvor Landsbyer blev til Badesteder. Af Ruth Hedes Pedersen	20
Julenissens Avislæsning	21
Nordsjællandske Blomsternavne. Af E. og L. C. Ugotsskov	22
Guldmedalje-Julen paa Hundested Kro i 1859. Af Alf Nicatius	23
Nordsjællandske Skæmtesprog	26
Ridefogdens Genfærd - og anden Mystik fra Horns Herred. Af Quercus	28
Veksøs store Øsel-Klokke har nu ringet i 400 Aar. Af Erland Gribso	30
10 Skove i 11 nordsjællandske Kirkesogne. Af Aage Toft	32
Karl XII's Kilde i Vedbæk. Af Max Iversen	35
Schweiziske Landmænd i Nordsjælland. Af Vagn Heiselberg	37
Foran nogle Frederiksborg-Billeder. Af Thorkil Hallas-Møller	39
Zakarias Nielsen og Helsingegnen. Af Toftemøllerens Sønnesøn	42
Var Tikøb-Degnen Søren Klog selvklod? Af ***	43
Minderig Muld. Af S. G. Nielsen	44
Den nordsjællandske Bondekone og hendes Oste-Opfindelse. Af Philax	47

Forside: Christen Købkes Billede af Frederiksborg-Spir

Eftertryk af Artikler i »Jul i Nordsjælland« kun tilladt i Uddrag – og mod Kildeangivelse

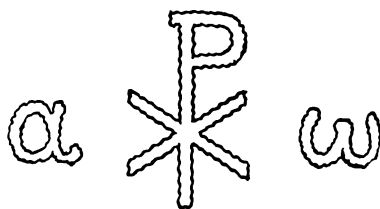
„Thi der var ikke Plads i Herberget“

Det lyder sentimentalt, hvis man paastaar, at man faar en Del Sympati med Julen, naar man i en sen Nattetime staar og ringer paa en Hotelklokke i en fremmed By, langt fra ens vante Verden, og saa faar Svaret: „Alt optaget!“ eller siger, at man i et saadant Øjeblik kommer til at mindes de kendte Ord „Der var ikke Plads i Herberget“, selv om man ogsaa med nogen Ret kan sige til sig selv: Det, som Julens første Gæst oplevede hin fjerne Nat, det oplever du nu! Andre har lagt Beslag paa den Plads, du saa gerne vilde have, og har gjort dig husvild, skønt du er kommet med de bedste Hensigter.

Sympati med Julen, naar man selv har fristet den Skæbne? Jo, det faar man uvilkaarligt. Thi Julen er jo ikke den febrilske Nervøsitet, der tager alle Tidens tekniske og salgsstimulerende Hjælpemidler i Brug og camouflerer de sølede Decembere dage og faar det daglige Tempo i Hjemmene til at nærme sig det kritiske Punkt. Julen er det uforklarlige, der giver os Følelsen af, at man er kommet i Nærheden af noget, der er større og smukkere end det, vi gaar i til daglig, fordi der er noget i det, der ikke er skabt af en menneskelig Haand, men stammer fra Kilder, der springer højere oppe. Eller direkte sagt: at den har et overmenneskeligt eller guddommeligt Indhold. Et Indhold, der faktisk er et Tilbud til Mennesket om en Livsværdi, der kan faa Sindet til at blomstre op og skabe helt nye Linjer og Perspektiver i ens Tilværelse. Det er jo det, der ligger i det gamle Julebudskab, naar det skal udtrykkes i Hverdagsord. Saa er det et Tilbud om at faa løftet Tilværelsen fra det Plan, hvor vi lever det i Øjeblikket, — op i en betydelig højere og renere Luft og med større Udsyn end Gadernes Husrækker og Hjemmets Rammer. Udsyn, der er som at se ud i evige Bjerger med en soltindrende Himmel over alle Tinder.

Paa den Baggrund har man Sympati for Julen, fordi Forhold og Tilbud af betydeligt mindre Format tager Pladsen op i det menneskelige Sinds Herberge. Man synes, det er Synd, — Synd baade for dem, der nøjes med det mindre og gaar Glip af det større, og Synd for Julen selv, der ikke kan faa Plads. Og man kunde føle sig fristet til at sige til et Menneske, som man under alt godt, — sige til ham: Naar Julen banker paa, — ikke paa Deres Forretningsdør eller paa Døren til Deres Kontor eller Deres Hjem, men — banker paa Døren til Deres Hjerte, — saa maa De ikke melde „Alt optaget“.

EMUS JENSEN

AURA

Som Bogmærke i en Digtsamling laa et Stykke Karton med disse Vers, skrevet med Blæk.

Det er lykkedes »Jul i Nordsjælland« at faa opsporet Forfatteren, som ønsker at være anonym, men med hans Tilladelse bringes Versene her.

»Aura« er et latinsk Ord, der betyder »Luftning«.

*Helt fra Tidens tyste Morgen
alt er ordnet, lagt tilrette,
det er ikke svært at gætte:
Lykketid saavel som Sorgen.*

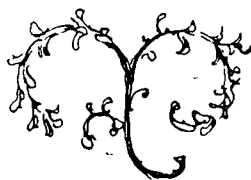
*Altid, vaagen og i Drømme,
mine Tanker er som dine,
dine Tanker er som mine:
lyse, rene, søde, ømme!*

*Fælles Aura, fælles Tanker
mødes vil, naar Tid er inde.
Hjerterne vil altid finde
sammen, naar i Takt de banker!*

*Alt, hvad der kan lutre, højne,
gav du mig, du kære, søde!
Yndig er du: Arme bløde,
Straaleglans i skønne Øjne!*

*Godt, at vi to fandt hinanden,
vi i Aura blev forenet!
Tro mig, jeg dig har forlenet
med en gylden Ring om Panden!*

*Og din Mund til Kys mig frister!
Tak, at du mig gav dem, kære!
I min Tanke vil du være
altid! Ja, det sandt og vist er!*

BILLEDSMEDEN I NØDEBO

*Om Helge Holmskov
- en Forgrundsfigur
i yngre dansk Kunst*

Af
SVEND RINDHOLT

— Jeg har Emner nok i den ganske almindelige Hverdag, som den leves i Husene, paa Gaderne og Vejene. Der er en Rigdom at øse af.

Det er *Helge Holmskov*, der udtaler sig saadan, Billedsmeden fra *Nødebo*, om hvem en Kritiker, *Johan Møller Nielsen*, har skrevet, at Danmark er en Nation af Drønnerter, hvis den ikke skønner paa ham — just nu.

Cyklende Pige. Jernskulptur. 1958.

Hvad er forøvrigt en Billedsmed? Ja, der er jo Skulptører, der hugger deres Værker i Sten eller skærer dem i Træ. Og *Helge Holmskov* er fortrolig med begge Arbejdsmaader. Men desuden er der enkelte, der former deres Motiver i Jern. De støber dem ikke. De smeder. Bygger op af Jernplader, som loddes sammen, saa Figurer dannes — funklende af Liv og gnistrende af Rytme og Bevægelse.

Det er saadan, *Helge Holmskov* bærer sig ad. Og han er i Grunden den eneste herhjemme, der virkelig mestrer at skabe Hverdagsmennesker om til Billedkunst paa denne overraskende Maade. »Han maa være Fanden til Smed«, siger *Leo Estvad*, idet han tilføjer: »Men han er dét, som er endnu bedre — en meget talentfuld Skulptør.«

*

Det turde næsten være overflødigt at nævne, at *Helge Holmskov* er Smed af *Fag*. Hvordan skulde han ellers drive det til at blive anset for »gudbenaadet Kunstner« ved Hjælp af nogle Jernplader og en

Billedsmeden *Helge Holmskov* og hans yngste Datter *Trine*. Imellem dem »Mor med Barn«, udført i Oktober 1958. Udstillet s. a. i Haveselskabets Have samt paa Grønningen 1959. Solgt til Ny Carlsbergfondet.

Hoben Værktøj? Jo, han er godt nok udlært i at sko Heste og hamre Beslag, og det var i Saxkøbing, hans Fødeby, den grundlæggende Indsigt blev erhvervet og den første haandværksmæssige Opøvelse fandt Sted.

»En Mor«, udført i Træ 1952. Udst. paa Kunstnernes Efteraarsudstilling.

Siden drev han — foruden at han dyrkede Kunsten — en veritabel Smedie i Nødebo. Det var en god Skole at gennemgaa, siger Billedsmeden. Men det var alligevel drøje Aar. Ikke fordi det for *Helge Holmskov* føltes særligt anstrengende at være Grovsmed. Men

naar det er ens dybeste Trang at genskabe Mennesker i Ler, i Træ, i Sten eller Metal, kan det nok forekomme drøjt, hvis man stadig — naar man er bedst i Gang — maa slippe det billedmæssige og i Stedet give sig i Kast med f. Eks. at banke en Skovl paa et Skaft.

Har man Kone og Børn, maa man imidlertid sørge for, at der hver Dag er Brød i Skabet, ligesom man af og til maa lægge fra til Skat. Og det kan være trælsomt nok for en ung Kunstner at skaffe Midlerne til Veje, hvis der ikke er særlige Kilder at øse af. Ikke mindst, hvis man er en af dem, der stiller store Krav til egne Evner og Ydelser. Hvad *Helge Holmskov* altid har gjort. Uanset Gevinsten i rede Penge.

*

Helge Holmskov er i Dag 47 Aar, og i Betragtning af den Position, han de sidste fem Aar er naaet frem til, tør det nok siges, at det — endnu i de yngre Aar — er gaaet ham alt andet end ilde.

Men der har alligevel været adskillige Omveje at gaa, ligesom han altid har maattet lægge svære Kræfter i. Ogsaa en vis Taalmodighed var paakrævet. Det gaar ikke af sig selv for en ung Kunstner, end ikke naar han er begyndt at finde Fodfæste og at blive betragtet med Interesse. Der er mange om det, mens der paa den anden Side kun er ganske faa, som virkelig værdsætter Skulptur.

Men *Helge Holmskov* er heldigvis en Slider. Desuden har han altid haft Linje i sine Bestræbelser. Han vidste nøje, hvad han vilde slaa ind paa, og hvad der var den dybere Hensigt med de forskellige Forsøg. Det hjalp. Led blev sejt og støt føjet til Led. Og der kom da ogsaa en respektabel Kæde ud af det — en Parade af Arbejdsresultater, der ikke bare tager sig ud, men tillige danner nødvendige Trin, saaledes at det ikke alene bliver Egenværdien, der tæller, men desuden en større Sammenhæng, hvori de enkelte Ting udfylder en naturlig Plads, en nødvendig Fase i en fremadstræbende Udvikling.

*

Det begyndte for *Helge Holmskov* med »Klumpen«, som *Kai Nielsen* frem for andet var optaget af, og hvormed menes den runde Sten, der tilhugges saadan, at dens Frodighed og fortættede Kraft bevares i de Former og Spændinger, der giver den Liv og Lemmer — svulmende Rundinger og bløde, glidende Linjer. Dette var Billedsmedens Udgangspunkt. Men lidt efter lidt blev han ligesom ængstelig for, at al den Frodighed, der fødtes under Værktøjet, blev for stillestaaende for ham, blev til Føleri. For det gjaldt jo dog om, ikke blot at runde Formen, men tillige at lokke Udtryk for sund Menneskelighed ud af den haarde, trodsige Blok.

Han begyndte da at tilstræbe en større og mere indlysende billedmæssig Klarhed. Han savnede en vis Dynamik, en mere livfuld figurlig Funktion. Fra Klumpen til det aabne, frie og selvbærende er imidlertid et stort Spring. Det blev derfor nødvendigt at indskyde Mellemlid, at gaa frem Skridt for Skridt — hvilket rent fagligt vilde betyde, at det mere konstruktive i Figurmotivet maatte efterprøves og gennemarbejdes, indtil en dyb Fortrolighed med baade Virkemidler og kunstnerisk Hensigt var erhvervet.

Den frodige Form og de bløde, glidende Linjer blev derfor i første Omgang afløst af nye Former for Balance, nye Rytmer i Linjespillet, skabt af Flader, sammenkædet ved skarpe Fremspring og bratte, kantede Brydninger. Og nu var Materialet ikke længere Sten, men Træ.

Det gik endog saadan, at *Helge Holmskov* for ret at komme til Bunds i og at uddybe sit Kendskab til konstruktiv Opbygning en Tid og tog sin Tilflugt i det rent abstrakte. Det var ikke hans Hensigt hermed at symbolisere dunkle Begreber ved billedmæssige Former, frigjort fra ethvert Naturforbillede. Hvad han derimod søgte var en Befæstning af Fornemmelsen for den inderste Kerne, for dét, der er som Skelettet

»Familien«, udført i Granit 1952.

Bestilt af Rederiet J. Lauritzen og opstillet foran »Atlas« bygning i Lundtofte.

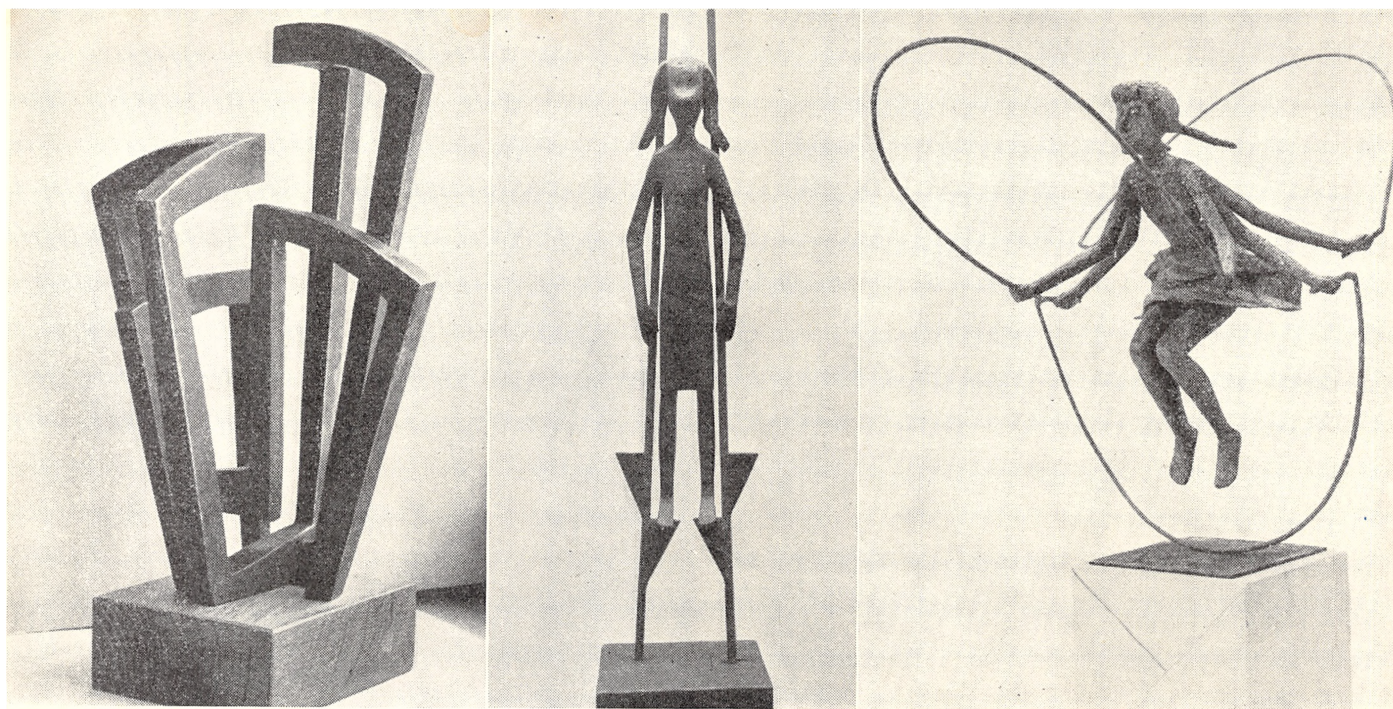
»Mor med Barn«. Udført i Granit 1945. Udst. paa Den uafhængige.

i Skulpturen, Søjlen, der bærer. Uden at kende dette, forekom det ikke *Helge Holmskov* muligt at komme videre med fast Grund under Fødderne og fordriste sig til at fremstille, hvad siden er fulgt, de hvirvlende Bevægelser i de springende Figurer eller cyklende Piger, — al denne flyvende Funktion, han har gjort til Skulptur med sikker og lykkelig Haand — skønt det egentlig skulde synes ugørligt at give saa slyngede Rytmer og lette, krydsende Linjer en naturlig Ligevægt og en, trods alt, fast, harmonisk Form.

Men det lykkedes. Takket være, hvad der gik forud. Disse med Rette saa højt værdsatte Skulpturer danner det sidste — eller foreløbig sidste — Led i den respektable Kæde, der er talt om.

*

Helge Holmskov har stort set oplært sig selv. Han var midt i Tyverne, da han kom til København, og en kort Tid var han Elev paa Frederiksberg tekniske Skole hos *Graa Christensen*, en god Lærer og Livskunstner, som han husker med Taknemmelighed. Men ellers har han arbejdet paa egen Haand, har prøvet sig frem og føjet den ene belærende Erfaring til den anden.

Fra v.: »Skulptur«. Udført i Jern 1955. Solgt til en amerikansk Privatsamler. — »Pige paa Styler«. Udført i Jern 1953. Udst. i »Trefoldigheden« ved Nyboder. — »Sjippende Pige«. Udført i Jern 1958. Udst. paa »Grønningen« 1959. Købt af Ceres-Fonden og skænket til Aarhus Museum

Helge Holmskov har modelleret fra han var ganske ung, men ogsaa tegnet og malet. Og det var med Oliebilleder, han i 1941 debuterede som 29-aarig paa Kunstnernes Efteraarsudstilling. Allerede Aaret efter fik han dog antaget sin første Skulptur, og siden er det som Billedhugger — i de senere Aar alene som Billedsmed — han har udstillet.

Han blev indbudt til »Den uafhængige« i 1943-45, og da denne Udstilling blev opgivet, kunde man i tre Sæsoner glæde sig over den unge Kunstners Fremgang paa »Sytten ialt«.

Et første Gennembrud fik *Helge Holmskov* i 1952, da Rederiet J. Lauritzen gav ham til Opgave at udføre en Granitgruppe til Opstilling foran »Atlas' Bygning i Lundtofte. Motivet er en Landbo-Familie, og Forløberen for denne store Bestilling er en Træskulptur, udstillet paa Kunstnernes Efteraarsudstilling. I begge Tilfælde er dannet en Gruppe af Forældre med et Barn. Men til dem er i sidste Tilfælde føjet et Dyr, en Hest, for at give Sammenhængen med Jorden et prægnant billedligt Udtryk. Dette store Arbejde medførte, at *Helge Holmskov* for bestandig lukkede sin Smedie i Nødebo, og efter Værkets Fuldførelse tog han paa en Sørejse, der endte i Italien.

I 1953 blev i »Trefoldigheden« ved Nyboder arrangeret en Særudstilling, hvor 25 af *Helge Holmskovs* Skulpturer gav Overblik over, hvad der indtil da var udført som det bedste i Aarenes Løb, og skønt der intet blev solgt til offentlige Samlinger, skete der alligevel dét, at man her, fra indflydelsesrig Side, fik Øjnene op for, hvor betydelig en Kunstner, *Helge Holmskov* er.

Dette blev paany bekræftet ved en Separatudstilling i »Athenæum« i 1956, hvor det var lutter nye Arbejder, der førte »Ordet«, og efter et Gæstespil det følgende Aar hos »Koloristerne«, kom Kunstneren endelig i 1958 ind paa »Grønningen« og fik her sit andet Gennembrud, der ikke alene skaffede Papirusucces, altsaa fin Kritik, men desuden en officiel Anerkendelse med stor økonomisk Vægtfyldte. Kunstmuseet købte Arbejder af *Helge Holmskov* to Aar i Træk. Ceres Fonden erhvervede en Figur, der blev skænket til Aarhus Museum og desuden blev, bortset fra hvad private købte, solgt Skulpturer ogsaa til Ny Carlsbergfondet og Undervisningsministeriet.

*

Med Vejen aabnet til det virkelig store Fremstød betegner saaledes Efteraaret 1957 det egentlige Vaarbrud i *Helge Holmskovs* Kunstnergerning. Hans Gæstespil hos »Koloristerne« indbragte ikke blot Indbydelsen til »Grønningen«, men tillige en Eckersbergmedalje, givet for en lille Granitfigur: »Mor, der bærer sin Dreng paa Ryggen«. Hertil blev i November føjet Kaj Nielsen-Legatet, og dette skal maaske ses

i Forbindelse med Deltagelse i en Udstilling, arrangeret i Emdrupborg Skole af Lærernes Kunstforening. Her præsenterede *Helge Holmskov* for første Gang en sjippende Pige, et Motiv, der senere er varieret i flere forskellige Udgaver.

Nævnes maa tillige et sindrigt, abstrakt Jernrelief, udført til Oslo-Baaden »Kronprinsesse Margrethe«, og en vellykket Udstilling — i Januar 1958 — i Aarhus' Permanente, sammen med Malerne *Niels Østergaard* og *Arne L. Hansen*. Det var ved dén Lejlighed, *Richard Gandrup* i Aarhus Stiftstidende betegnede *Helge Holmskovs* Arbejder som »underdejlige Skulpturer«.

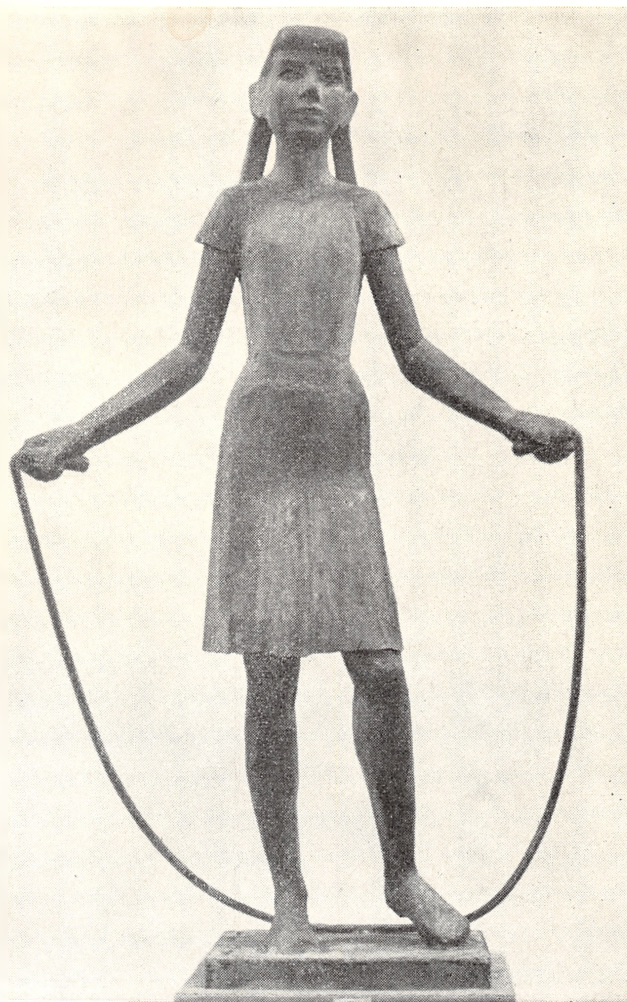
*

Det kan dog hænde, selv om Vaaren er aldrig saa farverig og fager, at en pludselig Nattefrost sætter ind og gør forbigaaende Skade paa den frembrydende Vækst. Det skulde ogsaa *Helge Holmskov* mærke netop i den Foraarstid for ham, der i 1957 bragte det store Løvspring for hans særprægede Bestræbelser.

Det gik saaledes til, at der til Udsmykning af en Handelsskole i Aalborg var udkrevet en Konkurrence. *Helge Holmskov* indsendte et Udkast, hvis Motiv var to unge Mennesker, og det fik tilkendt 1. Præmie. Komiteens Kunstnermedlemmer var ogsaa fast besluttet paa, at Arbejdet skulde udføres. Men

»Mor med Promenadevogn«. Udført i Jern 1957. Udst. paa »Grønningen«, Købstævnet i Fredericia og i Antwerpen.

»Pige med Sjippetov«. Udført i Jern 1957. Udst. paa »Grønningen« 1958. Solgt til Statens Museum for Kunst.

lokale Kræfter foretrak uventet noget ganske andet — der var Konkurrencen ganske uvedkommende — hvorefter denne blev gjort til intet og alle præmierede Forslag forkastet.

*

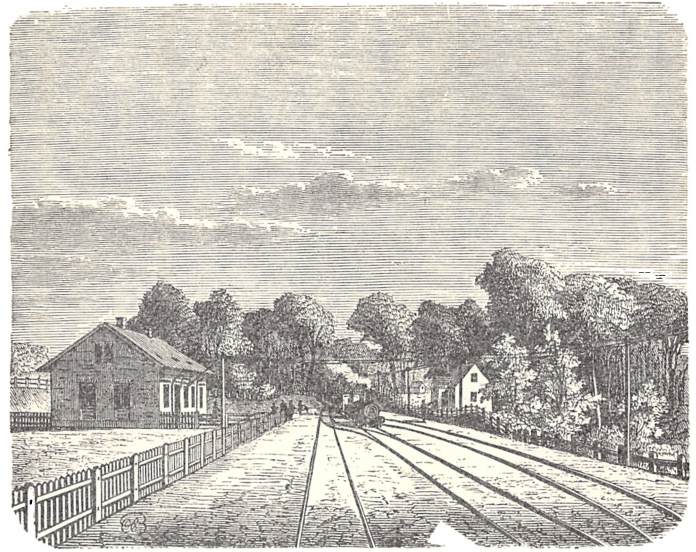
Helge Holmskov fik ganske vist en Smule Ekstrapræmie, ledsaget af dels beklagende Ord og dels indigneret Indsigelse fra mange Sider. Men Arbejdet fik han ikke. Og selv om de to følgende Aar bragte overvældende Medgang, var Aalborg-Projektets Virkeliggørelse alligevel meget at gaa glip af.

Billedsmeden i Nødebo blev skuffet. Men han gik ikke af den Grund i Staa. Han fik tværtimod fuldt op at gøre endda — og han er, som det er nævnt, en Slider, foruden alt andet godt, der kan siges om ham. Med bedste Forventning kan man derfor rette Opmærksomheden mod Genboen til Nødebo Kro. Hos ham bliver der arbejdet. Og selv om »Drønnerter« altsaa ikke helt kan undgaas, er der ingen som helst Fare for, at Kunstens Verden i Danmark ikke i rigt Maal skal skønne paa *Helge Holmskov* — just nu.

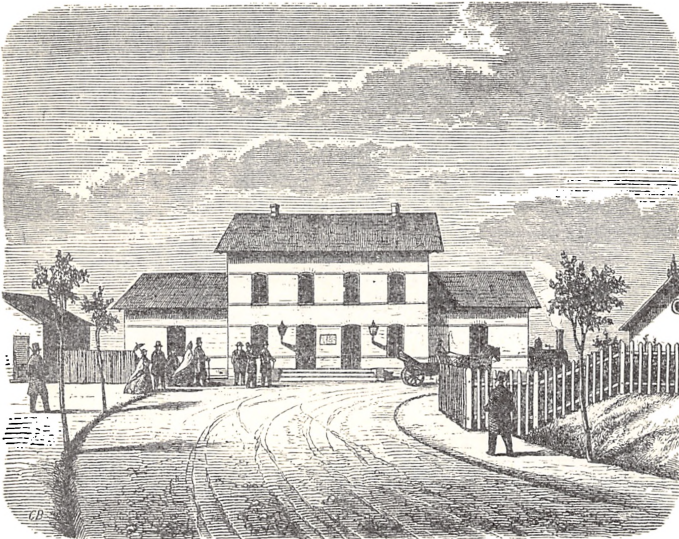
DET ER 95 AAR SIDEN

I Aar er det 95 Aar, siden »den nordsjællandske Jernbane« blev aabnet. »Banestrækningen fra Kjøbenhavn over Frederiksborg og Fredensborg til Helsingør er 8 Mile lang«, hedder det i Illustreret Tidende fra 1864. »Persontogene ville bruge omtrent 2 Timer, og Varetogene $2\frac{1}{2}$ à 3 Timer, om at tilbagelægge denne Vei«. Man begyndte med »3 Tog i hver Retning«. Her ser De Stationerne, som de saa ud ved Indvielsen den 8. Juni 1864.

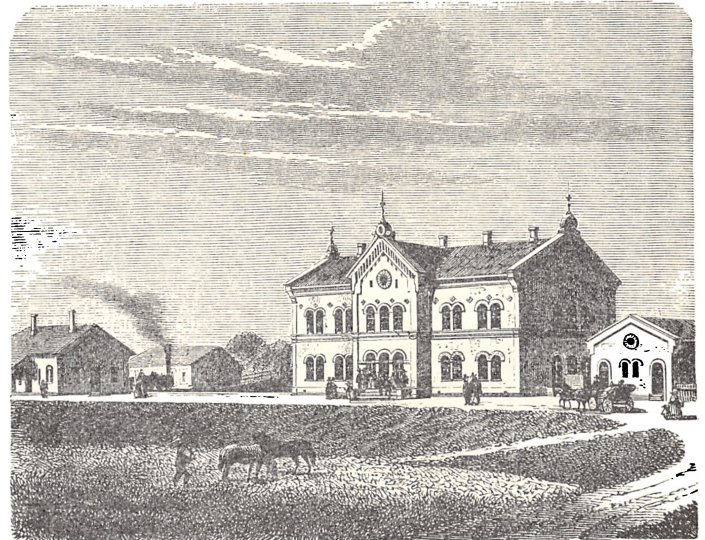
✱

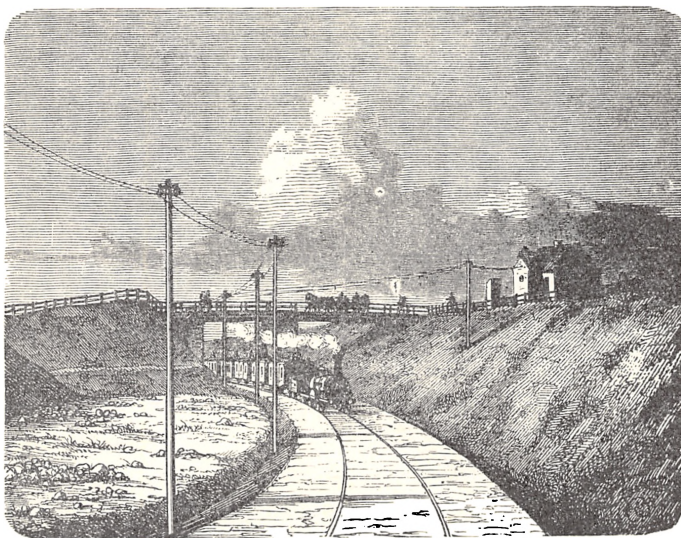
Nyholte Station ved Geels Skov

Banegaarden ved Lyngby

Banegaarden ved Frederiksborg

Gjennemskæringen ved Frederiksdalsvejen

Banegaarden ved Fredensborg

OMKRING GØRLØSE GAMLE SKOLE

Af

SOFFY NIELSEN

Fru Soffy Nielsen, »Bakkely«, tidligere »Fogedgaarden«, Tisvilde, fortæller hyggelige Minder.

Gørløse var i min Barndom og Ungdom — nu er jeg 83 Aar — en hyggelig lille Landsby med Kirke, Skole og Mølle. Gadekær var der ogsaa, og det spillede en Rolle for os Børn baade Sommer og Vinter.

Min Far, Lærer F. A. Petersen (født 1849), var først i Karlebo, hvor jeg blev født i 1876. Fra Karlebo kom Far og Mor til Tjustrup ved Sorø og derfra, i 1884, til Gørløse, hvor han afløste sin Far, som havde været der i 26 Aar. I Gørløse tog Far sin Afsked efter 37 Aars Virke i Skole og Kirke.

Ja, Skolen var herlig paa alle Aarets Tider! Om Vinteren, de lange, mørke Aftener, var der altid Lys i Skolestuen. Sangforeningen holdt Øvelser, hvis der ikke var Aftenskoleundervisning, eller Provst Barfod fra Skævinge holdt Bibellæsning. Sogneraadets Møder fandt ogsaa Sted i Skolen, og de trak tit længe ud. Mine Brødre hjalp til, naar Sogneraadetsmedlemmerne skulde have spændt for til Hjemturen. En Aften var Drengene faldet i Søvn, inden Sogneraadsmødet sluttede. Saa sagde Mor til mig: »Du kan tage Hennis Frakke paa!« Det gjorde jeg saa, stak min lille Fletning op under Huen, fik fat i en Lygte og hjalp saa den gamle Mads Hansen fra Borup med at spænde for. Da han skulde til Vogns, sagde han til mig: »Du har været en rask Dreng til at hjælpe mig, baade i Stalden og i Vognporten! Det skal du ha' en Skilling for!« Og saa gav han mig 25 Øre, hvad der dengang var mange Penge for en lille Dreng — som altsaa var en Pige!

*

Vi Piger holdt Skolen ren, uden Vederlag. Det var Skik og Brug dengang, at Renholdelsen paahvilede Læreren. Ogsaa Kirken maatte vi tage os af. Vi polerede de dejlige Alter-Lycestager, som Hans Nansen (»den Yngre«) i 1696 havde skænket »Gud til Ære oc Gørløse Kircke til Sirat«, som der staar paa dem. Denne Hans Nansen, som indtil 1699 ejede Lystrupgaard og Kirkerne i Gørløse og Skævinge, var Søn af Københavns berømte Borgmester, der jo ogsaa hed Hans Nansen.

Kirkegaarden blev passet af Klokkeren, som forøvrigt ogsaa var Postbud.

Mine Forældre drev selv Skoleloden paa 6 Tønder Land, og der var en stor Ladebygning og en Stald, saa vi syntes, det var en hel lille Gaard. At vi Børn maatte deltage i Arbejdet ude og inde, var en Selv-

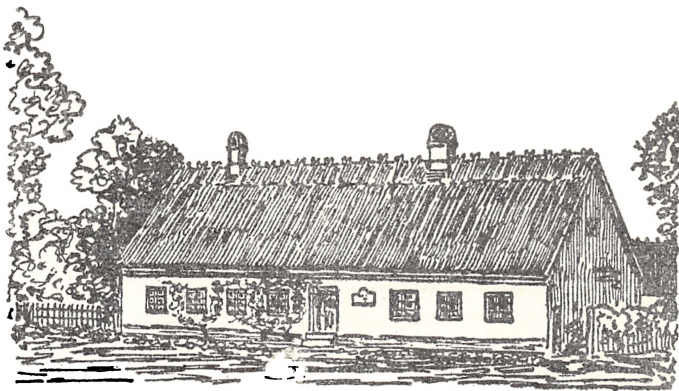
følge. Mor var dygtig til det huslige, og hun lærte os Piger at kærne Smør og lave Ost. Malke maatte vi ogsaa, og det kunde vi godt lide, især naar Køerne stod paa Græs. Far passede sin Skole, men i Sommer-tiden kom han i Frikvarteret ud og flyttede Køerne. Sommerferie blev der ikke før 1. August.

*

Man hørte af og til Folk sige, at »Gørløse er der da int' noget ved!« Vi Børn var af en anden Mening! I Skolens Stuer var der god Plads til os 6 Børn — for slet ikke at tale om den dejlige Gaardsplads og Skolebørnenes Legeplads!

Der var i Gørløse baade Hjulmand, Træskomand, Skomager, Maler og Smed. Desuden var der ikke mindre end tre Købmænd, og Postvognen Hillerød-Slangerup-Frederikssund bragte os i Forbindelse med Omverdenen. Den ene af Købmandsbutikkerne ejedes af en Enke. Hun var dygtig og førte fint Regnskab. Overfor os Børn var hun lutter Venlighed. Lige overfor Enkens Butik boede der en anden Købmand. Han var Ungkarl. Sin store Have passede han eksemplarisk, og hvor husker jeg tydeligt, hvordan han fra Haven kom klaprende med sine Tøfler, naar Butiksklokken ringede! Hos ham kunde man faa de dejligste Glansbilleder! Købmand Nr. 3 var Jens Larsen. Han var ogsaa Slagter og kaldte sig forøvrigt Høker. Det skyldtes, at han som ung havde været i en Høkerbutik i selveste København! Jens Larsen havde en god Kone og dygtige Børn. To af Døtrene blev Lærerinder.

Smeden hed Schwenke. Han havde Svend. I Smeden holdt vi meget af at komme — eller i hvert Fald forbi den — navnlig i Vinteraftener, naar Hammer-slagene drøned, og Gnisterne fløj ud paa Sneen.

Gørløse gamle Skole, en af Frederik den Fjerdes gamle Rytterskoler med Tavlen ved Døren.

Møllen glemmer vi heller ikke! Naar det havde været stille Vejr i lang Tid, og der saa kom Blæst, gik Vingerne for fuld Kraft baade tidligt og sent.

*

Vi Søskende er meget glade for de Mennesker, som nu bor i den gamle Frederik Firtals Skole. Den tidligere Skolestue er indrettet til Lejlighed, som de lejer ud til min yngste Søster, Dagmar, der har været Kom-

munelærerinde i København. Hun bor der hver Sommer, saa vi stadig kan komme »hjem«, som vi altid siger om Gørløse . . .

Ja, det tabte Paradis staar altid i Mindets Glans, og »Kammeraterne smaa tit for Øje staa« . . . Vor Barnheds By har forandret sig! Men vi husker de stille Sommeraftener og de hyggelige Vinteraftener — naar vi hørte de dybe Toner fra Kirkens Aftenklokke og sad og nynnede mellem dens Bedeslag.

Den store Brand, som lagde Frederiksborg i Aske

Af

OVE J. MALMGREEN

Redaktør Ove J. Malmgreen fortæller om Frederiksborg Slots Brand i 1859.

For 100 Aar siden blev Frederiksborg Slot lagt i Ruiner. Den røde Hane galede over Hillerød Lørdag den 17. December. I den kolde, mørke Vintermorgen blev Byens Beboere vækket ved 4-Tiden ved Raab om Brand. Himlen var luende rød, og en kvælende Røg bølgede ind over den lille By, hvis Beboere vaagnede op til et sørgeligt Syn. »Slottet brænder«, lød det fra alle Sider. Folk kom paa Benene og styrtede gennem Gaderne mod Frederiksborg. Ilden havde paa det Tidspunkt allerede faaet kraftigt fat i det prægtige Kongeslot. Flammernes gule Tunger slikkede op ad Tag og Taarne, og snart var de øvre Regioner et buldrende Baal.

Kong Frederik den Syvende yndede som bekendt at bo sammen med sin Gemalinde, Grevinde Danner, paa Frederiksborg. Kongen var ogsaa paa Slottet den Nat, da Branden opstod. Majestæten gik rundt med en sorgfuld Mine, men bevarede sin Ro og Fatning. Overalt viste han sig, og det var ham meget magtpaaliggende, at ingen under Redningsarbejdet satte deres Liv i Fare.

Det var Kammerherre Smith, som vaagnede ved, at Røg trængte ind i hans Værelse. Han vækkede Kaptajn Møller, og sammen gik de gennem Slottet for at finde Ildens Arnested. Da de kom til Billardværelset, stod Loftet i lys Lue. Ovenover dette Værelse fandtes Kongens nylig indrettede oldnordiske Samling, og det menes, at Ilden er opstaaet fra en Kamin, der kort forinden var opsat her. Underlaget ved Kaminen var gennembrændt, medens alle paa Slottet laa i dyb Søvn.

Den hestetrukne Sprøjte blev tilkaldt, men skønt man havde rigeligt Vand fra Slotssøen, formaaede

Datidens primitive Brandværn kun lidet overfor det mægtige Flammehav. Der blev sprøjtet efter bedste Evne, men der var ikke tilstrækkeligt Tryk paa Slangerne til, at Vandet kunde naa op til Slottets høje Tinder, som var omgivet af Ild.

*

Snart saa Folkemængden, der var forsamlet paa Pladsen, med Rædsel, at Flammerne slog ud gennem Vinduerne. Time efter Time gik, uden at man kunde standse Ildens Fremtrængen. Den bredte sig videre fra Hovedfløjen med eksplosionsagtig Kraft. Efter et Par Timers Forløb rasede den ogsaa over den vestlige Sidefløj med Riddersalen og Kirken. I en Brandreportage, som Adjunkt G. S. Knæckenborg gav i Frederiksborg Amtstidende Tirsdag den 20. December, fortæller han, at Specieklokkens malmfulde Røst lød for sidste Gang Kl. 6. Tre Kvarter efter styrtede Taarnets Spir ned.

Der gik endnu nogen Tid, inden Ilden naaede den anden Sidefløj. Her saavel som i Kirken, der i lang Tid beskyttedes ved sine Hvælvinger, var der, oplyser Bladet, endnu Lejlighed til at redde noget af Inventaret. Det lykkedes ogsaa at bringe det store Sølvservice, en betydelig Del af Malerisamlingen og mange antikke Møbler i Sikkerhed. I Kirken fik man bjerget Sølvalteret, Sølvstagerne og Prædikestolen.

Det saa længe ud til, at Murværket i Kirken kunde holde, og der arbejdedes med Mod og Dygtighed paa at redde, hvad reddes kunde. Kongens Formaning om ikke at udsætte sig for Livsfare blev ikke fulgt af det pligtopfyldende Folk, og det endte da ogsaa med, at flere Mennesker blev dræbt ved Branden. Ved Mid-

dagstid styrtede den nordlige Ende af Kirkens Hvælvinger ned og begravede adskillige af Mandskabet. Fire blev straks bragt paa Hospitalet. Tømrersvend Jørgen Madsen døde samme Aften, Murersvend Ole Jakobsen Dagen efter. Søndag Formiddag fandt man Murersvend Lars Olsen dræbt under Ruinerne, i stærkt lemlæstet Tilstand. Skomagervend Frederik Lindhart og Hjulmand Naamesen laa haardt kvæstet paa Hospitalet. Naamesen var blevet reddet af nogle Kammerater, som selv udsatte sig for den største Livsfare. Om Redningsarbejdet i Kirken skriver Frederiksborg Amtstidende: »I det hele kan det Mod, hvormed der arbejdedes i Kirken, ikke noksom roses, thi de, der her arbejdede, vidste, at deres Liv ahang af, om Hvælvingerne over deres Hoved kunde udholde Heden og Vægten af det nedstyrtede Riddersalsloft og Marmorflisegulv, og af og til faldt et Gibsstykke ned, der ligesom truende mindede om, hvad der kunde ske og til sidst ogsaa skete, men ikke desto mindre vedblev Folkene at lystre Ordre, og selv da Hvælvingerne var styrtet ned, manglede det ikke paa modige Mænd, der vilde udsætte deres eget Liv for at frelse dem, der endnu kunde frelses ud af de brændende Dynger.«.

*

De tre Haandværkere, der blev dræbt under de nedstyrtende Murmasser, begravedes Lille Juleaftensdag, Fredag den 23. December ved en gribende Højtidelighed. De blev fulgt til Graven af et stort Følge, heri forskellige Afdelinger af Brandkorpset med florumvundne Faner og Emblemer samt mange af Byens Embedsmænd. Foran gik et Musikkorps og blæste en Sørgemarch. I sin Tale over de omkomne udtrykte Pastor Galskjøt Haabet om, at Samfundet vilde sørge for, at ingen af de efterlevende kom til at lide Nød. Frederik den Syvende havde da allerede givet en betydelig Sum til de efterladte. Kongen var dybt bedrøvet over Slottets Brand og den Katastrofe, der var sket. Det fortælles, at Majestæten Lørdag den 17. December opholdt sig paa Brandstedet til hen paa Eftermiddagen. Først ved 3-Tiden forlod han sin Yndlingsresidens, og mod Sædvane lagde han Vejen gennem Byen for ligesom at tage Afsked med den, »idet han hilste til dens Vinduer med dyb Sorg præget i sit Aasyn«.

*

Da Branden omsider var raset ud, stod de ydre Slotsbygninger med det skønne Porttaarn ubeskadiget. Af selve Hovedbygningen stod Murene og Møntporten samt den væsentligste Del af Kirken.

Der var Landesorg over Branden paa Frederiksborg. Alle var enige om, at Slottet skulde genopbygges. Odense Kommune gjorde Begyndelsen til en Ind-

Samtidigt Billede af Frederiksborg Slots Brand.

samling, som snart var i fuld Gang. Frederik den Syvende, der allerede Brandnatten havde udtalt Ønske om, at det prægtige Slot maatte genopstaa som Fugl Fønix af Asken, tilstillede den nedsatte Kommission et Beløb paa 100.000 Rdl. I Hillerød Kommunalbestyrelses Møde den 20. Januar 1860 vedtoges det at iværksætte en Indsamling. Kommunalbestyrelsens Medlemmer gik fra Hus til Hus, og allerede den 25. Januar havde man i Hillerød samlet 3.973 Rdl. og 2 Dukater og paa Slottet og i Nyhuse 1500 Rdl. Sidstnævnte Beløb var den 1. Februar vokset til 2.243 Rdl. Efter Branden blev Gudstjenesterne holdt i Konseilsalen, indtil Slotskirken var istandsat og kunde genaabnes ved en stor Højtidelighed den 28. August 1864.

Fra alle Dele af Landet kom der Penge til Genrejsningen af Frederiksborg — selv fra Holsten. Et Lotteri for Kunsthaandværk gav ogsaa nogle Penge. Bedestolen og Riddersalen blev bragt i Orden, men det havde lange Udsigter med Resten. Arkitekt Fr. Meldahl ledede Genopførelsen af Slottet. Det var oprindeligt Tanken, at Frederiksborg atter skulde indrettes som Kongebolig, men det var der ikke tilstrækkelige Midler til. Saa tilbød Brygger J. C. Jacobsen Christian den Niende at bekoste Indretningen af Slottets Rum som kongelige Festlokaler, men saaledes, at der ikke maatte overnattes paa Hovedslottet, og naar Kongehuset ikke havde det i Brug, skulde det være Museum. Dermed blev Grunden til det nationalhistoriske Museum paa Frederiksborg lagt. Brygger Jacobsen skænkede 200.000 Kr. til Kongefløjens Udsmykning, og ved sin Død gjorde han Museet til sin Arving gennem Carlsbergfondet. Bryggeren skænkede ogsaa Slottet det skønne Neptunspringvand, som indviedes paa Christian den Niendes Jubilæumsdag den 15. November 1888. Figurene i Springvandet, som er anbragt i den mellemstore Slotsgaard, er Afstøbninger efter nogle Bronzestatuer, som Christian den Fjerde havde ladet Billedhuggeren Adrian de Vries i Prag udføre. De originale Figurer tog Svenskerne fra os i 1659. Men det er straks en anden Historie

Sikke noget Sludder - sagde Frederiksværks Postmester

Af
ERLAND GRIBSØ

Birkedommeren, der holdt Tale, troede, det var møntet paa ham — og Postmesteren fortrak fra Byen.

Den 1. Februar 1869 blev der oprettet en Telegrafstation i Frederiksværk.

Byens første Telegrafbestyrer var Postmester og Lotterikollektør *Fr. P. Jensen*, som var kommet til Frederiksværk et Par Aar i Forvejen. Som Telegrafbestyrer oppebar han 250 Rigsdaler om Aaret.

Posthuset laa dengang paa Torvet i den Ejendom, som nu fhv. Restauratør Carl Hansen ejer, og her blev Telegrafens ogsaa installeret.

Postmester Jensen havde en Elev paa 14-15 Aar til Hjælp, hed det sig, men i Virkeligheden var det Eleven, der var »Mester« for det hele, baade Post, Telegraf og Lotteri. Da Telegrafens arriverede i 1869, hed Eleven *Otto Hansen*. Han kom senere til Viborg og Thisted og blev derefter Postmester i Aabybro og til sidst i Rudkøbing. Paa sine gamle Dage slog Postmester Hansen sig ned paa »Værket«, hvorfra hans Udgang havde været, og her døde han saa sent som i 1932.

Det var, i hvert Fald set med Naturens Øjne, idylliske Dage i den gamle Fabriksby ved Aaen under Trækronerne omkring 1870, og det prægede ogsaa Livet paa Telegrafstationen. Postmester Jensen var Ungkarl og havde en Lejlighed i den Ende af Huset, der vender op mod det nuværende »Skovlyst«. Post og Telegraf holdt til i et Lokale ned mod Arsenalet. Postmesteren førte ikke egen Husholdning, men spiste paa Gæstgivergaarden, det nuværende Hotel »Frederiksværk«, paa den modsatte Side af Torvet hos Gæstgiver *Heilmann*.

Morgenmand var Jensen ikke. Eleven lukkede Kontoret op, og naar Mester viste sig noget op ad Formiddagen efter Frokosten paa Gæstgivergaarden, var det gerne for at sige, at han gik sig en Tur. Han var ivrig Jæger, og om Efteraaret var han altid at træffe i Byens Omegn med Bøsse og Hund.

Noget over Middag gik Diligencen til Hillerød, Frederiksborg sagde man, og havde Postmesteren ikke andet at tage sig for, ekspederede han selv den og fik en Passiar med de rejsende, hvis de da var fornemme nok til at indlade sig med.

*

De faa Landliggere, der kom til Byen for saa mange Aar siden, boede ikke som nu i Pensionater eller i

egne Sommerhuse, men holdt til paa Gæstgivergaarden, og blandt dem havde Postmester Jensen mange Venner, som kom og sludrede med ham paa Kontoret, naar han var hjemme.

Telegrafens Installering bevirkede, at Postmesteren maatte lægge sine Vaner om, men kun til at begynde med. Han fik nemlig snart lært Eleven at telegrafere, og saa var der atter gode Dage. Mange Telegrammer har der dog næppe været at besørge de første Aar, og i 1875, da 27 Beboere ansøgte om at faa »fuld Dag-tjeneste« paa Telegrafstationen, afslog Telegrafdirektøren deres Ansøgning med den Motivering, at der »kun blev indleveret gennemsnitlig to Telegrammer om Dagen.« Maaske kom der i Ny og Næ en Skipper, der laa her med sin Skude, og vilde telegrafere, eller der kom Ordre til Militæret. Om Efteraaret i Silde-tiden havde man mest travlt, men nogen Fredsforstyrrelser var Telegrafapparatet sjældent.

Kun paa Valgdage var Postmester Jensen interesseret i, hvad Telegrafens meldte. Valgresultaterne slugte baade han og Eleven, mens Apparatet tikkede, og de skiftedes til at løbe over paa Gæstgivergaarden med dem til de Honoratiores, som var samlet der.

Denne Idyl holdt brat op i 1878, da Postmester Jensen forlod Frederiksværk for at overtage Postmesterenbedet i Frederikssund. Det var i Trods, han rejste, og han fortrød vistnok mange Gange, at han ikke var blevet, hvor han var.

*

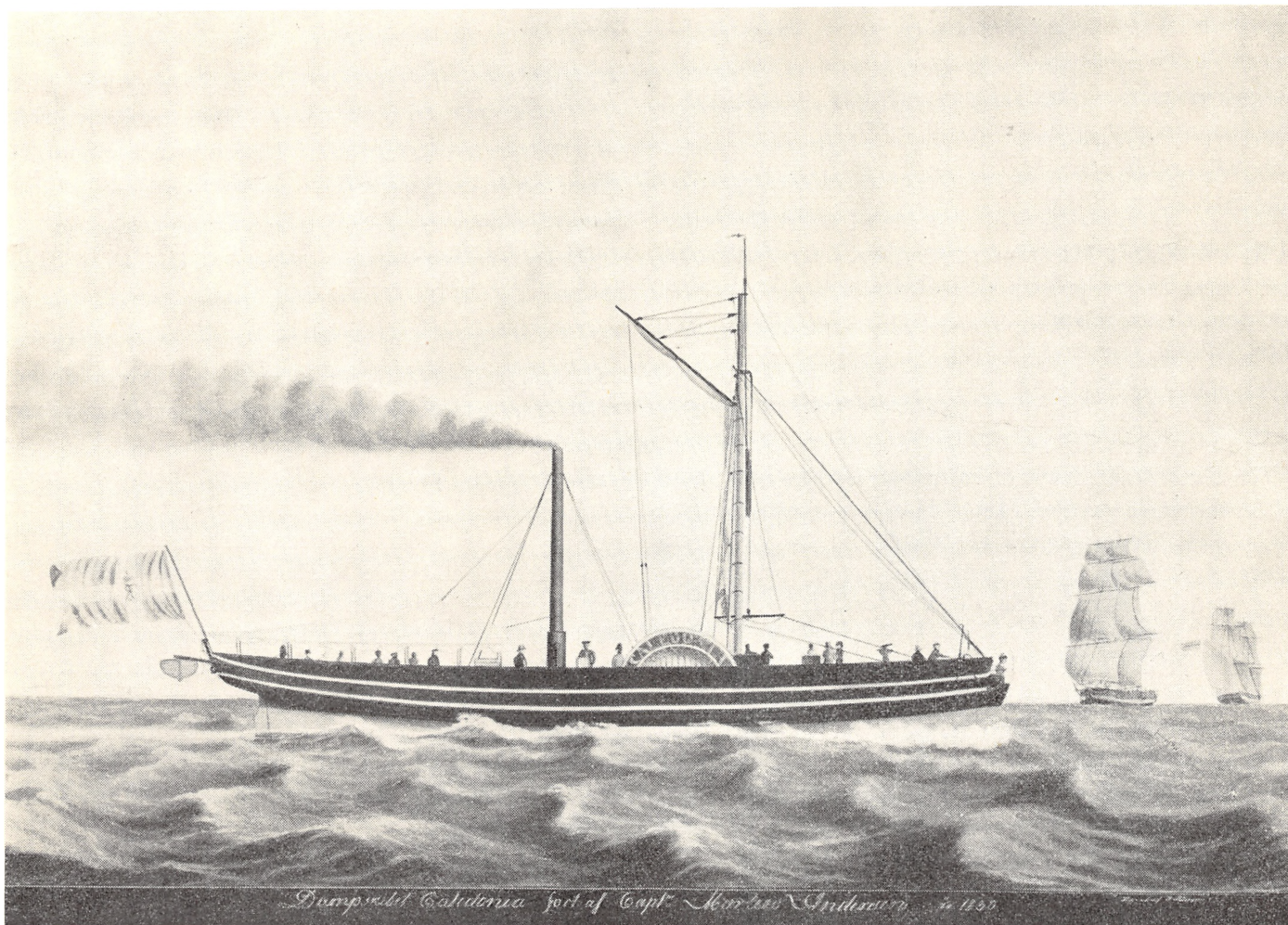
Som altid, naar Kongen havde Fødselsdag, samledes Byens Spidser til Festmaaltid paa Gæstgivergaarden. Ved Stegen talte Birkedommer *Hvalsø Møller* for Kongen. Han var ikke nogen stor Taler, og det vidste han godt selv, men han kunde ikke lide, at andre lod sig mærke med det. Birkedommerens Tale var baade bred og lang, og man kedede sig bravt. Rundt om ved Bordet holdt man sig dog nogenlunde skadesløs ved i Stilhed at pokulere med hinanden. Postmester Jensen vilde under denne Ceremoni skænke for sin Side-mand, men da Sidemanden ikke vilde have mere og holdt Haanden over sit Glas, udbrød Postmesteren: »Sikke noget Sludder!« Birkedommeren troede imidlertid, at Replikken var møntet paa ham og hans Tale..

Af den Episode opstod der et bittert Fjendskab mellem Postmesteren og Birkedommeren. Byen blev delt i to Lejre, og til sidst kunde Postmesteren ikke »nære sig« mere i Byen, som han selv udtrykte det, men rejste sin Vej.

Efter *Fr. P. Jensen*, der døde i 1893, kom *Niels Thorsen* i 1878. Han flyttede Post- og Telegrafstationen ned i Strandgade i en gammel Ejendom, som stammede fra 1798. Huset var meget lidt præsentabelt, navnlig efter, at der lige i Nabolaget var blevet bygget

et flot Toldkammer, og i 1898 rev Thorsen sin Ejendom ned og byggede en ny paa samme Sted. Det er der, Tandlæge Bach nu bor. Først i 1920 blev den

nuværende Post- og Telegrafbygning, som kgl. Bygningsinspektør Magdahl-Nielsen har givet Tegning til, opført nord for Jernbanestationen.

Det nylig fundne Billede af »Caledonia«.

FØRSTE DAMPSKIB I ØRESUND

Man har hidtil kun haft Kendskab til ét samtidigt Billede af vort første Dampskib, det navnkundige Caledonia, som blev bygget af et skotsk Værft og derfor døbt med det gamle latinske Navn for Skotland. Dampskibet, som søsattes i 1819, gik i fast Rutefart mellem København og Kiel to til tre Gange om Ugen. Ind imellem blev der saaledes ofte Tid tilovers. Den brugtes især i Sommertiden til Sejlads paa Øresund. Talrige var de Gange, Skibet lagde til, snart i Helsingør, snart andre Steder langs Kysten, især Skodsborg. Det viser sig imidlertid nu, at der eksisterer en stor Akvarel af Caledonia for fuld Fart udfor Dragør, malet af Jacob Pedersen, som oprindeligt var Matros og senere virkede som Skibsfører. Han var uddannet som Kunstmaler af Eckersberg, der havde lært ham især om Takkelagens og de forskellige Skibstypers Fremstilling. Jacob Pedersen var født d. 25. Aug. 1774 i Flensborg og døde d. 29. Aug. 1855 i København. Han var gift med Ingeborg

Hee, og i hendes Slægt har dette Skibsbillede, som naturligt nok af selve Familien har været sat højt af Jacob Pedersens Skibsbilleder, været en lang Aarrække, indtil det for kort Tid siden skiftede Ejer og nu tilhører Fru Birthe Hansen, Taarbæk. Foruden en anden Akvarel, som ogsaa er i Familieje i Karsemose ved Frederiksværk, kendes der et usigneret Kobberstik af den berømmelige Damper. Mens dette Originalstik tilhører Københavns Bymuseum, har Handels- og Søfartsmuseet forlængst sikret sig en Kopi af den hidtil kendte Akvarel fra Karsemose. Caledonia er desuden foreviget i en smuk lille Xylografi af P. Hansen i Illustreret Tidende. Men langt op over disse hidtil kendte rager nu Jacob Pedersens smukke og rigt detaillerede, sømandsmæssigt yderst korrekte store Akvarel i Taarbæk. Enkelt og friskt er det gjort — utvivlsomt vor bedste Jacob Pedersen-Akvarel.

Eyvind Rafn.

Nordsjællandsk Kriminalroman

Mordet paa Skovrider Gjødning fra Kregme i 1817 — en Sag, der vakte stor Opsigt — og som her bliver gennemgaaet af Historikeren, Red. Niels Friis

Af

NIELS FRIIS

Ligesom enhver Egn af Landet har sin Kulturhistorie, har den ogsaa sin Kriminalhistorie, om det kan udtrykkes saaledes. Nordsjælland danner ingen Undtagelse i saa Henseende. Ogsaa her er Sindene gennem Tiderne blevet rystet af snart den ene, snart den anden Misgerning, selv om der lykkeligvis har været længe mellem de enkelte Tilfælde. Fælles for dem er, at de forlængst er gaaet i Glemmebogen. Kun enkelte har trods alt en vis Interesse for Eftertiden paa Grund af særlige Omstændigheder, og til dem hører Mordet i 1817 paa Skovrider *Gjødning* i Kregme, hvorom her skal berettes.

Guldbrandt Erichsen Gjødning var, da han blev ramt af Skæbnen, en gammel Mand. Han havde været Skovrider paa Frederiksværk-Distriktet, havde været en saare dygtig og anset Forstmand, men forsumpede efterhaanden. Man sagde, det var fordi han blev forfulgt af Bønderne, som havde reageret mod hans stærke Retskaffenhed, der ikke tillod ham at tolerere Handlinger i Skovene fra deres Side, som det var hans Pligt at forhindre. Saa forledte de ham til Drik, og da han derved efterhaanden blev uskikket til sit Embede, blev han afskediget med en lille Pension. Sit Otium nød han i Kregme, hvor han under primitive Forhold indlogerede sig hos Hjulmand *Jørgen Jensen*,

Det var denne *Jørgen Jensen*, som den 20. September 1817 til Skifteforvalteren i Frederiksværk, Justitsraad Budde, anmeldte, at han havde fundet *Gjødning* død i Lyngby Skov. Liget, ved hvis Side laa et Gevær, var saa medtaget, at ingen Undersøgelse lod sig foretage, skønt det havde Skudskaar. Der var intet andet at gøre end at jorde det hurtigst muligt, og da Stedets Præst, Provst *Strøm*, var bortrejst — eller maaske endog ikke vilde foretage Handlingen — skete det uden kirkelig Ceremoni. Paa Egnen snakkede man om Dødsfaldet — visse Rygter opstod ogsaa. Men da *Gjødning* havde lidt af »Slagtilfælde«, vel Epilepsi, antog alle, ogsaa Myndighederne, at han var kommet ulykkeligt af Dage under et saadant Anfald.

Allerede da Skifteforretningen skulde foretages, blev det dog klart, at Sagen nok laa noget anderledes. Det viste sig, at *Gjødning*s Bo var plyndret, idet man ikke paa langt nær fandt alt, hvad han havde ejet, især ikke nogle Brandkasse-Obligationer. Disse, og andre Effekter, efterlystes, og der udsattes Dusør i

Forbindelse med Politiundersøgelser, alt dog uden Resultat. Saa, den 16. December, skete der noget, som satte Gang i det hele. Inde i København blev *Jørgen Jensen* og hans Svoger *Lars Nielsen*, anholdt i Besiddelse af en hel Del af de Obligationer, der havde tilhørt *Gjødning*, og af hvilke de havde forsøgt at hæve Renter i Brandkassen.

*

Nu tog Københavns Politiret fat, og under Forhørene her tilstod baade *Jørgen Jensen* og hans senere anholdte Svend *Anders Aagesen*, at de i Forening havde begaaet Tyverier fra *Gjødning*s Efterladenskaber. De hævdede dog, at det først var sket efter, at han var fundet død. *Lars Nielsen* tilstod, at han havde været med til at skjule Kosterne paa sin Gaard, ligesom at han — hvad han jo heller ikke kunde komme uden om — havde været behjælpelig med at hæve Obligationsrenterne. Derimod nægtede alle tre at vide noget om, hvordan *Gjødning* var død — men at han var myrdet, stod efterhaanden klart, eftersom militære Eksperter ved en Undersøgelse af det Gevær, der laa ved *Gjødning*s Lig, fastslog, at han ikke var dræbt af det.

Det var ved at følge Obligationerne, man kom videre i Sagen. Da det blev opklaret, at *Jørgen Jensen*s Far, Gaardmand *Jens Nielsen* i Ullerup, allerede Dagen efter at *Gjødning* var fundet død, havde været i Besiddelse af nogle af dem, blev han og hans anden Søn, *Niels Jensen* arresteret. Den sidste forklarede uden mindste Betænkning, at han var vidende om, at hans Broder, *Jørgen Jensen* og *Anders Aagesen* havde myrdet *Gjødning*. Stillet overfor denne Kendsgerning faldt *Jørgen Jensen* i første Omgang til Føje og afgav en i alle Henseender detailleret Forklaring, hvis Hovedpunkter var følgende:

Nogen Tid før Mordet paa *Gjødning* blev begaaet, havde *Jørgen Jensen* aftalt med *Anders Aagesen*, at de vilde rydde gamle *Gjødning* af Vejen for at sætte sig i Besiddelse af hans Ejendele. De var blevet enige om at lokke *Gjødning* ud til Lyngby Skov under Paaskud af Jagt, og om at *Aagesen* skulde skyde ham der. Om Aftenen den 13. September var de ude i Skoven for at finde et Sted, hvor de kunde slæbe ham hen bagefter. Søndag Formiddag den 14. aftalte de saa med *Gjødning*, at de i Fællesskab skulde gaa paa Jagt

samme Aften, og de gjorde hans Bøsse i Stand for ham. Dermed var alt klart.

Da Jørgen Jensen samme Søndag Aften var kommet hjem fra et Gilde, gik han ind paa Gjødings Værelse og fik ham til at gaa med ud i Lyngby Skov. Den intetanende gamle Mand indvilgede og fulgte med Jørgen Jensen, som ledte ham hen til det aftalte Sted. Under et eller andet Paaskud gik han et Øjeblik til Side, og i næste Nu skød Anders Aagesen, som i Forvejen var gaaet ud i Skoven og ventede, Gjødning med en Bøsse; den havde han laant af Smed Hans Jensen i Kregme under det Paaskud, at han vilde lægge den som »Selvskud« i sin Have. Ugerningen var dermed fuldført som planlagt, og det samme blev Tilfældet med Resten af den udkastede Plan.

Saa snart Skuddet var gaaet af, traf Jørgen Jensen og Anders Aagesen — stadig ifølge deres første Tilstaaelse — sammen uden for Skovens Hegn. Efter fælles Aftale her gik Anders Aagesen tilbage til Liget og fjernede Uhr, Penge og Nøgler fra det. Ligeledes i Fællesskab gik de hjem i Jørgen Jensens Hus, aabnede Gjødings Værelse — som han havde laaset efter sig — og hans Gemmer, for derefter at bringe alle de bedste og værdifuldeste af hans Ejendele igennem Jørgen Jensens Sovekammer, Stue og Værksted op paa Husets Loft, hvor de foreløbig gemte Tingene.

Denne opsigtsvækkende nordsjællandske Mordsag blev ikke behandlet paa normal Maade. Der blev nedsat en Kommissionsdomstol, bestaaende af Byfoged og Birkedommer K. v. Hadeln i Frederikssund og Birkedommer H. C. Meinig i Kronborg-Hellebæk Birk. Sagen var uhyre svær, for ikke blot havde Anders Aagesen aldrig tilstaaet sin Andel i Ugerningen for Retten, skønt han ifølge Vidneudsagn ofte havde talt om den — men der skete ogsaa meget hurtigt det, at Jørgen Jensen tog sin Tilstaaelse tilbage og fremkom med andre tildels helt afvigende Forklaringer. Trods lange Tidens Arbejde, Forhør og Undersøgelser var Kommissionen dog, da den sluttede af, uden Beviser, selv om Sagen i dens Øjne var klar nok.

*

I sit udstrakte Forløb kom Sagen til at rumme adskillige dramatiske Momenter, af hvilke det første var Jørgen Jensens Anholdelse paa Gaden i København. Derudover var der Opgravningen — efter 1½ Aars Forløb — af Gjødings Lig, der skete efter de bedste Mønstre i Overværelse af de sigtede; uhyggeligt virkede ikke blot denne Scene, men ogsaa den Omstændighed, at det heller ikke ved denne Lejlighed lykkedes at faa den gamle Skovrider i Jorden igen med blot saa meget som en Jordpaakastelse. Og der var mange andre Momenter, der kastede Spænding og Mystik over Sagen, og besværliggjorde dens Opklaring.

Jørgen Jensens stadig skiftende Forklaringer var

højest upraktiske, men lige saa besværlig var Anders Aagesens Adfærd — foruden hans haardnakkede Benægtelse. Gang paa Gang flygtede han fra Arresterne, først i Esrum, saa i Hillerød. Han forsøgte ogsaa at tage sig af Dage, og da det blev forhindret, anstillede han sig i lange Tider som om han var sindssyg. Stemningen mellem de to hovedsigtede i Sagen var iøvrigt ikke god. En af Sagens mest dramatiske Episoder indtraf under en Paavisning i Lyngby Skov, hvor Anders Aagesen i manges Overværelse beskyldte Jørgen Jensen for Drabet paa Gjødning.

*

Den 7. Oktober 1820 afsagde Kommissionen sin Dom. Jørgen Jensen og Anders Aagesen dømtes efter Christian V's danske Lov. De »bør have deres Liv forbrudte og lægges paa Steile og Hjul. Saa bør de og have deres Boeslodder forbrudte og Jord til Kongen«. Lars Nielsen fik for Meddelagtighed et Aars Forbedringshusarbejde, hvorimod Jørgen Jensens Kone, Birthe Hansdatter, der ogsaa havde været tiltalt, frifandtes. Da de dømte erklærede sig utilfredse med Dommen, gik den til Højesteret, som stadfæstede den i Februar 1821, idet dog Anders Aagesen, hvis Benægtelse man altsaa ikke har ment at kunne se bort fra, slap med kun to Aars Forbedringshus.

Jørgen Jensen, Hovedmanden, som han jo sikkert maa kunne kaldes — var stadig dødsdømt, og da Kongen havde sanktioneret denne Dom, skred man til Eksekutionen af den. Den gejstlige Forretning indledtes straks. Pastor *Sølling* i Frederiksborg paa Embeds Vegne — d.v.s., som den, i hvis Sogn Fængslet var — og Amtsprovst *Øllgaard* samt Pastor *Wedel* efter Delinquentens Forlangende, besøgte Jørgen Jensen i Fængslet for at forberede ham til Døden. Det var en ganske normal Forretning forud for en Henrettelse, men den fik i dette Tilfælde et højst usædvanligt Forløb, forsaavidt det lykkedes Jørgen Jensen at anfægte de tre Præster i Henseende til Dommens Rigtighed.

*

Overfor dem fremkom Jørgen Jensen med en helt ny Forklaring, gaaende ud paa, at han havde fundet Gjødning død paa dennes Værelse, at Liget senere var bragt ud i Skoven, og at hans Bo først derefter plyndret. Dette fandt Præsterne sig foranlediget til at indberette til Danske Kancelli, og ved kgl. Resolution beordredes Kommissionen til at optage nogle supplerende Forhør. Under disse skete der det, at Jørgen Jensen først fastholdt, hvad han havde sagt til Præsterne, senere fragik det, og man var derefter lige vidt. Men Jørgen Jensen havde opnaaet, hvad han sikkert vilde.

Da Kommissionen havde sluttet de sidste Forhør, gik Sagen til Kongen, der jo dengang vor Doms-

magtens øverste, og Præsident for Højesteret. Han ændrede den 14. August 1821 Højesteretsdommen i Gjødning-Sagen paa saadan Maade, at Jørgen Jensen i Stedet for at lide den Dødsstraf, Retten oprindelig havde idømt ham, skulde hensættes i Københavns Tugthus paa Livstid under streng Bevogtning. Først dermed var der sat Punktum for denne ejendommelige Kriminalhistorie. Det havde varet længe — paa det allernærmeste fire Aar! Drabet paa Gjødning fandt Sted i September 1817, og først i August 1821 skrev man sidste Side af de mere end tusinde, Sagens Akter fylder.

*

Det hed i den afsluttende kongelige Resolution, som jo faktisk omstødte to Retsinstansers Afgørelser, at der ikke var blevet tilvejebragt Vished, men kun i høj Grad Formodning om den egentlige Gerningsmand til Mordet paa Skovrider Gjødning. Man kan ikke lade være at tænke paa, hvor meget klarere Sagen, og sikkert meget hurtigere, vilde have ligget nu til Dags. De moderne Identifikations- og Efterforskningsmetoder, med Fingeraftryk, kemiske Processer og Vaabenundersøgelser i Spidsen vilde højst sandsynligt paa et meget tidligt Tidspunkt have bortvejret den Tvivl, der gjorde, at man i sidste Øjeblik veg tilbage for at lade Jørgen Jensen bøde med Livet.

H. C. ANDERSENS FØRSTE ELSKEDE

ligger begravet i Slangerup

Det var ikke to brune Øjne paa Fyn, men to blaa paa Sjælland, der først fik ham til at flamme op

Af

ERLAND GRIBSØ

Paa Slangerup Kirkegaard, lige Øst for Vaabenhuset, staar en Gravsten med følgende Indskrift:

Pastor em.
I. G. Gs. Briem,
f. paa Island 1801,
og Hustru
L. Snitker,
f. 1802. Gift 1827.
Begge døde 1880.

Vi have her ikke en blivende Stad
men søge efter den tilkommende.

Stenen er sat over Slangeruppræsten *H. C. Wilken Ebbesens* Svigerforældre og vilde ikke være af særlig stor Interesse, hvis ikke Pastor Briems Hustru, Line Snitker, da hun var ung, havde været Genstand for en af Danmarks største Digtere, H. C. Andersens Forelskelse.

H. C. Andersen, der var født i 1805, kom 1822 i Slagelse Latinskole, hvor han tilbragte 3—4 Aar, og her traf han Line Snitker.

Hun var Datter af Jens Peter Snitker, en jysk Degnesøn (f. 1770, d. 1847), som i 1793 var kommet til Slagelse som »tredie Lektiehører« ved Latinskolen. Her giftede han sig med en Guldsmededatter fra Byen, og et af Børnene var den Petroline Francisca, som H. C. Andersen forelskede sig i. Line, som hun kaldtes til daglig, var født 1802 og saaledes 3 Aar ældre end H. C. Andersen.

Slagelse Latinskole hørte ikke til de store. Kun 2—3

Disciple tog Eksamen derfra hvert Aar, men til Gengæld har Skolen blandt sine Elever foruden H. C. Andersen haft Mænd som Jens Baggesen (1777—82) og B. S. Ingemann (1802—06).

Som nævnt var H. C. Andersen halv voksen, da han kom til Slagelse. Han boede i Begyndelsen hos en Herredsfogedenke, der hed Madam Henneberg, men senere, det var i 1825, ønskede Skolens Rektor, Meisling, at faa ham i Huset — som Medlem af Familien og for Betaling.

Ferien tilbragte H. C. Andersen som Regel i København, og da han var let bevægelig, havde hver Ferie gerne sin lille Forelskelse. En Overgang var han saaledes forliebt i Charlotte Oehlsenschläger, Digterens smukke Datter.

I Slagelse havde han ingen Oplevelse af den Art, før han traf Line Snitker. Det hed sig ganske vist, at en Kokkepige saa mildt til ham, men nogen Gengæld fra hans Side var der dog næppe Tale om. Han omtaler selv Historien i sin Dagbog og slutter saaledes: »Hun maa mintro ikke være kræsen.«

Line Snitker var hans første alvorlige Forelskelse. Først langt senere kommer hans kendte ulykkelige Kærlighed til Riborg Voigt, Købmandsdatteren fra Faaborg, til hvem han skrev det smukke Digt: »To brune Øjne jeg nylig saa«. Riborg Voigt var forlovet, da H. C. Andersen lærte hende at kende.

Ogsaa Line Snitker var forlovet — med Briem — da H. C. Andersen saa hende første Gang. Briem gik i Slagelse Skole fra 1815 til 1820. En af Lærerne var

hans Onkel, og desuden var der til Slagelse Latinskole knyttet nogle Stipendier for Islændere.

H. C. Andersens Forelskelse i Line Snitker var ganske haabløs, men den satte Spor i hans Digtning.

Hans smukke Sang »Stjernerne og Roserne« er nemlig skrevet til hende.

Jeg ved to Stjerner saa lyse og saa blaa,
jeg aldrig deres Lige paa Himmelen saa,
jeg ved to røde Roser, saa smukke, forsandt,
jeg ingentid i Haven saa dejlige fandt.

Nys faldt fra hine Stjerner en Dug saa hed,
de klare Perler trilled paa Roserne ned,
da brændte dobbelt dejligt det Rosenskær,
de Stjerner og de Roser, de bleve mig saa kær.

Ak kan jeg dem ej eje, ak kan jeg dem ej faa,
hvad er da alle Stjerner paa Himmelens Blaa,
paa Jorden er ej Blomster, som hine Roser to,
de Stjerner og de Roser, de røvet har min Ro.

Digtet efterfulgtes senere af det lidenskabelige »Melancolia! blege Nordens Mø«. Det gengives her med H. C. Andersens egen Retskrivning:

Nytaarsmorgen 1824. Til Jomf. L. Snitkiær.

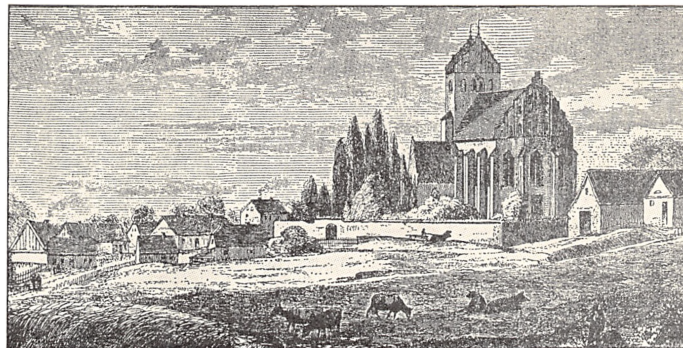
Melancolia! blege Nordens Mø,
med tunge Taarer i det mørke Øie!
Naar Solen synker i sin tause Grav,
og Herrens Engle hist som Stjernen tindre,
da nærmer du dig moderligt din Søn
og trykker kolde Kys paa blege Læber.
O vaagn mig snart af Livets tunge Drøm,
da Maalet for min Stræben ei kan vindes.
Hist faar jeg Kraft at synge til hans Pris,
som gav den Gnist, som der skal vorde Flamme.

Tilgiv mig, gode Pige, at min Sang,
selv første Dag i Aaret sorgfuld lyder,
men tungt slaar Hjertet i mit unge Bryst,
og derfor maa dets Toner blive Vemod.
Naar Vaaren kalder Liv og Død af Grav,
maaske den da din Brudekrans vil flette,
og muligt da den lille bly Viol
min Gravhøj pryder i den dunkle Aften.
Da er min Aand i Evighedens Hjem,
der skal jeg som en Broder for dig bede - - .
Min første Sang i Aaret modtog Du,
maaske er det min sidste her paa Jorden.

Deres ærbødige
Andersen.

Endnu engang skrev H. C. Andersen til hende, fire Vers i højtidelig og tragisk Stil.

I 1825 flyttede Rektor Meisling til Helsingør, og H. C. Andersen fulgte med. I 1828 blev han Student. Aaret før havde Line Snitker og Briem holdt Bryllup.

Slangstrup, i Midten af forrige Aarhundrede.

Han var bleven Kapellan i Bjerregrav i 1826, og i 1835 flyttede han og Line til Kousted som Præstefolk. Her blev de, til de i 1854 flyttede til Gundslev paa Falster.

I Ægteskabet var der en eneste Datter, Sophie Hedvig Angeline, som blev gift med Briems Eftermand i Kousted, Pastor Ebbesen, der 1869 kom til Slangstrup, hvor han døde i 1880, samme Aar som Line Snitker og Briem. Medens Briem var Præst i Gundslev, gjorde han sig landskendt ved at give en genial Fortolkning af den gaadefulde Indskrift paa de berømte Guldhorn.

Da Pastor Briem havde taget sin Afsked paa Falster, flyttede han og Line Snitker til Slangstrup, hvor de købte den Ejendom paa Kirketorvet, hvor der i mange Aar var Posthus.

Ejendommen havde oprindelig været Præstegaard — det blev den, da den gamle Præstegaard paa Hjørnet af Kongensgade og Kannikestræde, hvor Thomas Kingo havde boet, brændte i 1724. Men under den store Brand i 1853 brændte Præstegaarden atter og blev flyttet over paa den anden Side af Torvet, hvor den nu ligger. Den gamle Præstegaard blev efter Branden genopført og benyttet af Pastor Hansen, efter at han havde taget sin Afsked. Senere blev den Kapellanbolig, og Line Snitker og hendes Mand har altsaa ogsaa boet der og spadseret i den samme gamle Have, som J. L. Heiberg og Fru Luise Heiberg sværmede i som nygifte, mens de laa paa Landet i Slangstrup hos deres gamle Ven Pastor Hansen, der havde viet dem i Slangstrup Kirke i 1831.

Som allerede nævnt døde baade Briem og Hustruen samme Aar. Han døde først, og nogen Tid efter fandt Husbestyrerinden og Pigen den lille, altid sirlig paaklædte Fru Line liggende død i en af Stuerne.

Saaledes er det gaaet til, at H. C. Andersens Ungdomselskede har fundet sit sidste Hvilested paa Slangstrup Kirkegaard.

Tisvildeegnen - hvor Landsbyer blev til Badesteder

Af

RUTH HEDES PEDERSEN

Sekretær i Undervisningsministeriet, cand. jur. Fru Ruth Hedes Pedersen, Strø Mølle, fortæller om Udviklingen i Tisvilde og Tisvildeleje.

NAAR man i Dag nævner Tisvildeleje, vil vel de fleste straks tænke paa Stedet, som det meget søgte Badested, Tisvildeleje med Aarene er blevet.

Dette skyldes naturligvis den dejlige Badestrand og ikke mindst det fredfyldte og vidunderlige Tisvilde Hegn.

Den før saa ensomme og fredelige Egn er nu blevet en »Koloni« af Sommerhuse og Pensionater. Menneskene har søgt ud til Skov og Strand, naar de har vendt den forjagede Hverdag Ryggen, for der at være i Kontakt med Naturen.

*

Men Egnen her har ogsaa sin egen Historie.

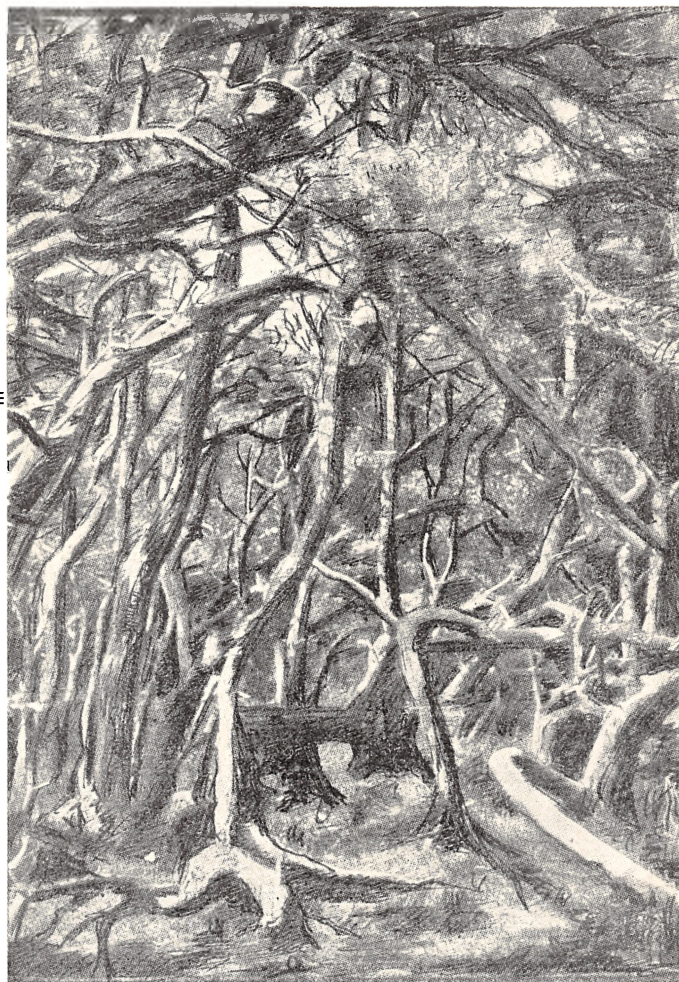
I den tidlige Middelalder var der endnu Urskov, men den blev forhugget, og Stormen fik uhindret Enevælde.

For ca. 350 Aar siden laa dette Areal hen som en Sandørken; men Sandflugten holdt sit Indtog i Begyndelsen af det 17. Aarhundrede og ødelagde store Dele af Omraadet, deriblandt Asserbo Slot. Beboerne veg fra det ødelagte Land. Sandet bredte sig over Mark og Eng. Landsbyen Torup forsvandt og ligeledes Tibirke By. Kun Kirken blev staaende, halvt begravet i Sand.

Først i 1718 begyndte man at dæmpe Sandflugten ved Tilplantning, og til Minde om dette rejstes »Sandflugtsmonumentet« i 1738 Vest for Tisvilde By.

Denne Tilplantning hjalp imidlertid ikke særligt; Sandflugten truede endog med at lægge Arealet mellem Kattegat og Arresø øde. Men endelig lykkedes det at standse Sandflugten, da Tisvilde Hegn planledes i 1793.

*

Troldeskoven.

Tisvilde Hegn, der strækker sig helt til Liseleje, er en Naaleskovs- og Løvskovsplantage og er plantet paa det største sjællandske Flyvesandsomraade.

Det blev en mærkelig Skov. Nordvestenvinden gav den det ejendommelige forvredne Udseende, som vi i Dag genkender i Troldeskoven; en Eventyrskov, som vi ikke ser Mage til paa Sjælland.

Selve Navnet Tisvilde betyder antagelig Tyrs Væld og hentyder til den hellige Kilde, som findes paa Skrænten ud mod Vandet, Helene Kilde. Til denne Kilde knyttes et Sagn, der fortælles i mange Variationer, i Grundtræk saaledes:

Helene var Datter af den svenske Hertug Guttorm i Västergötland; hun blev tidlig Enke og viede sit Liv til fromme Bodsøvelser og Omsorg for de fattige. Efter en Pilgrimsrejse til Det hellige Land byggede hun Kirken i Sköfde.

Da hendes onde Svigersøn blev dræbt i et Opløb, mistænkte hans Slægtninge hende for at have anstiftet Drabet og myrdede hende derfor omkring 1160. Ved hendes Grav skete mange Mirakler, og hun æredes i vide Kredse. I 1164 kanoniseredes hun, d.v.s. erklæredes for Helgen af Pave Alexander III, men hun dyrkedes kun i Norden.

Ved Helene Kilde i Tisvildeleje forevistes i en Høj Helenes Grav; der fortæltes, at Helgenindens Lig var kommet sejlene over Kattegat paa en Sten. Kilden, som sikkert oprindeligt var viet Tyr, og som man skulle sove ved Sct. Hans Nat, er Folk kommet rejsende til til ind i det 19. Aarhundrede.

Offerpenge gjorde sit til, at Tibirke Kirke blev stor og anseelig. Chr. IV byggede et Herberg og en Badstue. Det blev paastaet, at Vandet fra Kilden havde helbredende Kraft. Ogsaa senere Konger har besøgt Vældet.

*

I Udkanten af Tisvilde Hegn staar nu de udgravede Rester af Asserbo Slot, hærgnet i Krigstider, ødelagt af Ildsvaade, Sandflugt og af Tidens Tand, men vel et Besøg værd. Paa de høje Skrænter mod Syd ved den gamle idylliske Tibirke Kirke har mange af vore store Videnskabsmænd og Kunstnere bygget Sommerhuse.

Tisvilde By er vokset langsomt gennem Tidens Løb, men i selve Tisvildeleje, hvor mange af Beboerne før ernærede sig ved Fiskeri — nu kun en lille Del — er vel nok de største Forandringer sket. Forretningslivet er med Sommergæsternes Behov blomstret op. Nye Veje og en stor Parkeringsplads og Campingplads.

En Del af Idyllen er væk. Tiden kræver sin Ret. Fortiden er dræbt. Her hvor før kun faa Mennesker færdedes, er der nu anlagt Veje, og en stadig Sværm af Biler har nu givet den før saa fredfyldte Plet et hektisk Liv. Landliggernes alt for energiske Fremtrængen er mærkbar; men kommer man udenfor Sæsonen, er det, som om den lille By atter er sig selv, og alt aander Fred.

Intet bestaar evigt, alt ændres og udslettes.

Sct. Helene Kilde ved Tisvilde.
Tegning af Arnold Olsen.

Julenissens Aoislæsning

Her er lidt af, hvad Julenissen i Aarets Løb har fundet i de nordsjællandske Blade.

★

Hvem rettede paa hvem?

14. November 1958: »Den paagældende var for nogen Tid siden paa Kasernen i beruset Tilstand fræk overfor en Overfenrik, som han havde rettet paa.«

Hul i —

18. November 1958: »Retten satte i Gaar Punktur for den gamle Sag «

»Forkert« forkert — »forsinket« bedre.

8. December 1958: »Jørlunde Sogneraads ordinære Møde paa Onsdag er paa Grund af forkert Budgetlægning blevet udsat «

Forskellen er ens —

6. Januar 1959: »Ansvarsløshed er et mildt Ord at bruge om Folk, der bare kaster Ammunitionen ud i Slotssøen eller andre Steder, hvor det kan volde Forskel «

Vort madglade land.

9. Januar 1959: »Sogneraadsformand Oscar Hansen betegnede Indvielsen som en historisk Begivenhed. Der er her skabt idelle Forhold for Mads-kabet «

Varme-Tips.

1. Juni 1959: »Sidste Uges bedste Tips: Ølsted.«

Udi Aktion.

25. Juni 1959: »Aktion over Besætningen paa Sommerhøjgaard, Mønge «

Med Serviet og Bakke i Panden.

31. August 1959: »Formandshvervet afgav han ved de syv Aar, men han er stadig aktiv med Servietten, Bakken og Brillerne skudt op i Panden.«

Frisk Luft fornedet.

14. September 1959: »Loftet og den øverste Del af Væggene er malet med smukt afstemte Pastelfarver, medens den nederste Del af Væggene er blevet fjernet og erstattet med et effektivt Ventilationsanlæg.«

Fyrtaarn ved Arresø.

15. September 1959: »— det gamle rødkalkede Bondehus,, der ligger mellem Slotsruinen og Auderød Fyr «

1001½ Ræv til Parade.

20. September 1959: »Det store Jagtselskab fortsatte senere i Unnerup Mose og sluttede af i Mønge Mose. Det førstnævnte Sted blev Udbyttet 999 Ræve, i Mønge Mose 2½ Kl. 18.30 fortsatte man med den obligate Jagtmiddag i Vejby Forsamlingshus, hvor Rævene laa paa lit de parade.«

Nætter og Bælter.

22. September 1959: »Heller ikke radioaktive Nætter viser de russiske Erfaringer Det fremgaar heraf, at Maanen i Modsætning til Jorden hverken har magnetiske eller radioaktive Bælter.«

Nordsjællandske Blomsternavne

Af E. OG L. C. UGOTSSKOV

Tegninger af Grethe Mosolf Nielsen

Hundekejs, Loppeblomster, Rista, Solvendere, Jomfruens Særkærmer, Laadne Dreng — og andre Blomsternavne, De maaske ikke kender, før De har læst denne Artikel!

»Saa du Møllegaardens Have, da du kom forbi i Gaaer? Ded er rænok int' som i Bolines Dæve, janed! Men nye Folk, nye Skikke — og saa har di te' med ruttet alle Treerne yd te' Vejin, saa man rejdig ka' keje ing! Galt vaaed i Aaer, og værre blir'ed vel te' næste Aaer! Jeg vil sige dig, der vaa baakstavelig int' aent end Hundekejs og Loppeblomster og Porreknægger növ i Sommers. Int' saa meget som en Rista eller in Kyklihaene!«

Det var gamle Ane, der beklagede sig over den nye Tingenes Tilstand i Slægtsgaardens Have.

Man maa være Nordsjællænder for at forstaa, hvad det var for nogle slemme Urter, der groede i Bolines Have, og hvad det var for en Slags, der burde have været.

Hundekejs er i Nordsjælland en Fællesbetegnelse for Skarntyder, Vild Kørvel, Vild Gulerod og Kommen, alle de mange Skærmpflanter, der slører Grøftkanterne og Gærderne med hvidt i den tidlige Sommer.

Loppeblomsterne er de straalende guldgule Fandens Mælkebøtter, og *Porreknægger* er Padderokkerne, baade de lange leddelte og dem, der ligner smaa Juletrær.

Rista er den usanselige, men saa dejligt duftende Reseda, og *Kyklihaener* kalder man Nasturtium (*Tropæolum*) for. De hedder for Resten ogsaa *Landløvere* somme Steder. Mens vi er ved de Haveblomster, som har specielle nordsjællandske Navne, maa vi ikke

glemme *Solvenderne*, de store Solsikker. En *Solsikke* er derimod en Morgenfrue, og de store, gammeldags *Pæoner*, der dufter saa herligt af Sommer, hedder *Pæjaener*. De udfolder deres silkebløde, dunkelrøde Kroner, naar *Rakeroserne*, de store, fligede Valmuer, staar i Flor, og *Brang-gu-liljerne*, de brandgule Liljer, er ved at være færdige med at blomstre.

*

Højsommerens Blomster er *Søvriner* (Syrener) og *Guldranker* (Guldregn) for ikke at tale om *Skærsmiernerne* (Jasminer), de lyse Nætters Blomster. Saa er der *Knappene*, de forædlede *Bellis* eller *Tusindfryd*. De smaa, vilde »Belser« paa Marken kaldes *Gaaseurter*.

I den nederste Ende af Haven, hvor Jorden er fugtig, er der *Troldhatte* (Svampe, Paddehatte) under det gamle, vilde Æbletræ med de sure *Skovkraeber*, og uden for Havegærdet, hvor Rugen staar og nikker, vokser gule og hvide Okseøjer, Kamilleblomster og de rigtige *Gaaseurter*. De kaldes allesammen for *Margeritter*. Hopper man ned af Gærdet for at pille et Par Stykker af dem — man »plukker« ikke Blomster i Nordsjælland, nej, man piller — maa man tage sig i Agt for *Præstelusene* (Snerrefrøene), for de er næsten ikke til at mane af Tøjet igen, naar de først har faaet bidt sig fast.

I Sæden gror *Jomfruens Særkærmer*, de lyserøde Snerler, der dufter af Citron. Nede i Mosen vokser der *Dunmaer* (Dunhammer) og *Flæk* (Iris), og det vimler med *Smørblomster*. Saadan kaldes alle de smaa, gule Blomster, der i Botaniken hedder Potentil og Ranunkel.

Paa Bakkerne florerer *Laadne Dreng* (Nikkende Kobjælde), røde *Teernelker* (Tjærenilliker), og *Ko-driver* (Primulaer, Aurikler), og her er ogsaa Masser af Hjertergræs og Fløjelsgræs og andet *Pændt Græs*.

Saa er der alle de Blomster- og Plantenavne, som Nordsjællænderne har fælles med Svenskerne — i de fleste Tilfælde uden at vide det. At saa mange Blomster i Nordsjælland har »svenske« Navne, skyldes vel, at Sverige ligger saa nær ved, men det har nok heller ikke været uden Betydning, at mange af de svenske Krigsfanger fra den store nordiske Krig, paa Frederik den Fjerdes Tid, giftede sig med Piger i Frederiksborg Amt. I en Indberetning fra 1743, altsaa en Snes Aar efter Fredsslutningen, meddeler Pastor Hammer i Helsing: »Her findes adskillige skaanske Navne i Sognet«.

Paafaldende er det i hvert Fald, at Nordsjællænderne som de eneste Danske kalder Byg for Korn. Det er Svensk. Byg hedder i Sverige Korn, og Korngryn derovre er Byggryn. Såd derimod betyder Korn. Kirsebær hedder *Køsbær* paa Nordsjællandsk, *Körsbär* paa Svensk. I Blistrup Sogn kalder man Brombær for *Bøerbær*, paa Tisvildeegnen hedder de *Bjørnebær*.

Hvad siger man i Sverige? Björnbär! Naar man piller Bøerbær, maa man passe paa, at man ikke river sig paa en *Gat*, d. v. s. en Torn. Paa Svensk betyder *Gadd* en Brod.

Kraavbærrerne ved Stranden (Kragebær) er nok ogsaa i Familie med den svenske *Kråka*, Kragen.

Linto er Hør og Blaar i Nordsjælland. Hør hedder Lin paa Svensk. *Koblommer* kalder man baade Engblommer og Kabbelejer. Blomst hedder *Blomma* i Sverige den Dag i Dag. Den nordsjællandske Vintergæk hedder *Snetitte*. Svenskerne kalder den *Snödroppe*. En *Blaabaj* er en Kornblomst. Den hedder *Blåklint* paa den anden Side af Øresund. *Gøgeurterne*, som Nordsjællænderne kalder *Vorherres Fingre*, har et tilsvarende Navn paa Svensk: *Fru Maries Hand*.

Og endelig til sidst: den danske *Hjerterblomst* med de mange smaa, letbevægelige rød-hvide Hjerter, der i stadig Uro sidder og ringler paa de buede Ranker, og som visse Steder i Nordsjælland kaldes for *Løjtnantshjerte*, den hedder ovre i Skaane — *Lögnants-hjärta!*

Guldmedalje-Julen paa Hundested Kro i 1859

Af

ALF NICATIUS

Det var 2. Juledag 1859 paa Hundested Kro — mod Slutningen af Jubilæumsaaret.

I Sommerens og Efteraarets Løb havde man adskillige Gange fejret 50-Aaret for Kroens Opførelse, og nu i Helligdagene, baade i Julen og til Nytaarsaften, vilde Kromanden og hans Kone sætte Punktum for Festlighederne. *Der* havde de tænkt sig. Ikke med Brask og Bram, men med lidt Komsammen i al Stilhed i »Privaten« for de nærmeste Venner.

Til dem hørte Skipper Josias Olsen, som med sin Skude, en Galease, der hed »Gefion«, laa et Sted ude mellem Spodsbjerg og Grønnerevle — stoppet af Isen i Fjorden.

Josias Olsen, der var Ungkarl og henimod de 30, havde om Formiddagen sammen med Kromanden været en Tur i Kane til Frederiksværk, hvor Josias, der sejlede med Krudt og skulde have hentet en Lad-

ning fra Krudtværket, havde snakket med Chefen derinde, Kaptajn Holbek.

De havde ogsaa besøgt Gæstgivergaarden paa Torvet og hilst paa Chefen dér, den fornemme Jens Christian Heilmann, der var en studeret Mand, Medlem af Kommunalbestyrelsen og meget andet, men som alligevel — det var baade Hundestedkromanden og Skipperen enige om — ikke stillede sig finere an, end han kunde drikke en Arrakstoddy sammen med dem.

*

Nu sidder Skipperen og Kromanden alene ved et Bord hjemme i Hundested Kro. I et Hjørne af Skænkestuen er der samlet en Del yngre Fiskere. De er sommetider lidt højrostede, især naar de driller hinanden.

»Ja, Pigerne i Lynæs, de er en Flok Bygæs!«

deklamerer en af Hundestederne. Men han faar straks Svar paa Tiltale:

»Nej, i alle Kongens Lande og Riger
find's i Lynæs de fagreste Piger!«

synger en Lynæsfisker.

»Aah, du gaar da el's udenbys, naar du ska' kramme en Pige«! siger Hundestedmanden og fortsætter: »Hva' med hinde Jomfru Tyksak, hinde fra Skævinge eller Strø, hvor det er, hun er fra? Der er no'ed aa' kramme paa, ska' jeg love for!«

Josias og Kromanden passer sig selv. De smiler lidt ad de unge Fiskere, og i Samtalens Løb tager Josias en Guldmønt op af Lommen og viser den til Kromanden. Det er en Joachimsthaler fra Bøhmen, og den har han reddet sig, sidst han var i Hamborg.

Det giver Kromanden Anledning til at fortælle om Prins Carl af Hessen, der døde i 1836, og som ejede baade selve Frederiksværk og alt Bøndergodset en Overgang efter General Classens Død i 1792.

»Ham, Prinsen, der jo var Kongens, altsaa Frederik den Sjettes, Svigerfar, og som for Resten var i Familie med hele det øvrige Kongehus ogsaa, baade paa langs og paa tværs, han var en løjerlig Patron, overtroisk som bare Pokker. Han manede Aander og lavede Guld — det troede han da!«

»Det kunde jeg lide at høre lidt mere om, for tidligere kom jeg meget paa Skelskøregnen, og paa Herregaarden Borreby dernede var der i sin Tid ogsaa en Guldmager, Daa hed han, som »gjorde Guld saa længe, at Gaard og Gods gik op i en forgyldt Røg gennem Skorstenen«, blev der sagt. Han blev snydt, saa Vandet drev af ham, af en udenlandsk Stratenrøver, som bildte ham ind, at han ejede en Recept paa »de vises Sten«, som man kunde lave Guld efter!«

»Ork ja, noget lignende gik det vores Prins her, men det ved Zakarias Pedersen fra Ellinge god Besked om, for han tjente som ung paa Grønnæsegaard, ikke i Prinsens Tid ganske vist, men alligevel! Det var paa Grønnæsegaard, Prins Carl havde et af sine hemmelige Guldmagerværksteder. Et andet skal han have haft i Frederiksværk. Men alt det kan Zakarias meget bedre fortælle om! Han og hans Kone og Gitte — det er Datteren, Birgitte hedder hun — kommer for Resten her i Aften! Zakarias har en Guldmønt eller en Slags Medalje, som skal stamme fra Prinsens Værksted paa Grønnæsegaard. Det vil sige, han har givet den til Gitte, og hun gaar altid med den i en Guldkæde om Halsen!«

*

Til Middagen kom saa Zakarias fra Ellinge med sin Kone og Gitte. Og sikken et Bord, Krokonen havde ladet sine Piger dække i »Privaten«, hvor Ilden buldrede i Bilæggeren: Andesteg, Flækesteg, Rødkaal — og ja, det er nemmere at sige, hvad der ikke var! Dertil kom Krus med Gammeltøl og en Klukflaske med

klare Draaber! Alle tog godt for sig af Retterne. Naar der skulde drikkes, holdt Kvinderne sig til Øllet, til »de store Vaser«, som man sagde i Hundested, og lod »de smaa Vaser«, Glassene med Snaps, blive staaende — udover en enkelt Gang, da der blev ønsket »Glædelig Jul«.

Zakarias Pedersen og hans Kone var jævnaldrende, omkring et halvt Hundrede Aar. Gitte var 23. Pæne Folk — Gitte var mere end pæn, hun var nydelig og takkelig og havde et Par skælmske Øjne.

Efter Spisningen fik Zakarias Guldmønten, som Josias havde faaet i Hamborg, at se. Og saa blev han opfordret til at fortælle, hvad han vidste om Prins Carls Guldmageri. Zakarias gjorde sig ikke kostbar, men berettede baade om, hvad han havde hørt og, hvad han selv havde oplevet.

*

»Jo, se Prinsen havde ladet bygge et lille Hus midt ude i en Mose ved Grønnæsegaard, inde i Skoven. Der eksperimenterede han og hans Hjælper. Efter Prinsens Død i 1836 stod Huset i Mosen tomt og forfaldt mere og mere — og til sidst blev det revet ned. Det var jeg selv med til, for jeg tjente dengang paa Grønnæsegaard.

Imellem Murbrokker og andet gammelt Ragelse fandt jeg en stor Guldskillling. Og ja, den beholdt jeg, det havde Forvalteren ikke noget imod, at jeg gjorde. Jeg har den endnu, det vil sige, Gitte har den. Inden jeg fik Guldskillingen med hjem, gik den fra Haand til Haand. Alle skulde jo se den. Det er fra den Tid, den Krønike stammer, at der paa Skillingen staaer »Nielsines Langbord«. Ha, ha! Nej, der staaer: »Nihil sine labore«. Det er Latin, siger de kloge, og betyder saadan noget som, at man faar ingenting her i Verden uden Arbejde! Om Guldskillingen virkelig var lavet derude i Moseværkstedet, saa de altsaa fik Held med sig, eller den var blevet smuglet derind af en af de Svindlere, som bildte Prinsen alt mulig Løgn ind og puttede ham Blaar i Øjnene, mens de meledede deres egen Kage — ja, det faar staa hen! Men Guldet i Gittes Skillling, for nu er det altsaa hendes, er godt nok. Den har været prøvet baade paa Probérstenen og ad den vaade Vej, som de, der har Forssand paa de Dele inde i København, kalder det!«

Og henvendt til Datteren sagde han: »Op med Medaljen, Gitte, og lad os se den!«

Gitte trak Guldmønten frem fra Kjolens Halsudskæring, løftede Kæden, den hang i, over Hovedet og lagde Talismanen paa den hvide Dug. Saa blev den store Guldskillling nøje undersøgt. Den var paa Størrelse med en Specie. Noget Billede eller Aarstal var der ikke paa den, kun Inskriptionen.

*

— Op med Medaljen, Gitte, og lad os se den!

Navnlig Skipper Josias Olsen havde været meget optaget af at studere Mønten, imellem som han kiggede paa Gitte!

Og næste Dag foreslog han Kromanden, at de skulde spænde for Kanen igen og køre til Ellinge og besøge Zakarias Pedersens. Josias var, sagde han, kommet i Tanker om, at der maaske alligevel havde været et eller andet lille Mærke, et Bogstav eller saadan noget lignende, forneden i Kanten af Medaljen! Det var maaske værd at undersøge den endnu engang!

Saa kørte baade Kromanden og hans Kone og Skipperen til Ellinge! De blev modtaget med stor Gæstfrihed, spiste og drak af, hvad Huset formaaede, og det var ikke Smaating!

For anden Gang blev Medaljen synet. Nej, der var ikke andet at se paa den end Indskriften . . .

Om Aftenen, da de to Ægtepar var en Tur ude i Stalden for at se paa, hvad dér var at se, blev Josias og Gitte, mens de var alene i Stuen, enige om at under-

søge Guldskillingen igen — for alle gode Gange er tre!

*

Det blev ikke ved dette ene Besøg, Josias aflagde paa Gaarden i Ellinge. Hver Gang han var i Frederiksværk efter Krudt, smuttede han ud hos Zakarias Pedersens.

Naa, ja, Gitte og han kom hver Gang, han var der, til at synes mere og mere om hinanden, og hen paa Sommeren skrev Præsten i Torup i sin Kirkebog, at 13. Søndag efter Trinitatis 1860 var Skipper Josias Olsen af København og Jomfru Birgitte Zakariasdatter af Ellinge blevet viet af ham.

Det var et Bryllup, der spurgtes viden om, og Medaljen er den Dag i Dag — altsaa 100 Aar efter at Josias og Gitte traf hinanden paa Kroen i Hundested — i Slægtens Besiddelse, hvor den opbevares som det Klenodie, den er!

Nordsjællandske

„En lille Rift eller in hal'død Gedehams ka' sommetider lave mer' Ballade end in heel Stavt Øretæver!“ sagde vor gamle Dovter.

Naar Sladder-Sofie vaa fær'i med en a' sine Histaarjer, aa der int' vaa mer' aa sige i ded Kapittel, slog hun sig gerne paa Mundin aa sagde: „Hold saa op aa luk dig i, din Gavflab, saa ska' jeg putte en Sukkerknald i dig!“

„Ded ska' være godt aa komme te' aa sidde nær, naar man har ligget hele Daeven!“ sagde Ane Lugekone.

Da Brødkuskin stod med en Kave i hver Haand aa spurgte Karen Sofie: „Ska'ed være dennehersens eller dendersens?“ svarede hun: „Jeg ta'r dendersens!“

*

„Flyvenyt er tit Lyvenyt eller hjemmelaved Paahit aa Opspyt! Ded veed ingen bedre end jeg!“ sagde Løgne-Kestine.

„Naar Nødden er størst, saa ska'ed nok passe, a' Kasketten er for lille!“ sagde Carl Ras fra Skovridergaarin.

*

„Alle Herligheder har sine Besværligheder!“ sagde 87 — han vaa bleed Underkaapperal.

*

„Sejler man, saa bli'r man søsyg, aa i Runtebiler aa Taav bli'r man jo osse daa'lig aa spyer Ingmaden yd — saa jeg brøvver min gamle Søkkell!“ sagde Bent Brødkusk.

„Hvis du ku' tænke dig aa flytte di hjemlige Kanter en Kende, saa ku' der ka'ske osse bli'e it lille Hjørne te' mig i Avestolen!“ sagde Dorthe te' Søvren Aradt.

SKÆMTESPROG

„Tigge aa stjæle — ded ska' der int' Driftskapital tel“ sagde Skovløverin.

✱

„Kom, la' vos gaa ing aa hælse paa Naboens in Tømmestid, saa ka' Frømtømmerne vel imidlertid blie fær'i med daares Snadren aa Kæve-Galopl“ sagde Pa' Olen te' Frandse-Petter, da der vaa Madamme-Komsammen aa Kaffeslabberas hos Line Pa' Ols.

„Føst' Gang, der vaa Spillekanterkoncert i Forsamlingshuvsed, sad vi allerbavest. Nøv, sidst' Gang, sad vi helt forant, men ded duede heller int', for saa vaa vi alt for nær ved Akustikken, som di kaller'ed!“ sagde Klokker-Lavrine.

Da Balberin kom te aa ge Ans Askeskuffe it Snit i Kejen aa Ans raaevte: „Hov, der skaar du mig!“ sagde Balberin aa grinede: „Tror du int' jeg veed'ed? Fortæl mig helre noed, jeg int' veed!“

„Saa vidt ded er gørligt, er jeg altid paa Pletten, naar vi ska' ha' Mad! Ded er den eeneste Dyd, som man faar Belønningen for med det sammel“ sagde Jens Kusk.

„Osse Naadigrøknere ka' læres te' aa ædde Sulevælling i en snævver Vending!“ sagde Slaevter-Gine.

„Om hun er tro aa te' aa stoele paa? Ja, li'som Katten, der er alene i Steesed med it Fad sød Mælk!“ sagde Sidse fra Holløsse.

„Kendte I Mads' Møllesvend? spurgte Sovnefodden. „Hver Gang di hade faat Mad, sagde han: „Nøv har jeg faat en go' Mætte!“ Men ded holdt han op med aa sige, da han vaa ble'ed givt med Ole Niels Mettel“

Ridefogdens Genfærd - OG ANDEN MYSTIK FRA HORNS HERRED

Af
QUERCUS

Det kan være spændende baade at læse om Sagn og historiske Kendsgerninger. — Her faar De noget at vide om Sognene Ferslev og Vellerup.

Ferslev, der paa Dronning Margrethes Tid, 1391, og igen under Christoffer af Bajerens, 1440, kaldes Førsløffmagle, altsaa »Store Førsløv«, nævnes i 1427 i en Skifteprotokol efter Peder Oxe som Worløff. Ellers har Ferslevs Navn altid været skrevet omtrent, som det bliver nu — noget i den Retning i hvert Fald.

Allerede under Christoffer den Første skrev man, i 1257, Ferslev. Forleddet er et gammelt Mandsnavn, Fær, og Endelsen betyder »Arvegods«. Byer, hvis Navne ender paa -lev, er gennemgaaende ret anseelige Landsbyer, som stammer fra Tiden før Kristendommens Indførelse. Ialt findes der i Frederiksborg Amt 14 af disse ældgamle Lev-Byer, de fleste i Horns Herred og i Amtets vestlige Del Syd for Arresø. I Amtets østlige Del, der er senere bebygget, forekommer de ikke. Lev-Byerne er saa gamle, at man mener, de stammer fra Folkevandringstiden, og naar Vikingerne ikke brugte dem til deres Nybygder i England og Normandiet, skyldes det, at Skikken at lade Bynavne ende paa -lev allerede paa den Tid var forladt og ude af Kurs.

»Den gamle Dreng«.

Ferslev Sogn med sine mange Gravhøje, hvor »Trolde-tøj« holdt til, har naturligvis været en frodig Jordbund for Sagndannelse og for Beretninger om mystiske Hændelser.

Om en af Gaardene fortælles det, at der i mange, mange Aar boede en Aftægtsmand, som blev kaldt for »den gamle Dreng«. Hver Gang Gaarden fik nye Beboere, fulgte den gamle med — han blev overtaget sammen med det øvrige »Inventar«. Ingen, hverken han selv eller andre, vidste, hvor gammel han var, eller hvor han stammede fra. Han sad der bare. Dag ud og Dag ind, i sin Vingestol ved Kakkelloven og skulde have »Passelse«.

Der havde altid været fattige Kaar paa den Gaard, og de blev ikke bedre af, at man var belemret med Evigheds-Aftægtsmanden. Til sidst var alle Mennesker overbevist om, at Fattigdommen paa en eller anden Maade stod i Forbindelse med »den gamle Dreng«, og en Dag spurgte Datteren i Gaarden ham om, hvor længe han troede, han skulde være hos dem endnu.

»Jeg skal blive boende her, lige til I bliver saa fat-

tige, at I maa nøjes med det Øl, I kan brygge i en Æggeskal, og det Smør, I kan kærne i en Flaske!« svarede den gamle.

Hjørne af gammel Stuelænge til en Gaard i Vejleby i Ferslev Sogn. Udbygningen (»Luden«) er en Bagerovn fra den Tid, da man overalt paa Landet selv bagte baade Rugbrød og Sigtebrød. (Vejleby betyder »Byen ved Vejlen«. En Vejle er det samme som et Vadested).

Pigen fortalte sin Mor, hvad han havde sagt, og den næste Dag gav man sig til at brygge i en Æggeskal og kærne i en Flaske. Da »den gamle Dreng« saa det, rejste han sig og gik sin Vej, og siden saa de aldrig noget til ham mere. Men fra den Dag af rettede Sagerne sig, og Gaardens Beboere klarede sig derefter lige saa godt som andre Folk i Sognet.

*

Vellerups Navn.

Paa Knud den Sjettes Tid, helt nøjagtig: den 18. Marts 1196, kaldes Vellerup for Wethlæthorp, og omtrent paa samme Maade staves Navnet i 1370 i

Roskildebispernes Jordebog. I Begyndelsen af det 15. Aarhundrede skrev man Velderop, altsaa omtrent som nu om Stunder, og i 1468, mens Christian den Første var Konge, støder man første Gang paa Weiletorp.

Navnet kommer af det gamle danske Ord wæthæl, der betyder »Vadested«. Det er det samme, man har i Vejleby i Nabosognet. Den oprindelige Endelse Torp betyder »Udflytterby«. Vellerup er altsaa »Udflytterbyen ved Vadestedet« (ved Vejlemølleaaen). Vellerup Vig blev paa Christian den Femtes Tid kaldt Weilewiig.

I Aarene 1402—08, mens Dronning Margrethe regerede, nævnes en Bo Herlufsen »de Weltethorp«, og et halvt Hundrede Aar senere, under Christoffer af Bayern og Christian den Første, omtales en Væbner Jon Iis af »Wællorp«. Han var sikkert gift med Bo Herlufsens Datter, og deres Søn var den Bo Iis, som i 1486 skrev sig til Vellerup.

Hovedgaarden Vellerupgaard skal have ligget inde i Vellerup By lige Nord for Gadekæret. Engang mellem 1650—1700, mener man, den er brudt ned, men der findes endnu Spor af Voldstedet eller Tomten, naar der graves. I en af de nuværende Gaarde i Byen kan man som Grundsten i Porten se nogle fir-kantede Kridtsten, der menes at være kommet fra den gamle Hovedgaard.

*

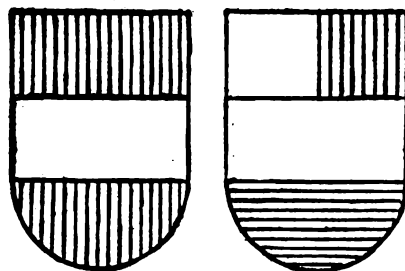
[Otte Krabbe og Birgitte Skeel.

Paa Alteret i Vellerup Kirke staar to Malmstager, som hver især foruden to Adelsvaaben har Inskriptionerne: »H: O: Krabbe. — F: B: Skeel. 1691.«

Det vil sige Hr. Otte Krabbe og Fru Birgitte Skeel.

Otte Krabbe er den kendte Statsmand, Stiftamtmand og Godsejer, som virkede under tre Konger, Frederik den Tredie, Christian den Femte og Frederik den Fjerde. Han nød stor Anerkendelse for sin Dygtighed og Humanitet. F. Eks. brugte han hvert Aar 1000 Tønder Korn til sine Bønders Sæd og Sommerføde og betalte endda samtidig deres Skatter i Sommerhalvaaret. Otte Krabbe var gift tre Gange, sidst i 1686, med Birgitte Skeel. Hun overlevede ham i atten Aar, men fortsatte som Enke hans menneskekærlige Virke paa deres Godser.

Ved Brylluppet havde Otte Krabbe faaet to Herregaarde, Egholm og Krabbesholm i Medgift med Birgitte Skeel, og skønt de ejede andre Godser, opholdt de sig næsten altid paa de to Gaarde i Horns Herred, især var Egholm deres Yndlingsopholdssted. I 1717 tog Otte Krabbe sin Afsked fra alle sine Embeder, »nedbøjet af Sorg over at have set alle sine Børn forud for sig i Graven«. Naar Alterstagerne er skænket til Vellerup Kirke i 1691, har man Lov til at gætte, at de er givet til Minde om Otte Krabbes Udnævnelse

Otte Krabbes og Birgitte Skeels Vaaben. Hans: en Sølvbjælke i rødt Felt. Hendes: Skjoldet tværdelt, første Felt delt af Sølv og rødt, andet Felt blaåt.

til Justitsraad, der fandt Sted netop det Aar. Gehejmeraad blev han i 1695. En af Otte Krabbes og Birgitte Skeels Biografer slutter sin Omtale af deres Livs-gerning med følgende smukke Ord:

»Ægteparret staar for os som to meget sympatiske Skikkelser, der repræsenterede den gamle Adels bedste Egenskaber i Enevældens ældre Tid«. Otte Krabbe døde paa Egholm i 1719. Han ligger begravet i Roskilde Domkirke.

*

Ridefogdens Genfærd.

Blandt Otte Krabbes mange gode Gerninger var ogsaa Oprettelsen i 1713 af Vellerup Hospital, en Stiftelse for Enker og faderløse Børn fra Sognet. Det ligger ved Siden af Kirken, og Sagnet vil vide, at det blev oprettet, for at man kunde blive et Spøgelse kvit.

Paa Egholm var der engang en Ridefoged, som Bønderne kaldte for Sorte Klavs. Det var en streng Herre, og for sin Haardheds Skyld kunde han ikke finde Fred i Graven, da han var død, men fartede omkring i Sognet og paa Herregaarden og lavede Ulykker, ligesom han havde gjort i levende Live. Til sidst, da man ingen Steder kunde nære sig for Sorte Klavs' Genfærd, hentede man Præsten fra Kirke-Hyllinge, som var kendt for at kunne mane. Ham lykkedes det med megen Møje og Besvær at faa Sorte Klavs manet i Jorden, men inden han forsvandt helt, forlangte han at faa at vide, hvor han maatte komme frem igen, for eet Sted vilde han have Lov til at vise sig.

Præsten sagde da: »Ved Rødebro!« Men det var et meget uheldigt Valg, for Rødebro skulde Vellerupperne over, naar de havde Ærinde i Roskilde.

Det viste sig da ogsaa snart, at Broen var blevet ligesom forhekset. Saa snart en Vogn nærmede sig, hylede og jamrede Sorte Klavs inde under Broen, saa baade Folk og Heste gik fra Sans og Samling. Da var det, Herren til Egholm lod Hospitalet i Vellerup bygge — til Soning af Klavs Ridefogeds Synder — og saa blev der Ro.

Paa det Sted, hvor Sorte Klavs blev manet i Jorden, nedrammede man en stor Pæl. Den stod ved Egholm indtil for faa Aar siden.

VEKSØS STORE ØSEL-KLOKKE HAR NU RINGET I 400 AAR

Af
ERLAND GRIBSØ

Den største af Veksø Kirkes to Klokker har en latinsk Inskription: »*Dei + gra(tia) + Iohannes + episcopus + curonien(sis) + et + administrator + ozciliensis + anno + xv c lv*«. Det betyder: Johannes, af Guds Naade Biskop over Kurland og Administrator for Øsel, (lod denne Klokke støbe) i Aaret 1555.

Klokken er altsaa kommet fra Øsel, den store Ø i Østersøen, til Veksø, men hvordan?

Øsel har haft en omtumlet Skæbne. Den var i det 13. Aarhundrede tysk Bispedømme, i 1559 kom den til Danmark, i 1645 til Sverige, og i 1721 tog Russerne den. Under forrige Verdenskrig holdt et tysk Landgangskorps Øen besat nogle Dage i Oktober 1917. i 1918 fik Estland den, i 1940 blev den sovjet-russisk, den 16. September 1941 gik et tysk Kompagni i Land deroppe, og i August 1944 nærmede Krigsbegivenhederne sig atter Øsel...

Eventyreren Prins Magnus.

Bispen, der omtales i Klokkeinskriptionen, hed Johan von Münchhausen, og han administrerede Øsel fra 1541 til 1559. Da den danske Konge Frederik den Anden havde købt Øen, overdrog han den til sin Broder, Prins Magnus, i 1559, og Øsel hørte derefter til Danmark til Freden i Brømsebro 1645, da Christian den Fjerde maatte afstaa den til Sverige.

Prins Magnus, som var født i 1540, var Christian den Tredies og Dronning Dorthreas næstældste Søn. Da Frederik jo med Tiden skulde være Konge, prøvede man — for at undgaa Deling af Hertugdømmerne i Sønderjylland — at faa Magnus anbragt som Biskop i Dorpat i Estland, men det lykkedes ikke. Senere forsøgte man i Lübeck — under Medvirken af den berygtede Anders Barby — og i Bremen, men heller ikke dér havde man Held med sig.

Hvem var Anders Barby?

»Kom som en Ulv, levede som en Løve,
døde som en Hund«.

Indtil 1550 var der i Stenløse et Sct. Mortens Kapel. Det Aar fik Kansler Anders Barby Tilladelse af Christian den Tredie til at rive Kapellet ned og bruge Materialerne andre Steder. Det er den samme Anders eller Andreas Barby, der i 1548 af Kongen fik tilskødet Faurholm ved Hillerød, og som i 1556 købte Selsø i Hornsherred. Han var Christian den Tredies betroede Mand og spillede en stor Rolle, da man skulde

have Prins Magnus anbragt som Biskop over Lübeck. Om denne noget lyssky Affære er den store Klokke i Veksø Kirke maaske et Minde. Da Anders Barby var død, fik han af en af sine underordnede i Cancelliet det Eftermæle, at »han kom som en Ulv, han levede som en Løve, han døde som en Hund«.

Biskop Johan von Münchhausen havde tilbudt Christian den Tredie at sælge sit Bispedømme til Danmark, men hans Forslag vandt ikke Gehør. Senere tilbød han igen at sælge sine Rettigheder, og Frederik den Anden købte da Øsel af ham for 30,000 Daler.

Den Handel udviklede efterhaanden Danmark i mange Ubehageligheder. Prins Magnus eller — som som han nu blev kaldt — Kongen af Lifland, maatte ustandselig kæmpe med Rusland og med Sverige, og hans mange Intriger for at holde Stillingen faldt uheldigt ud. I lange Tider turede han om i Spidsen for Lejetropper og alle Slags Eventyrere, men fik saa til sidst et Forbund i Stand med Zaren, det var den berygtede Ivan den Skrækkelige, og blev gift med en russisk Prinsesse.

Magnus havde dog stadig Uheld med sig. Han faldt i Unaade hos Zaren og havnede efter al Slags Modgang i et af de russiske Fængsler. Skønt han hele Tiden havde beholdt Titlen som Konge af Lifland, havde han i Virkeligheden kun Øsel i sin Besiddelse, og her var han endda under Formynderskab af en dansk Statholder. Prins Magnus døde som den polske Konges Lensmand i Pilten i Kurland 1583 og blev begravet i Slotskirken dér. Eventyret var slut... det vil sige ikke helt endnu, for i 1662 kom man i Tanker om herhjemme, at man vilde have hans Lig til Danmark. Kisten blev saa ført til Roskilde og gravsat i Domkirken.

Münchhausens Vaabenskjold.

Foruden Inskriptionen har Veksøs Øsel-Klokke paa selve Klokkelegemet et meget stort Vaabenskjold. Det er Biskop Johans. I Midterfeltet findes den adelige Münchhausenfamilies Vaaben, en kutteklædt Munk med en Stav i højre Haand og en Lygte i den venstre. I første og fjerde Felt af det firdelte Hovedskjold ses Øsels Vaaben: Ørnen, i det andet og tredie Felt Gullands: Lammet med Korsfanen. Over Vaabnet er der en Bispehue med Krumstav og Sværd. Klokkens Slagring har en Frise af Palmetter i Renæssancestil. De øvrige Ornamentter er gotiske.

Hvordan kan nu denne sjældne Klokke være kom-

met her til Landet? Maaske er den i Ufredstiderne under Prins Magnus bragt i Sikkerhed af Danske paa Øsel, og den er muligvis bragt til Danmark af en Estlænder, der hed Johan Due eller Taube. Han var i sin Tid Lensmand paa Kronborg, Frederiksborg og Hørsholm, men havde begyndt sin Løbebane hos Prins Magnus paa Øsel.

Det er ikke udelukket, at Johan Due har haft Klokken med fra Øsel, og at Kongen har gjort Udlæg i den sammen med andet rørligt Gods, da Lykken vendte sig for Johan Due. For det gjorde den nemlig.

Lensmanden, der faldt i Unaade.

I 1582 havde Frederik den Anden bekostet Johan Dues Bryllup paa Københavns Slot med Peder Skrams Datter Olive, men Venskabet med Kongen fik en brat Ende, da det i 1584 viste sig, at der var Mangler ved Lensregnskaberne. Johan Due mistede sine Forleninger og maatte afstaa et Par af sine private Ejendomme,

bl. a. en Gaard i Helsingør. Ved den Lejlighed kan Klokken være kommet i Kongens Besiddelse, og maaske er den saa blevet overladt til Kirken i Veksø.

Klokken kan ogsaa ved Kronens Overtagelse af Johan Dues Ejendomme være havnet paa Kronborg Gjethus, Støberiet, der bl. a. i 1602 indsamlede 93 store og 64 smaa Kirkeklokker, som skulde smeltes om til Kanoner. Alle Klokkerne blev dog ikke støbt om til Skyts, og i 1617 udgik der et Kongebrev om, at Sogne, som havde Brug for det, kunde købe een eller flere af de Klokker, der var blevet til Rest. Flere Kirker — ogsaa i Nordsjælland — benyttede sig af Tilbudet. Paa den Maade kan Øsel-Klokken ogsaa være kommet til Veksø. Endelig er der den Mulighed, at den foran omtalte Anders Barby, der i 1550 fik Lov til at nedbryde det gamle Sct. Mortens Kapel i Stenløse, selv kan have bragt Klokken til Veksø. Han var som nævnt indviklet i Frederik den Andens og Prins Magnus' Øsel-Affærer.

Kansler Anders Barby.

Skovridergaarden i »Sommertøjet«.

10 Skove i 11 nordsjællandske Kirkesogne

Af
AAGE TOFT

Bilers Summen afløser Kaneklokkers Klang, Julen ændrer sig i et »Skovriderdømme«. — Besøg hos Skovridet *Just Holten* i Farum.

Ved Vintertid omgivet af Sne- eller rimpudret Gran, Bøg, Birk og Kastanje, ved Sommertid af samme Træers rigt nuancerede grønne, plus et Væld af mangefarvet anden Flora, ligger der ved Vejen mellem Farum og Slangerup en Gaard netop paa det Sted, hvor en Skov holder op for et kort Stykke Vej at give Plads for et frugtbart, aabent og bølget nordsjællandsk Landskab.

Markerne faar kun Lov at brede sig faa Kilometer. Saa melder Skovene sig igen med et Krav om Plads — Uggeløse og Ganløse forlanger sin Del af det »Skovriderdømme«, som breder sig med 10 Skove over 11 Kirkesogne.

Gaarden hedder Farum Skovridergaard, og det staar prentet paa en Kampesten ved Indkørslen. Dens Beboere gennem 32 Aar er Skovridet *Just Holten* og Frue. To Drengene er opvokset i det smukke Hjem i de misundelsesværdige Omgivelser. Den yngste har fulgt Skovens Kald og Familietradition og er blevet Forstmand. Hans Dreng og Pige tumler nu mange lykkelige Feriedage bort i Farmors og Farfars Skovridergaard. Om Sommeren i den lyse Pragt, ved Juletid i Sne eller den Sjap, som dansk Vintervej jo ogsaa lejlighedsvis byder paa.

— Men moderne Tider har desværre ogsaa ændret meget ved vore Juleskikke, og der holdes ikke Jul i

Skovridergaarden som i de gode gamle Dage, da Duft af stegt Fjerkræ, Slagtervarer og Hjemmebagværk i Dagene før Jul fyldte Bryggers, Køkken og Stuer, og da Julemanden om Aftenen kom med Gaver til de smaa, siger det hyggelige Skovriderpar.

Mekaniseringen har vel gjort sit. Stort set har jo Bilers Summen afløst Kanebjældernes blide Klang. De har ogsaa gjort det lettere at komme langvejs paa Familiebesøg, og det er naturligt, at Bilen bruges til at køre derhen, hvor de mindste har hjemme. Undertiden tilbringer vi ogsaa Aftenen i Ro og Hygge alene. Julen i Skovridergaarden i Farum er derfor i de senere Aar hovedsageligt henlagt til at modtage Besøg 1. eller 2. Juledag. Ofte tilbringes nu Juleaften dog i Sønnens Hjem, der ligger i Skovene ved Gisselfeld, hvor han yder sin Indsats i Forstvæsenets Tjeneste.

★

Familien Holten er af Forstmandsslægt, hvis nogen kan siges at være det. Skovridet *Just Holtens* Farfar var Skovridet i Maarum, og — læg Mærke til det — født den 9. Februar. Iøvrigt i Aaret 1815. Han blev »gift ind i« Skovriderslægten *Ulrik*, hvor ikke mindre end tre Svogre ogsaa var Skovridere. Alle fire var de i sin Tid indrulleret i det saakaldte »Herregaards-Skyttekorps«, som i Krigen 1848—50 gjorde en for tjenstfuld Indsats som dygtige Skarpskytter, der forstod at behandle et Gevær og ramme et udset Maal.

Han gjorde sig senere bemærket som Forstmand

ved at skrive »Erindringer om Danmarks Skove og Danmarks Skovbrug« netop paa et Tidspunkt, hvor der var saare fattigt Materiale at høste af. Dagbogs-optegnelserne blev fundet frem af Sønesønnen Just Holten, og de foreligger nu trykt.

Saa er vi tilbage til Datoen den 9. Februar. Den gamle Skovriders Søn, Just Holtens Far, blev født paa denne Dag, men svigtede derefter en delvis begyndende Tradition. Han valgte ikke Forstvejen, men blev Kontorchef. Til Gengæld blev hans førstefødte, Skovrider *Just Holten*, ikke alene født paa en 9. Februar, men valgte ogsaa Forstvejen, og allerede som 33-aarig holdt han som en af Landets yngste Skovridere sit Indtog som Chef i Farum Skovridergaard. Det skete paa Klokkeslet — nemlig den 1. Januar 1928 klokken 24.00.

Siden den Tid har der været holdt mangt et Julegilde af den gode gamle Slags i den smukke Gaard, mens Børnene voksede op, og inden Bilen endnu helt havde fortrængt Kaner og Kaneheste med tilhørende Bjældeklang. Men gradvis, efterhaanden som Jitterbug afløste mere moderate Danse og igen blev delvis fortrængt af Calypsoens blødere Rytmer, ændrede ogsaa Julen sig. Der er naturligvis stadig Juletræ med festlig Klang og Sang og Gaver til Børnene, men de helt store Forberedelsesdage er borte med Mekaniseringen og den hurtige Transport. Men det lille Juletræ til eget Brug og til Glæde og Pynt for dem, der er tilknyttet Skovene, er ikke langt borte at hente. Derved bliver det, for Farum Skovridergaard dyrker ikke den Forretning, der hedder almindeligt Salg af Juletræer i større Stil.

★

Det falder godt sammen med Naturens Luner, at Juletravlheden i festlig Henseende bliver mindre. For det er netop ved Vintertid, at Folk, der arbejder med Skovens Røgt og Pleje, har meget travlt. Der kan saa knap og nap lige blive Tid til den Ferie, som mange henlægger til mellem Jul og Nytaar.

Det er ved Vintertid, Arbejdet i Skoven skal gøres for Alvor, for da hviler Naturen paa vore hjemlige, kølige Breddegrader. Nok kan Bøgens Rod vokse lidt i Vinterens Tøvejr og naar Sneen ligger, men Løvskovene skal hugges, naar der er mindst Grotid og derfor mindst Saft i Træet. Det gør Materialet mere egnet og holdbart. Desuden er det Tiden, hvor Snylteplanter og Insekter sover. Først, naar Varmen kommer, arbejder Naturen igen for Alvor, og det betyder mindre at bestille for Skovens Folk.

Er det da saa nødvendigt at passe en Skov, og kan Naturen ikke sørge for sig selv? En Skov er en Forretning, og for de danske Skoves Vedkommende endda en indbringende Forretning. Lad derfor som Skatteyder, naar den sure Januar Maaned kommer,

være med at sige til Skovrider Just Holten, at det er Skatteyderne, som betaler hans Løn. Han og hans Folk sørger for at tjene ikke alene, hvad de faar for Arbejdet, men en god Skilling mere til Hjælp og økonomisk Støtte paa andre Omraader, hvor Skatteyderne virkelig maa punge ud.

I Fjor gav de 10 Skove over de 11 Kirkesogne et Salg paa ikke mindre end en Million Kroner. Omraadet paa 3500 Tønder Land giver altsaa en ganske god Indtægt, som vore Forstfolk kan tillade sig at være stolte af og derfor ved Aarsafslutningen fejre en fredelig og god Jul.

— Mennesket kan ikke selv tage Æren for den Forretning og Skabelsen af de Værdier, siger Skovrider Just Holten. Det meste skyldes Naturens eget Arbejde. Skovene øger gennem Vækst hvert Aar deres Kapacitet med 15.000 Kubikmeter Træ ved at vokse 2 Centimeter i Omfang. Det vil sige, at Tilvækster sker med 3 Procent om Aaret, og det betyder igen, at Skovene, hvis der ikke bliver hugget og tyndet i dem ved Vintertid, i Farumdistriktet vilde have dobbelt saa meget Kapacitet i Dag, som de havde ved Just Holtens Tiltræden. Men Skoven bliver ikke større. Med andre Ord er Træ til en hel Skov paa Størrelse med Omraadet fjernet og tildels »gjort i gangbar Mønt« i den mellemliggende Tid. Og hele Skoven med alle dens fortsatte Muligheder er der stadig.

★

Ogsaa i denne Vinter og omkring denne Jul vil der blive skovet, til de behørigte 3 Procent ligger klar til at transporteres bort til Savværker og Møbelfabrikker, naar Vejret bliver lunere efter en lang og mørk Tid. Træet har været gennem sin første Tørringsproces og vil senere kunne findes som Parketgulve, Dele af Møbler eller eventuelt Jernbanesveller over baade Ind- og Udland.

Der er vekslende Tilbud og Efterspørgsel efter Pro-

Skovrider Just Holten med Frue og Børnebørn.

dukterne, og derfor skal en Skovrider helst ikke alene være en dygtig Forstmand, men ogsaa noget af en Handelsmand, der forstaar at slippe af med sin Vare paa den gunstigste Tid, og derved opnaa den bedste Pris. Ganske som enhver anden Producent maa sælge sin Vare mest fordelagtigt for ham selv eller den Forretning, hvis Interesser han er sat til at varetage.

★

Skovrider Just Holten har et Juleønske, som han sikkert deler med de fleste Kolleger i Stats- og private Skove. Det kan kort og godt udtrykkes saadan: *Det lille Træ, oh, lad det staa!*

Om Sommeren naar de »vilde Horder« rykker ud i Naturen for at bringe Bøgegrene hjem til de blege Stuer efter det overstaaede Vintermørke, beder de Gæsterne om endelig ikke at tage Grene fra de smaa Træer og slet ikke Topskuddene. Men det er, hvad de fleste ynder at gøre. De er fristende, fordi de er ligesaa kønne, som de er lette at komme til. Men det er ødelæggende for Skovene, og det kan og vil komme til at gaa ud over Slægter, der kommer efter os.

De mere jule-aktuelle Ønsker drejer sig om den Gran, som vi danske og efterhaanden mange med os ikke holder af at fejre Jul foruden.

Mange, mange Mennesker gaar paa Grund af den ind til Julen med en daarlig Samvittighed — eller burde i det mindste gøre det. For de har indledt den vinterlige Højtid med ganske enkelt at »rapse« et Juletræ, som skulle være med til at forhøje Julens Højtidsstemning. Men Synet af et stjaalet Træ paa en højhellig Aften synes ikke at berøve Ransmænd noget videre af Stemningen.

— Og det er da saa urimeligt et Rov, siger Skovrider Holten, naar et stort og smukt Træ kan erhverves for cirka 5 Kroner af dem, som har gjort sig den Ulejlighed at komme fra Byen ud paa Landet for at faa et. Et mindre kan iøvrigt skaffes for cirka to Kroner, og dem stjæles der ogsaa mange af. Tænk at ville gøre sig til Tyv for saa lidt!

Det er set mange Gange, at Folk, som næppe vil kunne skyde sig ind under, at de er fattige, som ogsaa har Krav paa lidt Feststemning, har tilranet sig Træer. Man dømmet deres Evne til at kunne betale den ringe Pris ud fra den Betragtning, at naar de kommer kørende i Dollargrin eller Limousine fra den store By, saa skulde de ogsaa kunne afse et Par Kroner til et Juletræ.

Men der synes at være gaet utiltalende Sport i at slippe gratis til smaa Grantræer ved Juletid, og Folk forsøger alle mulige Kneb. Der er dem, som ikke har undslaaet sig for at trække omsorgsfuldt med en Barnevogn ad Skovens smattede Vinterveje. Men i den lune omhyggeligt tildækkede Vogn har der ikke ligget nogen Baby, men et lille Juletræ, hugget af ved Roden.

— Saadanne Tyverier er for os i hvert Fald en daarlig Indledning til Julen. Vi vil nødigt af med vore smaa Træer, som vi søger at passe og pleje omhyggeligt. Vi vil endnu nødigere se Medmennesker ude i den Slags Vaner. De løber en Risiko for, at Handlingen kan faa andre og alvorligere Følger end den, at de faar Lov til at betale Træet, hvis de gribes — til Toppris. Vigtigst burde det vel være, at man med god Samvittighed kan nyde Synet af Juletræet — velvidende, at man har arbejdet og betalt for det.

KARL XII'S KILDE I VEDBÆK

Af

MAX IVERSEN

Enrum, set fra Øresund, tegnet af Carl Baagøe.

»Endnu ved Nattetid høres sære Toner under de gamle Træer omkring Enrum Kilde, helst naar det stormer og Stjernerne blinker frem gennem mørke Skyer. Da lyder det som en blid og dæmpet Klagesang derinde, men der er aldrig nogen, der har set, hvem der klager; maaske er det den hulkende Kilde, eller det er Vinden som farer hen.«

Saadan slutter en af Carit Etlar's Fortællinger — eller rettere en af hans Kones. Det er nemlig hende, der har skrevet »Karl XII's Stjerne« — en Almanakfortælling, som dog ikke er uden visse Kvaliteter, en romantisk Historie om den svenske Heltkong, der paa sit korte Felttog mod Danmark i Aaret 1700 træffer en ung, forvist svensk Adelsfrøken og forelsker sig i hende.

Til Grund for Fortællingen ligger Sagnet om Karl XII's Kilde: Da den svenske Hær i Sommeren 1700 gjorde Landgang i Humlebæk og marcherede mod København, gjorde den Holdt i Vedbæk, og her slukkede den berømte svenske Konge daglig sin Tørst i Kildens friske klare Vand.

Sagnet kan betragtes som verificeret. Karl XII har drukket af Kilden i Enrum Park, og hans Soldater hentede daglig Vand ved den. Den ligger der endnu med sin Overbygning og sit Postament, et dejligt Stykke Sen-Rococo, der rejstes i 1786, mange Aar efter Svenskekongens Besøg.

*

Men man kan ikke længer høre den hulkende Kilde, som Fru Brosbøll taler om. Den rinder desværre ikke mere, og de faa Draaber, som med lange Mellemløb bryder frem, er saa sparsomme, at man ikke længer kan forvise sig om, hvorledes det egentlig smagte,

dette temmelig jernholdige Vand, som en senere Tids Kendere paastod var fuldt paa Højde med Maarum-Vandet. Det er nemlig ikke saa længe siden, Kilden sprang — endnu i 1942 flød der Vand ud af den, men selv om Enrum Park ligger i et vandrigt Terræn, har Villabebyggelsen i Nærheden efterhaanden taget Vandet fra den.

Karl XII landede 1700 ved Humlebæk og trak med sin Hær ned langs Øresundskysten, paa Vej mod Hovedstaden for at afgøre sit lille Mellemværende med Frederik IV, der jo faktisk heller ikke havde opført sig pænt mod ham.

Læs Skildringen af Landgangen i »Karl XII's Stjerne«, et virkelig nydeligt Stykke Prosa:

»Den 25. Juni 1700, Klokkeren mellem fem og seks om Eftermiddagen, ankrede Karl den Tolvtes Flaade op i Øresund ud for Humlebæk med Krigsbud til Danmark. Vinden strøg frisk fra Nordost, Sejlene bugnede mens de gaves op. Sol, Luft og Skygger kæmpede om de fantastiske Folderids, hist sejlede en gul Lysstrib, her en blaalig Luftskygge, alt tilsammen et farverigt Billede, hvori de snørklede Gallioner spillede Hovedfigurer, mens fnysende Rytterheste trampede Trommehvirvler mod de spulede Dæk.«

*

Det er med fuld Ret, at der paa Kildemonumentets Forside staar indhugget »Carls Kilde«, men Resten af Fru Carit Etlar Brosbøll's romantiske Fortælling er fri Fantasi: Kongens natlige Møder med den forviste svenske Pige, hans Forelskelse, og hans Løfte om at udvirke, at hun og hendes strenge Fader, »Grev X« atter frit maatte vende hjem til Sverige.

Med det, man kender til Karl XII's Personlighed, vilde det jo ogsaa være højst mærkværdigt. Inspektør Harald Olsen, der i Dag residerer paa Kontoret i Enrums Hovedbygning — (nu Hvile- og Rekreationshjem for Odd Fellow-Ordenens Medlemmer siden 1938) — er en af vore fineste Kendere af Vedbæk-Egnens Historie. Han har — bl. a. — ogsaa foretaget Arkivstudier i Sverige, men ingen Steder kunnet finde Bekræftelse paa, at der har eksisteret en saadan romantisk Forbindelse, endsig, at der skulde være fremgaaet Afkom af den.

Karl XII var jo en temmelig gaadefuld Person, men han hadede Kvinder, var nærmest a-sexuel og følelseskold, ogsaa i den Forstand, at fysiske Smerter intet Indtryk gjorde paa ham. Naar Kongen med den skære, en Smule koparrede Hud og de blaa Øjne,

»der skinnede som Brillanter« saa indædt afslog alle de Ægteskabstilbud, der en Overgang regnede ned over ham fra alle Europas giftefærdige Fyrstedøtre, saa maa det anses for yderst tvivlsomt, at han dengang i Enrum Park lod sig bedaare af en ung Landsmandinde.

*

Og dog — naturligvis ved man intet med Bestemthed! I Aarene lige efter den sidste Krig kom en gammel svensk Dame hvert Aar til Vedbæk paa Datoen for den svenske Landgang og holdt sin egen stille »Andagt« ved Carls-Kilden. Hvem hun var, og hvilken Grund hun havde til at foretage denne Valfart, er der ingen, der véd noget om.

En Bonde i Trørød, *Lars Pedersen*, var den første mundtlige Kilde (ja, undskyld!) til vor sparsomme Viden om Karl XII's Ophold i Vedbæk. Han berettede, hvad han vidste overfor en af Enrums tidligere Ejere, den store Bondeven *Chr. Colbjørnsen*. Hans Enrum havde forøvrigt et Tilliggende paa 350 Tdr. Land; i Dag er Parken paa 72 Tdr.

Senere ejedes Herresædet af Storkøbmanden *Conrad Fabritius de Tengnagel*, i flere Aar Direktør for det Asiatiske Compagni og adlet 1778. Siden han i 1776 erhvervede Enrum, (hvor han boede til sin Død 1805), udsmykkede han Ejendommen baade udvendig og indvendig, rejste Mindesøjler, anlagde kunstige Søer, ja, endog en Miniaturefæstning, hvorfra smaa Kanoner afgav Salut ved festlige Lejligheder. Og dem var der mange af i hans Tid. Han var en klog, aandfuld Sybarit og en stor Dameven, der omgikkes den omboende Adel og afholdt pragtfulde Fester.

*

Det var ogsaa ham, der lod opføre den murede Overbygning over Kilden, hvor man paa Forsiden læser Aarstallet MDCCLXXXVI. Paa hver Side er der Inskriptioner i Oplysningstidens typiske Stil; til venstre en Plade med Indskrift, forfattet af *Chr. Colbjørnsen*:

*Her for dum tolvte Carl Najadens Røst indbød
og Helten lædsket sov i hendes ømme Skiød.
Og smilende hun saa Bellonas Søn at glemme
blodstænkte Laurbær Krants og Krigsbasunens
Stemme. Etc.*

Paa højre Side læses:

*Hier am kühlenden Quell und
unter hängenden Schatten
Ruhete von Schlachten der Held,
ruhte Bellona mit ihm.
CARL vergass der Siege; vergiess
der kleineren Sorgen,
Freund, und genuss die Ruh
hier in dem Schoss der Natur.*

Fridr. Leop. Graf zu Stolberg.

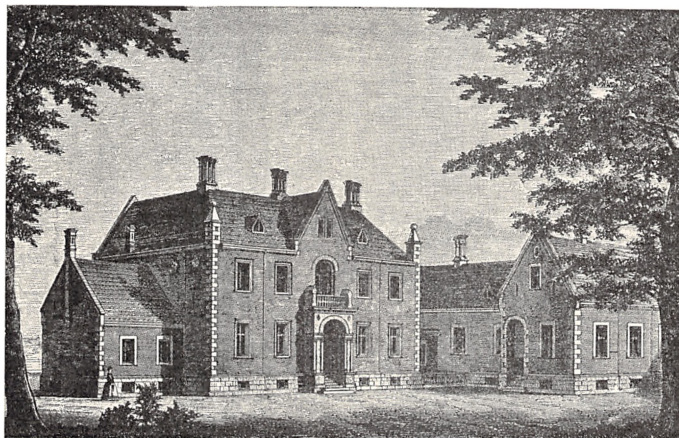
— den ene af de to Brødre Stolberg, som skrev følsomme Digte til Ernst Schimmelmann's Kone og efter hendes tidlige Død hjalp den nedbøjede Ægtemand med at lave Udkast til *Emilie-kilden* med det evigt grædende Øje.

I 1864, da *Herholdt* netop havde fuldført Enrums nye Hovedbygning for Overskænk, Grev C. D. Danneberg's Samsøe, skrev »Illustreret Tidende« i en Notits om Begivenheden:

»Naar Kjøbenhavneren paa sin sædvanlige Skovtour tager ud af Strandveien, kommer han sjældent længere end til Vedbæk, men finder ogsaa her et tilfredsstillende Endepunkt for sin Udflugt«.

*

Parken maa stadig siges at være et højst tilfredsstillende Endepunkt for en Udflugt, selv om de Tider er forbi, da søde Mamseller med lyse Solhatte og struttede Krinoliner kom agende til Vedbæk i Chaise og Kariol. I Dag er der knapt saa fredeligt paa Strandvejen... det er maaske derfor den gamle trofaste Kilde ikke rigtig kan finde Ro. Den staar endnu og græder — dryp, dryp, mens den lyse Nat ligger over Enrum og Nattergalens sitrende Fløjtetoner høres i det bløde Tusmørke.

Det nye Enrum, set fra Haven, tegnet af Chr. B. Nielsen.

Schweiziske Landmænd i Nordsjælland

Af

VAGN HEISELBERG

Redaktør Vagn Heiselberg fortæller om schweizisk-dansk Landbrug paa Frederikssund-Egnen.

I de senere Aar har — med kun faa Kilometers Mellemrum og uafvidende af hinanden — to unge schweiziske Landmænd slaet sig ned i Nordsjælland for sammen med deres Familier dér at skabe dem en Fremtid som danske Landbrugere. I en Tid, hvor Vilkaarene for dansk Landbrug syntes vanskeligere end for Landbrug i andre Lande, og jo da ganske specielt i Schweiz, hvor Statsgarantier og -tilskud gør det anderledes lukrativt at være Landmand, valgte disse to unge alligevel Danmark.

Hvorfor? Svaret er ikke saa indviklet endda. Det var Kærligheden, der sejrede over Statsgarantierne.

— Ja, jeg var ganske simpelt nødt til at købe Gaard i Danmark, hvis jeg vilde blive her, for jeg kunde ikke fortsat faa Arbejdstilladelse, sagde den ene af de to unge Landmænd, *Benedict Mader*, der har købt Gaard i Snostrup mellem Slangerup og Frederikssund, da jeg spurgte ham nærmere ud om Baggrunden for hans Bosættelse i Nordsjælland.

— Hvorfor jeg vilde blive? Jo, jeg havde truffet Connie, og vi var blevet enige om, at vi vilde giftes.

»Dalen«, som Gaarden hedder, er ret et Sted for et Par unge med Mod paa Livet at starte paa. Bygningerne er gamle — og gammeldags vilde moderne unge sige, men for Connie og *Benedict Mader* gjorde det mindre. Det vigtigste var, at det var en Bedrift, som var i Gang, at der var Dyr og Avl at begynde med. Det andet skulde nok komme, efterhaanden som der blev Tid og Raad til det. Og store Forandringer er allerede sket. Det springer den Besøgende i Øjne, saa snart han kommer inden Døre. For *Benedict Mader* er haandsnild. Nu er det blevet saa moderne med do-it-yourself — at gøre Tingene selv — efterhaanden som man faar mere Fritid, men i Schweiz naaede det i hvert Fald i Landbokredse aldrig at gaa af Mode. Aftener og de lange Vinterdage, naar der ikke var meget at gøre udendøre, samlede Gaardens Mandfolk sig med Træarbejder. Først og fremmest naturligvis de nyttige Sysler som at snide Redskaber, udbedre Skader paa Træværket opstaaet i Sommerens Løb, men der blev ogsaa Tid til at lade Fantasi og Hittepaasomhed faa frit Løb, og det blev til smukke Syskrin, Skjolde med Slægtens Vaaben — for enhver schweizisk Bondefamilie har eget Vaaben — Borde, Stole, Blomsterskjulere og meget andet.

✱

Evnen og Lysten til at arbejde i Træ har *Mader*

taget med sig til Danmark. Og det er efterhaanden store Sager, han med Fingersnilde har udført. Et Par af Stuerne er lavet om, Soveværelse og Køkken ligeledes — og naar Pengene kommer til det, skal Staldbygningerne radikalt ændres, ligesom der skal laves et nyt, større Huggehus. Alt dette er lavet i Fritiden. Hvad ikke mindst maa forbydes, naar man ser den Orden, Marker og Dyr er i.

For at Landbrugsbedriften skal være i Orden, er en given Ting. Og Orden er der kommet, lave Mosebrug er blevet kultiveret, gamle Træer fældet og nyt Skel plantes.

— Jo, for, siger *Benedict Mader*, Kravene er jo ikke mindre, naar det er en Udlænding, det drejer sig om. Folk paa Egnen ser vel nok med lidt strengere Øjne paa en fremmeds Arbejder, og det skal i hvert Fald være lige saa godt som andres.

Det er det ogsaa. Det viser en Rundtur i Markerne. *Mader* er ikke alene en dygtig Husflidsmand. Han er ogsaa en dygtig Landmand, som ikke skæmmer Landbruget paa sin Egn.

Nu er sagt, at det var Konens Skyld, at *Mader* blev nordsjællandsk Landmand. Det maa dog ikke forstås saadan, at hun stillede Krav om, at de just skulde bosætte sig i Danmark eller i Nærheden af hendes Fødeegn. *Connie Mader* er Datter af Gaardejer *Richard Hansen*, Skovrødgaard ved Brødeskov. — Nej, hun havde været i Schweiz et Stykke Tid, haft to Pladser i Huset dernede paa et Par Landbrug, og havde ikke noget imod at bosætte sig der.

Men for det første var det sværere — og navnlig dyrere — at komme i Gang med eget Landbrug i Schweiz, og derfor enedes de Unge om, at de vilde søge et Sted i Danmark.

Benedict Mader havde efterhaanden et godt Kendskab til dansk Landbrug. Han kom, som saa mange unge Udlændinge i disse Aar, til Danmark som Praktikant. Fik Plads i Oure paa Sydøstfyn. Der havde *Connie Hansen* ogsaa Plads, og de to unge mødtes i Ungdomsforeningerne paa Egnen, og da de blev klar over, at det var Alvor med deres Forælskelse, søgte *Benedict Mader* at forlænge sit Ophold i Danmark. Han maatte, naar han havde arbejdet her et Aar, for en Tid tage tilbage til Schweiz, inden han igen kunne faa Arbejdstilladelse. Og efterhaanden havde han Pladser foruden paa Sydøstfyn ogsaa i Vestjylland og paa Kollekolle. De sparede Penge sammen, saa de, da de var klar over, at det var i Danmark de skulde slaa Bo, ogsaa havde Penge

at købe for. Og købe skulde de, hvis Mader fortsat vilde arbejde i Danmark.

✱

De fandt efter nogen Tids Søgen Ejendommen »Dalen«, der med sine seksten Tønder Land efter danske Forhold ikke er noget stort Sted, efter schweiziske derimod betydeligt større — og 50—75 pCt. billigere. Og saa gik man i Gang.

Det er et kønt Sted, de bor paa. Ikke just de Egne maaske, Københavnerne søger, naar romantiske Naturdrømme skal realiseres, men ret et Bondeland, hvor Ejendomme og Landsbyer ligger tæt. Tre Kirker kan ses fra »Dalen«s Marker, og der er ikke saa langt til Naboer som f. Eks. i Vestjylland.

Selv om de to lykkelige unge Mennesker i Dag synes, det er Verdens dejligste Sted, de har, er Mader alligevel begyndt at drømme om noget større, fordi han ikke synes, der er Arbejde nok til ham her. Han har Kræfter og Vilje til noget mere, men han indrømmer, at det bliver sværere og sværere at flytte fra »Dalen« for hver Dag, der gaar, fordi der er saa meget af deres lagt i det, fordi de mange smaa Ting alligevel er med til at gøre netop dette Sted til deres.

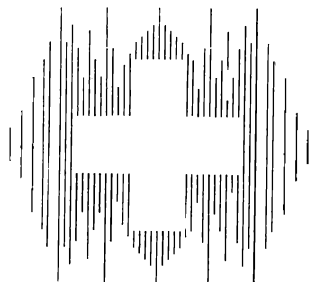
Man skulde synes, der var store Omstillingsbesværligheder fra schweiziske Forhold til danske. Det har

nu ikke generet Mader. Jo, at man spiser saa faa Grønsager i Danmark er ham stadig en Kilde til Forundring. Men nu har Connie Mader været i Schweiz og hun laver Mad, som gefaller Manden. Kosten er præget af begge Lande, med udpræget Hensyntagen til begge Glæde for Grønsager og da specielt Bønner.

Og som Maden saadan ogsaa Hjemmet. De mange Træarbejder og Maders Farveglæde giver »Dalen« sit særlige Præg. I det Ydre nok en dansk Ejendom, men indendøre er der mange Mindelser om Schweiz, lige fra det udskaarne Træfad i Entreen med det schweiziske og det danske Flag forenede, over Møbler og Husgeraad i Træ til den krøllede Frakturskrift paa Køkkenvæggen »Giv os i Dag vort daglige Brød«. Og til Ægtefællernes Schweizer-dütsch-Omgangssprog.

Jo, der er mange Ting i det kønne, glade nordsjællandske Hjem, der fortæller om to Nationers Møde. Indendøre. Men udendøre er det et velholdt dansk Landbrug, der først møder Øjet.

Og det samme er Tilfældet i Nabsognet Jørlunde, hvor en anden ung schweizisk Landmand har slaet Bo. — Men, siger Benedict Mader med et Smil, vi er da ikke de eneste. Vi er flere Schweizere i Nordsjælland. Maaske flere end i andre Egne af Danmark. Det er kanske det kuperede Terræn her, der tiltaler os. Jeg ved det ikke. Men dejligt er her.

Foran nogle Frederiksborg-Billeder

Af
THORKIL HALLAS-MØLLER

Paa Frederiksborg-Museet hænger et Maleri af HANS NANSEN, en af de mest fremtrædende danske Personligheder under Svenskerne's Belejring af København for tre Aarhundreder siden. Redaktør, cand. jur. Hallas-Møller skildrer i denne Artikel Træk af hans indholdsrige Liv fra Drengæarene i Flensborg til hans Magtstilling under Frederik den Tredies Enevælde.

Det kan vist ikke betvivles, at den slesvigske Landsdel har ydet flere Bidrag til nordisk Historie og Kultur end til Udviklingen i Tyskland. Man tænke blot paa Salmedigteren Brorson, Maleren Eckersberg, Billedhuggeren H. V. Bissen, Teologen Martensen, Juristen Christian Paulsen, Sejrherreren ved Bov, General Hedemann og Politikeren H. P. Hanssen.

Fra Arilds Tid har Sønderjyderne mødt den danske Konge med Troskab under hans Stridigheder med Tyskere og Svenskere. Der gaar en Vej fra Sagnkongen Uffe hin Spage til Sønderjyllands navnløse Frihedskæmpere fra Hitler-Krigen, og paa denne Vej møder vi for 350 Aar siden Flensborg-Drengen Hans Nansen, der skulde vokse op og blive den Mand, som i nogle af Danmarkshistoriens store Øjeblikke — Københavns Belejring og Enevældens Fødsel — djærvt og dristigt og ud fra et utvetydigt patriotisk Sindelag talte Borgerskabets Sag.

*

Hans Nansen fødtes i Flensborg 1598 og blev 7 Aar gammel sat »udi tydske Skole, der at lære læse, skrive og regne«. Byen havde dengang en Handelsflaade paa 200 Skibe, og mon ikke Drengen, som Dreng har for Skik, har færdedes paa Bryggen og med brændende Blikke fulgt de Fartøjer, der forsvandt i Horisonten paa Vej til fjerne Havne. I hvert Fald ser vi ham som 16-aarig ledsage sin Farbroder, en af Byens Storkøbmænd, paa en Handelsrejse til Ishavet og det nordlige Rusland. Hvad har ikke denne Rejse — der forøvrigt i de kommende Aar efterfulgtes af flere — betydet for denne Ynglings modtagelige Sind og opvakte Fatteevne! Isbjerge, Skær og Klipper, engelske Pirater, ja selv algierske Sørøvere kom han ud for. Kyndig i det vanskelige russiske Sprog og rig paa sømandsmæssig Erfaring steg han Aaret efter i Land i København.

*

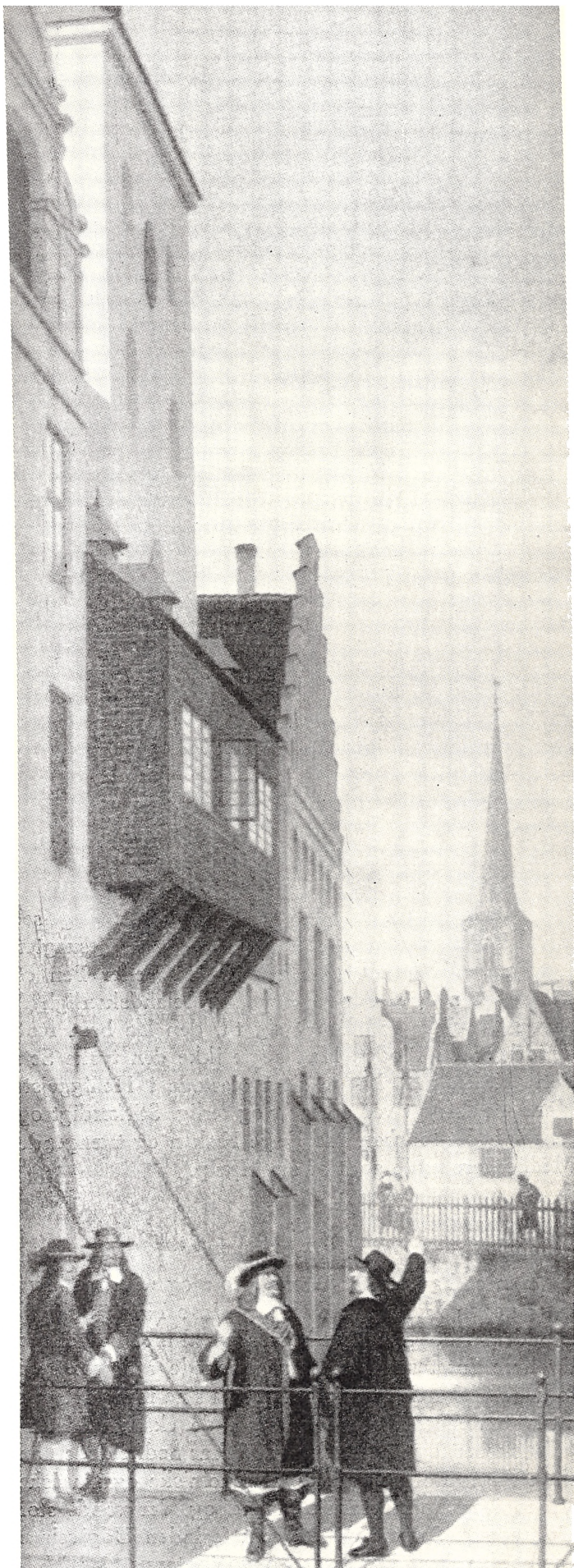
Gennem Borgmesteren Mikkell Vibe, i hvis omfattende Handelsvirksomhed han snart fik Ansættelse, og ved sin senere Virksomhed i Det islandske Kompagnis Tjeneste fandt han her sin naturlige Plads inden for det opblomstrende Handelspatriciat. Allerede som

Barn havde han i sin Fødeby, hvor Faderen saavidt vides var en af de 24 Borgerdeputerede, modtaget Indtryk af den voksende Kontrast mellem Borgerskabets frihedshævdende Følelse af eget Værd og Adelsens provokerende Overmod. Og i København følte han i Kraft af sin Stilling som Storkøbmand paa et tidligt Tidspunkt det lammende i Adelsens Privilegier, og det blev hans Maal i Hovedstaden at søge tilvejebragt samme Tilstande som i de store nederlandske Byer og de tyske Rigsstæder.

Det kan næppe undre, at flere tyske Forfattere — i Særdeleshed Historikeren Ludwig Spittler — har draget Hans Nansens dansk-nationale Sindelag i Tvivl. Der er imidlertid intet i det foreliggende Kildemateriale, der afgiver Grundlag for en saadan Mistæneliggørelse. Nansen havde ingen nærmere Forbindelse med de tyske Kredse, der havde slaaet sig ned i København. Hans Modersmaal var Dansk, og hans Børn i Ægteskabet med Datteren af Slingerup-Borgmesteren Hans Pedersen fik en helt igennem dansk Opdragelse. Vi ved, han var meget sprogyndig, men desuagtet foreligger der hverken fra hans Mund eller Pen et eneste tysk Ord. Sin levende Fædrelandskærlighed havde han ikke reflekteret sig til, den laa ham rent umiddelbart i Blodet. Han søgte ikke den tyske Sct. Petri Kirke, men havde sit Stolestade i Helliggejst. Hans Guds frygt var oprigtig og ærlig. Stilfærdigt og rundhaandet lod han alle Dage Kirken og trængende Medborgere nyde godt af sin Hjælp.

*

Uden at have gaaet i lærd Skole og uden at have taget nogen Eksamen udviklede Hans Nansen sig til en videnskabeligt dannet Personlighed med betydelige litterære Interesser, som han ønskede at omsætte i folkelig Oplysning. Han havde paa sine mange Rejser med Forkærlighed fordybet sig i de eksakte Naturvidenskaber, og i en Alder af 35 Aar nedfældede han sin omfattende geografiske, astronomiske og nautiske Viden i en kosmografisk Haandbog, der vandt stor Udbredelse. Selvom dette Værk forinden Udgivelsen var godkendt af Professor Longomontanus, tillod Ti-

dens filistrøse Tankegang imidlertid ikke, at dets auto-didaktiske Forfatter akcepteredes i den lærde Stand. Dog ved vi, at han har haft nær Tilknytning til sit Bysbarn, kgl. Livmedikus, Dr. Poul Moth, og Kilderne lader formode, at han har dyrket Omgang med den bekendte forhenværende slesvigske Præst Niels Heldvad, en belæst og munter Mand, der fra 1615 til 1634 var kgl. Almanakskriver i København.

*

Som Skribent er Nansen rationel og klar. Polarnattens flammende Nordlys vækker ingen romantiske Følelser, men forklares nøgternt som Dampe, der tiltrækkes og derefter antændes af Solen. Han er i Slægt med Saxo, der i den storladne, norske Natur kun ser »fæle Klipper«.

I 1639 optræder Hans Nansen første Gang paa den kommunalpolitiske Arena, idet han vælges til Raadmand, og dermed begynder paa sin Vis et nyt Afsnit af hans Liv. Kongen, hvis Stridigheder med det adelige Rigsraad er velkendte, havde forlængst fattet Interesse for denne dristige Handelsmagnat, hvis sømandsmæssige Djærvhed og muntre Lune han fuldtud forsod at værdsætte. En tidlig Martsmorgen 5 Aar senere, medens Nansen overværede Gudstjenesten i Helliggejst, blev han tilsagt til Møde hos Rigens Hovmester, Korfits Ulfeldt, der meddelte ham Kongens Ønske om at se ham som Borgmester, og den følgende Dag indsattes han paa Raadhuset i sin nye Værdighed af Ulfeldt. Hvilken Skæbnens Ironi, at dette Hverv netop paahvilede den Adelsmand, der senere skulde svige sit Land og sin Konge under den Krig, i hvilken Nansen blev Personifikationen af Forsvarsvilje og Kongetroskab.

*

Som Øvrighedsperson udviste Nansen en fast Myndighed og sikker Optræden. Den nødvendige Lovkyndighed tilegnede han sig hurtigt, og hans stigende Interesse for Staten og dens Tilstand førte ham ind paa Studiet af Nationaløkonomi. Som Repræsentant for Borgerstanden synes han at have været ret moderat, sandsynligvis ud fra en sikker Fornemmelse af, hvad der i den givne Situation var politisk opnaeligt.

Hans Virksomhed under Karl X Gustafs Belejring af den danske Hovedstad 1658—60 er saa almenkendt, at den her kun skal berøres. Under et Møde paa Slottet lovede han paa Borgernes Vegne ubrødeligt Sammenhold mod Fjenden, og Dagen efter underskrev Kongen det Dokument, der gjorde København til en

Ogsaa dette Billede hænger paa Frederiksborg-Museet. Det er malet af Heinrich Hansen i 1882 og forestiller det berømte Møde paa Slotsbroen, hvor Rigsraadets Førstemand, Otto Krag, truede Hans Nansen med Blaataarn, hvorefter denne pegede paa Frue Kirke, hvis Klokke kunde kalde Borgerne til Vaaben.

fri Rigsstad, hvis Indbyggere skulde have samme Ret som Adelen til Embeder og Jordegods.

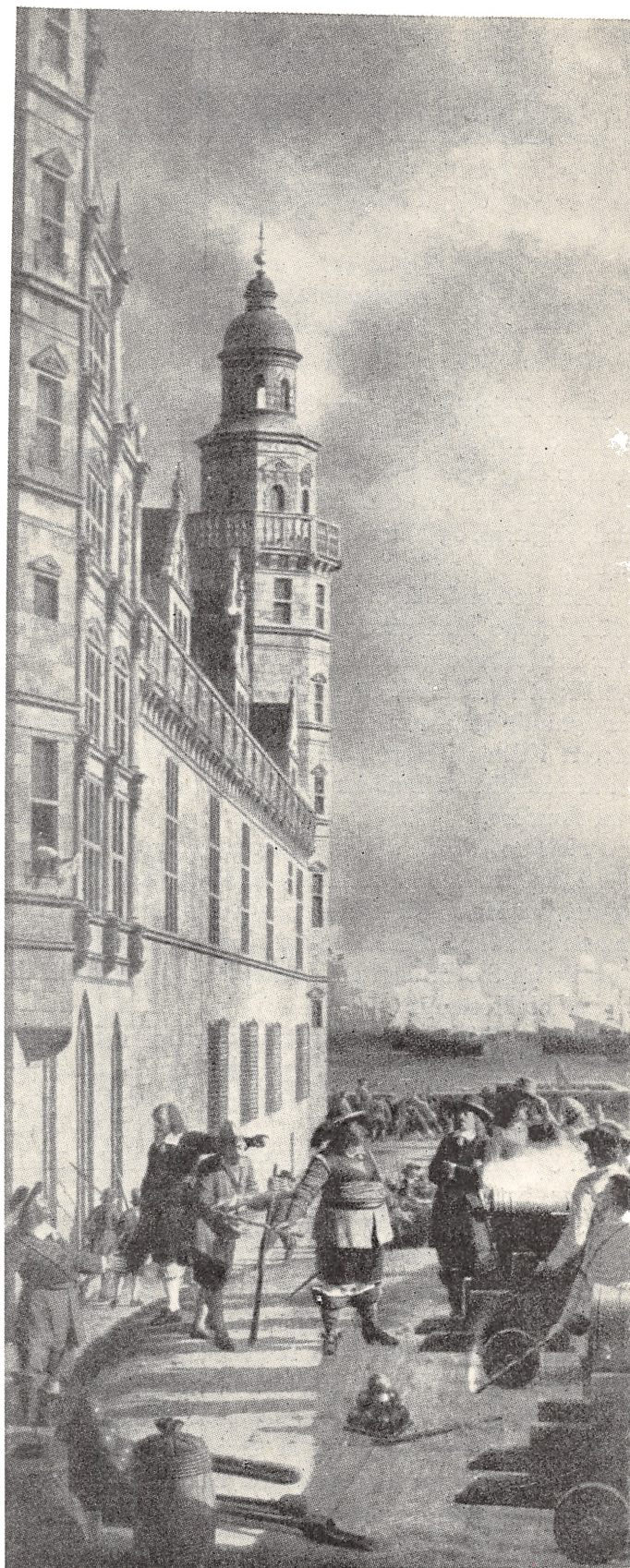
Udvisende stort personligt Mod færdedes Nansen paa Befæstningsværkerne samtidig med, at han paa Raadstue og i Retssal varetog Stadens civile Forretninger. Han forhandlede jævnligt med Kongen, Frederik III, hvem han var meget hengiven, og uden Tvivl har det været ham en oprigtig Glæde, da Majestæten en Dag under et Besøg paa Volden i alles Paasyn tog sin Kaarde og spændte den om Livet paa ham.

*

Efter Fredsslutningen stod Hans Nansen stærkere end nogensinde. Linierne var trukket skarpt op; han var Byens Talsmand, Kongens Fortrolige og Adelens Fjende. Bekendt er den anekdotepregede Overlevering af Mødet og Ordskiftet paa Slotsbroen mellem ham og Rigsraaden Otto Krag. Denne pegede truende paa Blaataarn, Statens politiske Fængsel, idet han spurgte Nansen, om han vidste, hvad det var. Borgmesteren indskrænkede sig til en Haandbevægelse i Retning af Frue Kirkes Taarn; der hang nemlig den Stormklokke, der kunde kalde Byens Borgere under Vaaben. Adelen maatte bøje sig, Arvekongedømmet blev indført. Den 18. Oktober 1660 fandt Arvehyldingen Sted, og det prægtige Skuespil sluttede med et stort Taffel i Slottets Riddersal. I Aftenens Løb — efter at Hoffets Damer og Gejstlighedens Repræsentanter havde trukket sig tilbage — holdt Kongen en »lang og sagte Diskurs« med Hans Nansen, en Samtale, der først afsluttedes, da Vinen som Følge af de hyppige Skaaler havde faaet en saadan Magt over Borgmesteren, at han maatte ledsages til sin Vogn — et lille, meget menneskeligt Træk.

*

Kort Tid efter Enevældens Indførelse udnævntes Nansen til Assessor i Statskollegiet, Præsident i København og Medlem af Højesteret. I sidstnævnte Egenskab faldt det i hans Lod at sidde blandt Ulfeldts Dommere. I 1663 anvendtes han som udenrigspolitisk Forhandler med Deputerede fra Hansestæderne, men stort set synes hans politiske Indflydelse at mindskes. Besynderligt vilde det jo heller ikke være, om den 65-aarige Folketribun efter et langt Livs Virke var blevet træt. Dog kan man vist ikke ganske se bort fra, at den statspolitiske Udvikling efter 1660 har fulgt andre Baner, end han oprindeligt havde tænkt sig. — 1667 lukkede han sine Øjne, en ægte Søn af Danmark var gaaet bort. Sønderjylland gav ogsaa under Svenskekrigene Fædrelandet mange trofaste Medkæmpere — Hans Schack, Lorenz Tuxen og Hans Rostgaard, hvis Bedrift i Nordsjælland, da han ved Fredensborg snød de svenske Forfølgere, er kendt. Men forrest blandt dem vil til sene Tider nævnes Hans Nansen.

De traktater, som Korfiz Ulfeldt havde sluttet med Hollænderne, fik praktiske Virkninger under Svenskernes Angreb. En stor hollandsk Hjelpeflaade kom til Undsætning med Tropper, Ammunition og Levnedsmidler. Kronborg var i svensk Besiddelse, og da Flaaden sejlede forbi aabnede Kong Carl X Gustav personlig Ilden mod Skibene. Den svenske Dronning Hedevig Eleonore ser til fra et Vindue. Ogsaa dette Maleri er udført af Heinrich Hansen og hænger paa Frederiksborg-Museet.

Zakarias Nielsen

og Helsingegnen

Af
TOFTEMØLLERENS
SØNNESØN

Skønt Zakarias Nielsen kun opholdt sig i Nordsjælland i fire Aar, fra 1864 til 1868, huskes hans Navn og hans Bøger endnu heroppe, især paa Helsingegnen. Der har de tre Navne Zakarias Nielsen, Nejlinge, Svegård, Kagerup, og Petersen, Ammindrup, stadig en god Klang.

Disse tre Lærere kom til Egnen paa en Tid, hvor nye Idéer brødes med gamle. Der blæste en frisk Vind over Frederiksborg Amt i Tresserne. Hostrup var blevet Præst i Hillerød, og de tre unge Lærere, der alle var grundtvigsk paavirkede, blev de nye Tankers Bærere i den nordlige Del af Amtet, udmærket støttet af Mænd som Lars Larsen, Vejby, og Lars Pedersen, Annisse.

I Helsing Sogn, særlig i Høbjerg, havde den nye Bevægelse Rod. Det var herfra, Hostrup fik sin Garde, og det var Helsingerne, der med Vadmelstøj og transmurt Sko var Skive for Hillerødanernes Vittigheder, naar de fra Slotskirken efter endt Gudstjeneste gik til Kaffe hos Hostrups.

Zakarias Nielsen var meget musikalsk, og i mange Aar bevaredes Mindet om hyggelige Aftener rundt om i Hjemmene, bl. a. i Tofte Møllegaard, om Nejlinge-lærerens Spil og Oplæsning. I Helsing blev der dannet en Sangforening, hvis ledende Kraft Zakarias Nielsen var, og hvor bl. a. Lars Pedersen, Annisse, som ung Student var et ivrigt Medlem.

Trods det korte Spand af Aar, Zakarias Nielsen opholdt sig her, blev han i meget høj Grad indlevet i Egnens Natur og med dens Mennesker. Sine Indtryk fra den Tid har han først og fremmest nedlagt i »Kulsviere«, denne udprægede nordsjællandske Bog om Gribskov- og Tisvildeegnen. De iltre Kulsviere er i Zakarias Nielsens Skildring af dem i Romanen kommet til at staa ikke blot som Krybskytter og Slagsbrødre, men som Mænd og Kvinder, der levede Livet paa deres egen Vis i Læ af de store Skove og paavirket, ubevidst, af Skovensomhedens Trylleri.

*

Der ligger noget virkeligt til Grund for »Kulsviere«. Navne som Alsingerød og Tingstrup er lette Om-skrivninger af Alsonderup og Tulstrup, men ellers har

alle Stednavne i Bogen deres rette Form, og hvad Personnavnene angaar, da kendes Navne som Troels, Bendt, Svend, »Marne« og Anine endnu paa Egnen og holdes i Hævd. Endogsaa til Svends Hest, »Stjern«, er der benyttet levende Model. Paa Zakarias Nielsens Tid gik der paa Høbjerg- og Kæderupegnen stort Ry af en lille »Dørkløber«, og det er den, der er forevigt i »Kulsviere«. Digt og Virkelighed er blandet sammen, og det harmoniske Hele, der kom ud af det, Svends og Anines Kærlighedshistorie, er stadig en meget læst Bog i Nordsjælland.

Blandt Zakarias Nielsens Arbejder er ogsaa »Et Møde« meget kendt. Faa Digte er som det blevet brugt af Oplæsere i Foredragsforeninger rundt om i Landet. Det er det, der begynder saadan:

Vi havde et Hus med et Par Tønder Land
tæt ude ved Klintens Trone.
Min Fader var Tøffel- og Træskomand,
min Moder var Vaskerkone.

Ogsaa »Et Møde« har Tilknytning til Nordsjælland, i hvert Fald for Illustrationernes Vedkommende. En af Bogens mange Udgaver er prydet med Pennetegninger af Maleren Knud Larsen, der var barnefødt i Vinderød Skole ved Frederiksværk, og Motiverne har han hentet fra denne Egn: Skolens gamle Hovedbygning langs med Landevejen, det store Træ, der endnu staa paa Udsigtshøjen bag Havens Syrenhæk, Karsemosebakken o.s.v.

»Et Møde« hører ikke til det betydeligste, der foreligger fra Zakarias Nielsens Haand, men som Redaktør P. C. V. Hansen i sin Tid skrev i »Politiken«, »det ejer i sammentrængt Form hans Forfatterpersonligheds fornemste Egenskaber, hans Hjertevarme og hans etiske Stræben«.

Jeg har liggende foran mig en Bunke Breve fra Zakarias Nielsen, hentet fra mine Gemmer i Anledning af det, jeg skriver nu. Det er Breve, der viser, at han endnu paa det sidste — han døde i 1922 — interesseret fulgte, hvad der skete paa de gammelkendte Steder i Nordsjælland, og Breve, hvori han fortæller om Folk, han traf sammen med og kom til at holde af i de Aar, han sad som Lærer i Nejlinge. I et af Zakarias Nielsens Breve til mig findes nogle Linier, der siger, hvad han i sin Beskedenhed selv mente om »Et Møde«. Han skriver: »Et Møde« er i al sin Fordringsløshed blevet et landskendt Digt og har indbragt mig langt mere Ros og Ære, end jeg har fortjent for det beskedne lille Arbejde — —.

Var det, som nævnt, ikke i en lang Aarrække, Zakarias Nielsen havde sit Hjem mellem Nordsjællændere, blev Tiden dog af Betydning. Hans Virksomhed spores endnu den Dag i Dag, og navnlig »Kulsviere« vil altid staa som et smukt Vidnesbyrd om, hvordan han og Befolkningen heroppe fandt hinanden.

Var Tikøb-Degnen Søren Klog selvklog

?

Af

★ ★ ★

I 1743 fik Tikøb Sogn en Degn, der hed Søren Klog. Han var Nr. 9 i Rækken af Sognets Degne, hvis Navne kan følges helt tilbage til omkring 1540.

Søren Klog, der var født i 1695, Søn af en Forpagter ved Aalborg, blev Student fra Herlufsholm i 1715 og var derefter en Tid Degn et Sted i Jylland.

Aldrig saa snart var han kommet i Ro efter Flytningen til Tikøb, før han kom i Klammeri med Sognets Bønder, der vægrede sig ved at svare Degnetiende. Det hjalp ikke, at Biskoppen i 1745 gav Bønderne Paalæg om at betale, og Sagen kom for Retten. Her gjorde Sognepræsten, Provst Garboe, hvad han kunde, for at Degnen skulde tabe Sagen.

Provst Garboe skrev i 1747 til Biskoppen: »Degnen Klog er selvklog, ey fød Klog, men døbt Klog; i sin Egensindighed mener hand, at Lov og Dom skal indrettes efter hans oeconomi, da hans Kone har faaet 15 Børn, og hand venter sig en Slump endnu; men det kan Menigheden ikke gjøre ved. Hand tør sige, at hans Formænd har været dumme Degne, som ikke har forstaaet deres Ret... Bønderne have her sidste Tingdag... udskreget ham som den udygtigste Degn i Landene.«

Klog tabte Tiendesagen, der gik helt til Højesteret, selv om Biskoppen ved sit Paalæg til Bønderne faktisk

havde givet ham Ret, og han blev oven i Købet paalagt 1 Rigsdaler i Sagsomkostninger.

Søren Klog døde i 1761, og Enken, Anna Cathrine Randrup ansøgte samme Aar om en Understøttelse, idet hun nævnte, at hun havde født 19 Børn, hvoraf de 9 levede.

Provstens Bemærkning i 1747 om, at det nok ikke blev ved de 15 Børn, men at der kunde ventes »en Slump endnu«, kom altsaa til at holde Stik.

Et af de mange Børn var Mette Marie, som blev gift med Degn Thomas Nicolai Topp i Lyngø, hvor hun døde i 1820.

Klogs Eftermand i Tikøb hed Lauritz Buch. Ham kunde Provsten bedre enes med. Garboe skriver i en Indberetning, at Degn Buch var »en god, ærlig Mand, der levede i idel Fattigdom« — saa maaske har det ogsaa knebet for ham at faa sin Degnetiende...

Provst Garboe, der bidrog saa kraftigt til, at Søren Klog tabte sin Tiendesag, har forøvrigt efterladt sig et andet Minde i Tikøb. Han førte nemlig sin Kirkebog ualmindelig sjusket og skødesløst. Alle Optegnelser i den fra hans Tid staar spredt mellem hinanden — Fødsler, Barnedaab, Konfirmationer, Bryllupper, Dødsfald og Begravelser i vild Forvirring.

MINDERIG MULD

Af
S. G. NIELSEN

Paa Melby-Eggen levede for en halv Snes Aar siden en gammel Bonde og Kulturven,
som Sekretær S. G. Nielsen skildrer et Møde med

Jeg traf en stiltfærdig og indadvendt Mand under Efteraarspløjningen paa hans Marker et Sted paa Halsnæs. En af dem, faa kun ænser, men som nu gennem en ny Tingenes Tilstand havde faaet at mærke, at hvad han gennem et langt Liv følte sig draget mod og syslede med i Sind og stille Timer, har sit eget uopslidelige Værd.

En gammel Knark var han. Kroget af Gigt og i Grunden lidt sær. Kantet af Væsen under Samvær med andre og vanskelig at klemme Ordene ud af. Men et Jern til at dyrke Jord og passe Dyr. En af dem, der syntes afstivet af svært Tømmer, og som passede sin daglige Dont akkurat saa tillukket, som var han en tilsnøret Bylt. Men fastholdt man hans vigende, men lyse Blik under en Snak om svunden Tid paa Eggen, om Livet, som det har formet sig for mange Aarhundreder siden, bemærkede man, at det utilgængelige aabnede sig og et Væsens Varme strømmede En i Møde.

Oldtidsminder var hans Orm. Han vidste, det var minderig Muld, han betraadte, og han vidste det, som kun den gør, der er dybt forbundet med sin Interesse, og som evner at knytte den sammen med, hvad han fik betroet og har lagt Aartiens Arbejde og Kræfter i, paa en mærkelig frugtbringende Maade.

Niels Hansen var ægte Bonde, og hermed sigtes til, at han i bedste Forstand havde Rod i den Jord, hvor han var plantet. Han havde ikke været borte fra sine 42 Tdr. Land i andre Perioder end Soldatertiden, og hvad Livet ellers førte med sig af Kval eller blid Bør, så følte han sig *hjemme* her, i en Betydning som kun Bønder helt forstaar. Det skyldtes ikke blot, at han, som Ludvig Holstein digterisk udtrykker det, følte sig som »Ejer fra sin Skalle til sin Sko«, og at han gennem Aarene med egne Hænder havde saaet og høstet det Brød, der blev ham beskaaret. Det skyldtes ogsaa, at han allerede som grøn Purk, for mere end 80 Aar siden, begyndte at tage det i Besiddelse, der engang skulde blive hans. Han kendte tidlig en dybere Samfølelse med denne Egn og denne Jord, og det bestyrkede stedse hans Forestilling, at han jævnlig samlede haandgribelige Ting op fra Marken, der var Spor af henfarne Slægter; Minder, som hansaarvaagne Øje baade søgte og fandt, og som han havde en Fornemmelse af blev sluppet ham i Hænde for at opdrage og

belære ham og paa samme Tid knytte ham nærmere til Stedet. Han fandt baade Flintflækker og Bronzeknapper eller gammel dansk Smaamønt i purt Sølv. og det blev til en ganske anselig Samling efterhaanden. Det fundne blev ikke bare gemt og udforsket, men det blev ogsaa Midlet, der aabnede for Tilbageblik, vid Udsigt og dybere Forstaaelse.

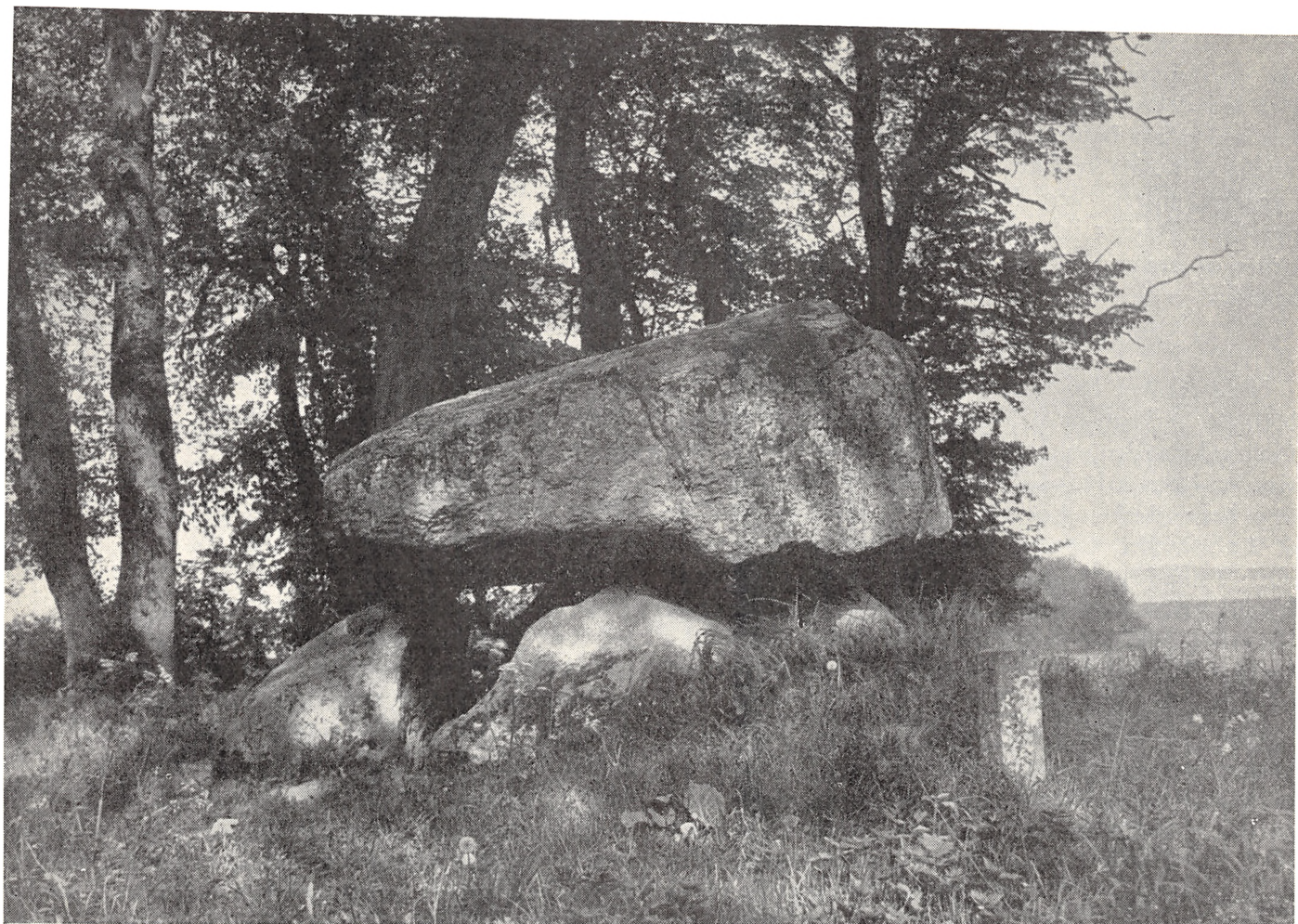
Niels Hansen var af dem, der virkelig efterlevede Johannse V. Jensens smukke Formaning om at fatte sit Væsens Rod ved at skønne paa de Skatte, de Gamle efterlod. For han forstod, at disse døde Ting fremdeles har et levende Værd. Det er som Digteren siger:

Hver Spaan, du finder i Danmarks Jord,
er Sjæl af dem, der har bygget Riget.

Og denne Mand levede i en Egn, hvor »Gravhøje kroner det grønne Land«, og hvor Oldtidsminder derfor rundeligt er betroet Jorden til Varetægt, havde han fundet rig Anledning til at vise sin Agt for den Tid, der svandt, og sin Ærefrygt for dem, der for Aartusinder siden betraadte den samme Jord.

*

En Banke gennemskar hans Marker, og han havde i sin Ungdom med egne Hænder beplantet den med Fyr, kantet af Birk, for at skabe et Ly for Vestenvinden. Det er langs denne Vold, hvor Stammer nu i Solskæret lyser rødt eller hvidt og løfter Kronerne højt over Svampe-Grunden, at de gamle Grave har ligget — syv i Sammenhæng som det maatte være efter gammel Skik. I nærliggende Sogne som Ramløse eller Sonnerup staar de alle endnu. I Melby findes fem og i Kregme fire. Og i Grønnese Skov, ikke langt fra Stedet, kan man udpege den Dysse, der efter Sigende var aftegnet paa de gamle danske Femkrone-sedler. Saaledes var denne Mand omgivet af Mindesteder, og hans Sind blev tidlig stemt deraf. Hans Gaard kan føres tilbage til 1797, til Udflyttertiden, da Stavnsbaandet var løst, og Bønderne kunde bosætte sig paa den Jord, de dyrkede. Her blev hans Fars Forgænger en fri Mand... og blandt de Friheder, han tog sig, var ogsaa den mindre heldige at aftoppe seks af de gamle Mindehøje. Det var Stensætningerne, man bl. a. vilde have Tag i for at sønderhugge dem, og Niels Hansens Far fortsatte, hvor den anden slap,

En af Halsnæs' store Stendysser, — den største i Europa.

saaledes at Gravjorden efterhaanden spredtes viden om.

Af den Grund staar kun en enkelt Høj tilbage. Den skulde forblive urørt, forsikrede Niels. For vel holdt han af Ting af gammel Herkomst, og ganske vist havde han sanket med Flid, hvad han fandt paa Markerne af Vaaben eller Værktøj, af Redskab eller Pryd. Men Gravfred vilde han ikke forstyrre. Landskabet skulde ikke berøves en sidste Rest af en karakteristisk Linje, ved at det syvende Monument fra Stenalderen blev sløjft paa dette Sted. Selv Samlertrang har dog sin Begrænsning.

*

Niels Hansen havde erfaret for meget om, hvad Mangel paa Omtanke og Pietet kan føre til. Han vidste at fortælle, hvorledes hans Far engang i en Kule fandt to Hovedskaller, der vel nok turde betragtes som et Studiegrundlag. De blev imidlertid ganske lidenskabsløst slængt op i en Vogn, og ved Hjemkomsten var den ene simpelt hen rystet til Smuld. Den anden blev overladt til en Land-Opkøber af alt forefaldende, formedelst to Mark eller 66 Øre. Saa var den Sag bragt ud af Verden. Og paa tilsva-

rende Maade er adskillige andre mere eller mindre værdifulde Spor efter de Gamle slettet og gaet tabt.

Niels Hansen kunde fra sin Mor berette om, at der i Nabosognet engang i Fyrreerne blev rodet i en Høj og fremdraget et anseligt Bræt, hvortil med Skindlapper var fæstnet en hel Smykkesamling, bl. a. adskillige kostelige og ornamenterede Ringe i Bronze. Men hvem skønnede paa sligt? Tingene forsvandt lidt efter lidt, befordret ind i Tilintetgørelsen af ukyndige Hænder. Børn skaffede sig Legetøj ved at fjerne de sære, irrede Tingester, og en Dag var Beholdningen opbrugt. Klenodierne var spredt og et Fortidsminde lagt øde.

Og saa skulde man dog ellers mene, at Egnens Folk maatte forstaa, hvad de havde med at gøre. Alt paa Stedet opfordrede til det. Det mente i hvert Fald Niels Hansen. Han havde nemlig gjort sig mange Tanker og Forestillinger om sin Fødestavn. Han forklarede, hvorledes Roskildefjorden engang maa have rakt en Arm ind gennem den lave Slugt, Dalstrøget, hvor nu Gaardene trykker sig sammen. I den dybeste Lavning staar stadig en Smule Vand som en svag Mindelse, men endnu i hans Drengetid lod Hundestejler sig fange i de smaa Damme, saa Teorien om, at Jordsmonnet havde hævet sig fra Havbund til Dal,

synes bekræftet. Den brede, nu skovklædte Banke har da i fjerne Tider dannet den gamle Fjordbred. Her lod det sig gøre at lægge til og drage fra med Baade; her har Bopladsen været, og naar tilmed Gravhøjene stod som synlige Vidnesbyrd om gammel Bebyggelse, maatte dog Mennesker begribe, at Fund paa disse Pladser ikke var af ringe Værdi, men fortjente en bedre Skæbne end at ødelægges af Barnehaand.

*

Niels Hansen havde saaledes kun en enkelt Tue at betragte, et Vartegn af Muld, der gemmer en Rest af Menneskefærden og gammel Kultur. Men hertil føjede sig, hvad han selv fandt fra Gravjorden, der spredtes over hans Marker. Engang under Gravning blottedes et Kæbestykke, og ved den Lejlighed lykkedes det med Lempe at fravryste Jorden: tolv papirtynde Emaljeskaller fra Tænder, en Haandfuld velbevarede Bronzeknapper, et Fragment af et smukt forarbejdet Halsmykke og et lille smalt Metalspænde, prydet med en stiliseret Fugl.

Kun den sidste Ting turde betragtes som usædvanlig, men det var ogsaa tilstrækkeligt til, at Nationalmuseet blev underrettet. En Assistent mødte frem og fik overladt Spændet, og mens Besøget stod paa, blev Niels, som rimeligt var, velfunderet med allehaande saglige Vink og fik paa den Maade sin Viden underbygget og mangehaande løse Antagelser bekræftet. Faa Dage efter kom der Brev fra København, og det viste sig da, at der, bortset fra Bornholm, ikke var fundet Mage til Spænde i Landet, hvorfor Museet gerne saa det indlemmet i de nationale Samlinger. Samtidig tilbød man Finderen et lille Vederlag for Omtanke og Ulejlighed; enten et mindre Beløb eller et større Værk om vor Oldtid. Men Niels Hansen afslog begge Dele. Til Gengæld bad han, hvad der er karakteristisk for hans hele Indstilling, om en Afstøbning af det lille Spænde.

Man kan nu mene, at denne Indsats er nok saa ringe, og husker man til Sammenligning adskillige andre, rige og mærkelige Fund, der er gjort i andre Egne, vejer det fremdragne ikke synderlig tungt til. Dette var ikke kosteligt Guld eller en anden sensationel Forekomst. Men Begivenheden kaster alligevel et eget Skær over denne Mand. Han var af den rette Støbning. Han kan ikke maales efter sine Resultater, men nok saa meget efter det Sindelag og den Trofasthed, der laa bagved.

Der var ikke i dette Tilfælde Tale om en ren Tilfældighed, der pludselig bragte en ellers uinteresseret Finder i Folkemunde. Hvad det drejede sig om var en mere end sædvanlig Begivenhed mellem mange i en Mands Liv, der har været præget af Kærlighed til og Forstaaelsen af saadanne Ting. Det er Trofast-

heden, der skal berømmes, ikke selve den isolerede Bedrift.

*

Maalt med den større Alen var denne Mands Indsats i Retning af Fund temmelig uanselig. Han havde i sin Besiddelse nogle meget smukt polerede Økseblade og enkelte fint tilhuggede Pilespidser, men ellers var Flækkerne, de smaa Bronzeting, nogle Forsteninger og endelig en Slant Mønter, bl. a. de saakaldte »Borgerkrigspenge«, det væsentlige i Samlingen. Men det var altsammen fundet paa »egen« Jord og gennem mere end 60 Aar, og set paa den Baggrund bliver det ikke ligegyldigt. Der har været gode Følelser med i Spillet som drivende Kræfter, og tjener de jævne Fund ikke til andet, saa tjener de dog til at bekræfte netop det, der ligger bagved.

Det bedste, der blev samlet i Aarenes Løb, havde Niels Hansen for øvrigt skikket til Frederiksværk, for at det kunde komme paa Museum, og Resten havde han omhyggeligt indsvøbt, og gemt i smaa Kasser og stillet paa Loftet. Men hans Ærbødighed for Tingene blev ikke tilstøvet, som de smaa Gemmer efterhaanden blev det. Det skete kun sjældent, at han til egen Fornøjelse tog sine »Stykker« frem og i bogstavelig Forstand følte en svunden Tid paa Tænderne; men til Gengæld glædede han sig ofte over at huske paa dem, fordi saa meget omkring ham tydede paa, at man ingenlunde behøver at være en Særling, fordi man holder af gamle Ting, føler sig knyttet til sin Hjemstavns og i det hele har haft Sansen for at se, at »det bedste ligger for din Fod«.

Han havde været Vidne til, at Sagkyndige med Iver har afdækket Kalkmalerier i Egnens Kirker fra Valdemarernes Tid, at Ruiner eller landskabelig Skønhed beskyttes gennem Fredning, og at Kunstnere havde lagt Beslag paa et saa stort Antal af de smukke gamle Bondehuse i det nærliggende Tibirke.

Det glædede ham at konstatere den Slags. Han kendte selv til, at »gode Minder og gammel Agt« har en betydelig Magt over Mennesker, som Johannes V. Jensen understreger det i sin prægtige Danmarkssang, og hans eget Eksempel var Vidnesbyrddet om, at en saadan Magt ikke er tidsbestemt eller lader sig indskrænke til kun at ytre sig i fuld Udstrækning, naar Øjeblikket opfordrer til det.

Han havde erfaret, at den bestaar gennem et langt Liv, og at den paa mange Maader kan berede sin Mand Oplevelser og Glæder, som mange ikke har, simpelt hen fordi de gaar dem forbi, uden at ænse, hvad der bydes dem. Niels Hansen var en stavnsbundet Mand. Men det var ingen haardhændet Lov, der bandt ham til Stedet. Det var Følelser af gammelprøvet Samhörighed med Egn og Jord — en lykkelig Fornemmelse af at betræde minderig Muld.

DEN NORDSJÆLLANDSKE BONDEKONE OG HENDES OSTE-OPFINDELSE

★

Her fortælles om Gaardmandskonen *Hanne Nielsen* paa Havarthigaarden, der gav Navn til den bekendte Ost.

BLANDT de mange nye Navne, vore Oste for nogle Aar siden fik, er eet, som navnlig for mange af de yngre Ostekøbere lød uforstaaeligt. Havarthiosten er Navnet. Tidligere hed den Tilsitterost. Hvoraf da Navnet Havarthi.

Ældre Nordsjællændere vil genkende Navnet fra Havarthigaarden i Øverød. Gennem mange Aar et Lærested for unge Mejersker og Mejerister. Og Lærested alene i Kraft af en fremsynet Bondekones næsten uforstaaelige Indsats.

Den unge Gaardmandskone Hanne Nielsen gift i 1848 med Hans Nielsen paa Havarthigaarden, fik fem Aar efter Giftermaalet den Idé at afkøbe sin Mand Gaardens Mælk til en Pris, der var højere end den gængse. Hun syntes, de blev underbetalt, og mente at kunne faa mere ud af det, hvis hun selv kærned Smørret — og efterhaanden lavede Ost. At hun var en Kvinde ud over det sædvanlige, viste sig snart. En ukuelig Vilje og Energi besjælede hende, og efterhaanden som hun trængte længere og længere ind i Ostelavningens Mysterier, opstod der hos hende Trang til yderligere Viden. Og da hun ikke mente at kunne faa mere hos de hjemlige Autoriteter paa dette Felt, begav hun sig alene af Sted paa Rejse rundt til en Række europæiske Lande, hvor der blev lavet fremragende Oste.

I vore Dage lyder det maaske ikke af saa meget, hvor snart sagt hveranden Konfirmand drager til Italien eller fjernere Himmelstrøg, men for et Hundredaar siden var dette at rejse til Italien, Tyskland, England, Frankrig, Holland, Schweiz, Belgien og flere andre Steder, i sig selv en Begivenhed. Hvor meget større da ikke, naar Talen var om en jævn og simpel nordsjællandsk Bondekone uden nævneværdige Sproghundskaber. Men Hanne Nielsens Energi og Videbegærlighed overvandt de mange Vanskeligheder. Overalt, hvor hun kom frem, søgte hun direkte til Stederne, hvor der lavedes de berømte Oste. Og Professor Segelcke, det danske Mejeribrugs Fader, der klart havde erkendt Hanne Nielsens usædvanlige Evner, saa ret, da han raadede hende til denne Udenlands-Rejse. Hun havde saa meget Begreb om Ost, at hun med sine ringe Sprogkundskaber alligevel fik et førsteklases Udbytte af Turen. Ved at følge Produktionen de forskellige Steder lærte hun saa meget, at hun allerede i Aaret 1865 fik Præmie for en Cheddarost, hun havde lavet til den store Udstilling i Paris.

Hun lavede ogsaa norsk Myseost, der efter Sagkyndiges Udsagn var lige saa fin i Smag og Konsistens som den originale, men det tilfredsstillede hende ikke at skulle efterlave udenlandske Oste, ihvorvel hun lavede dem lige saa godt som i Hjemlandet.

Hun vilde lave sin egen Ost, og den, en Mellemting nærmest mellem den engelske Cheddar og den danske Sødsmølsost, blev saa fremragende og yndet, at den endog fandt Vej til Kongens Slot — og Gaardmandskonen fra Havarthigaarden fik Lov at bruge Titlen »Hofleverantinde«. Hver Dag blev — fra det Udsalg hun efterhaanden saa sig nødsaget til at oprette i København i Industribygningen — der sendt et Pund Smør til Kongens Slot, ligesom der blev leveret Ost. Og Kong Christian IX besøgte flere Gange sammen med Dronningen den stoute Bondekone.

I disse Aar førend Andelsbevægelsen og Andelsmejerierne slog Rod i det danske Landbrug blev Hanne Nielsen en af dansk Mejeribrugs Pionerer og i Mejerihistorierne figurerer hendes Navn Side om Side med de Professorers og andre kloge Folks, der kom til at lægge Grunden til det siden verdensberømte danske Mejeribrug.

Havarthigaardens Produkter nød efterhaanden kontinentalt Ry. De hentede Præmier og fornemme Anerkendelser ved de store Udstillinger, og Hanne Nielsen selv blev en ivrig og skattet Foredragsholder — i en Tid, hvor Kvinden ellers førte en meget tilbagetrukket Plads i det offentlige Liv.

Det var naturligt, at denne Foregangskvinde blev den første danske Kvinde som — ved sit Sølvbryllup i 1873 — fik Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs store Sølvbæger. Ved denne Lejlighed fremhævede Professor B. S. Jørgensen bl. a., at »Madam Nielsen havde tilintetgjort den Fordom, at der ikke paa Bøndergaardene kunde tilvirkes lige saa gode Mejeriprodukter som med større Mælkemængde. Ved sin Utrættelighed i Arbejdet, Tænkksomhed og Nidkærhed havde hun givet et Forbillede, mange sikkert vil stræbe efter«.

Hun var ikke karrig med at give andre Del i sin Viden. Hun blev Læremester for mange. Andre behø-

vede ikke at drage paa en lignende Øste-Odyssé som den, hun havde maattet igennem, de skulde ikke vandre op i den norske Sæter, gaa paa Bjergbestigning i Jura-bjergene for at naa de smaa Mejerier, hvor man der lavede Ost, eller drage til Italien for at lære Gorgonzola'ens Hemmeligheder at kende.

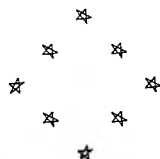
Utallige Elever, hun uddannede i sin strenge Skole paa Havarthigaarden, hvor hun selv startede hver Morgen Kl. 4 og først sluttede Arbejdsdagen sent, var siden

med til at præge Udviklingen paa de mange Hundrede Andelsmejerier, der som Paddehatte skød op rundt om i Danmarks Sogne.

Derfor var det fuldt fortjent, at den Ost, som i sin Tid var den danske Konges daglige Spise, fik Navn efter den fremragende nordsjællandske Bondekone fra Havarthigaarden.

Til sene Tider vil danske Frokostborde minde om den Indsats, der af en enkelt Kvinde blev øvet i Øverød.

Philax.

Hotel
„Leidersdorff“

HILLERØD

TELEFON 38

Deres tøjekspert har præcis,
hvad De ønsker

HARDER

Slotsgade 7 . Telef. 702 . Hillerød

Joh. Reitzel & Co.

MURERMESTRE

Frederiksværk

Telefon 49 og 587

BALTICA
FOR **SIKRING**

Frederiksværk Afdeling

ved Assurandør

MOGENS HELLESKOV

Strandvej 68 . Telefon 807

Sv. Aa. Olsen & Co.

Blikkenslagere . Aut. gas- og vandmestre

INSTALL. AF W. C. OG BADEANLÆG
AUTOMATISKE PUMPEANLÆG OG ELEKTR. VAND-
VARMERE . OLIEFYR

Nørregade 47, Frederiksværk

Telefon 585

Ved en dejlig Kaffetaar,
tit en Hyggestund man faar,
ja, hvor kan det kvikke op
med en veltillavet Kop.

Men husk: Bønnerne skal være købt hos
FREDERIKSVÆRKS KAFFESPECIALIST
altsaa hos I. Holmberg, Nørregade 13, Telefon 30

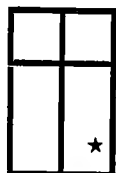
ARNE HENRIKSEN

Tømrermester — Maskinsnedkeri

Karsemose

Telefon Frederiksværk 97

Ogsaa alt vedrørende Sommerhuse

Glarmester H. Andersen
FREDERIKSVÆRK - TLF. 367 - TLF. 223

Lukket Keglebane

Smaa, lette Retter

Madkurve
kan medbringes

Frederiksværk Kro

(Laur. Mathiesen)

Torvet

TELEFON 85

Grimstrup
Andels-Kartoffelmelsfabrik
pr. Ølsted

TELEFON ØLSTED 15

OIL-O-MATIC

Oliefyr

sejrer stort ude i Verden

Frederiksværk Smede- og Maskinværksted
W. Larsen . Tlf. Fr.værk 95 og 467 . Fredens Allé 7

Vagn Nielsen

STÅLSAUT. SKIBSMÆGLER
FREDERIKSVÆRK

Telegram-Adresse: »Neslein« . Telefon 185

**SPAREKASSEN
FOR FREDERIKSVÆRK
OG OMEGN**

Frederiksværk Tlf. 340 . Hundested Tlf. 34 . Liseleje Tlf. 251
Indlaan ca. 22 Millioner

INDLAAN — UDLAAN

Boksanlæg . Sparebøsser . Døgnbox

ALLE SPAREKASSEFORRETNINGER UDFØRES

✱ *Udsøgte Vine fra*

**Den gamle
Røbmandsgaard**

P. BJØRNSBÆK-OLSENS VINHANDEL . FREDERIKSVÆRK

KOSMORAMA

FREDERIKSVÆRK

Telefon 455

Optik

Harry Løkke

Optiker . Urmager . Guldsmed

NØRREGADE 29 . TELEFON 184 . FREDERIKSVÆRK

FISK

er en god og sund Spise

Friske Varer - Billige Priser

★

Hans Rasmussen

Fiskehuset . Nørregade 5 . Frederiksværk . Telefon 855

GRAND HOTEL

FREDERIKSVÆRK

Telf. 8

★

V. A. HANSEN

STORT UDVALG I

Vine og Cigarer

Frederiksværk Materialhandel

CARL HANSEN

Tlf. 26

Premier IS

Aug. Højrup

FREDERIKSVÆRK . TELEFON 269

BANKEN

FOR

FREDERIKSVÆRK OG OMEGN

AKTIESELSKAB

HARALD KORSGAARD PETERSEN
Slagter- og Viktualieforretningen

Strandvej 96, Frederiksværk (ved
Staalvalseværket) - Telefon 626

*Prøv vor hjemmelavede Medister,
den er lavet af Flæsk og ikke af Klister.*

Alle vore Varer er gode, friske og delikate.

Een Gang Kunde — altid Kunde.

Julegaver til hele Familien

★

Viggo Svendsen

Urmager — Guldsmed — Optiker
Frederiksværk . Telefon 201

-- Alt elektrisk

Smukke Bordlamper . Moderne Lampetter
Alt i EL-Køkkenudstyr . Brødrister og Strygejern

KNUD LØTH

aut. Installatør
Tlf. Frederiksværk 177 — Nørregade 20

NØRREGADE 24

TLF. 64

H. ANDREASEN
FREDERIKSVÆRK

ISENKRAM - GLAS - PORCELÆN - UDSTYR - SPORT

Stort Udvalg i Julegaver til hele Familien

Køb Manufakturvarer

hos

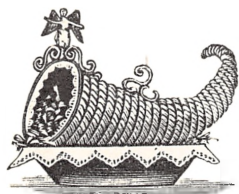
KNUD ANDERSEN

Nørregade 13 . Frederiksværk
Telefon 107

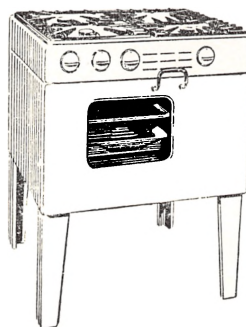
MIMOSA Jernbanegade 14
(WERNER JENSEN)
Frederiksværk . Telefon 234

Frugt . Grønt . Blomster

KNUD V. ERNERS
BAGERI OG CONDITORI

Nørregade 23 . Frederiksværk . Tlf. 62

Stort Udvalg

JULEGAASEN

bliver bedst i et GASKOMFUR....
men det skal være fra AGENDA
Populette Kr. 425,00, pr. Md. 25,00

Handelsfirmaet

AGENDA

C. Frederiksen . Frederiksværk
Telefon 515

Se den nye Dreng-Afdeling

Aage Løkke
FREDERIKSVÆRK

Telefon 345 — en god Forbindelse i Tøj

Frederiksværk

Bogtrykkeri

Etableret 1924

Hotel Strandborg
FREDERIKSVÆRK . TLF. 293

De smaa Haver med god og billig Mad
Hyggelige Værelser med Centralvarme

Einer Petersen

ALF JENSEN
GODTHAABSVEJ 4
TELEFON 285*

Frederiksværk
Trælasthandel

TRÆLAST . BYGNINGSARTIKLER

MØRTEL . STØBEGODS . BRÆNDEL

HAVNEVEJ 7 og 11 — Tlf. 6 (3 Ledninger) og 12 — C. V. BERNTSEN

CHR. PEDERSEN

FREDERIKSVÆRK FLYTTE- OG
VOGNMANDSFORRETNING

samt Brændselshandel

Strandvej 4

*

Telefon 520

Frederiksværk Dampvaskeri
og kemiske Tøjrensning

G. LARSEN

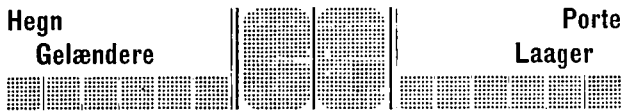
★

TELEFON 18

Den gamle Smedie

J. THISTEN-NIELSEN
Frederiksværk - Tlf. 556

Hegn
Gelændere

Porte
Laager

Alt i Kleinsmedearbejde

Poul
LIEBERKIND

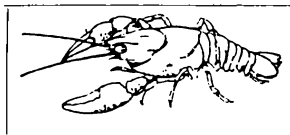
Telefon *17

Gennem Generationer det rigtige Indkøbssted for gode
Manufakturvarer af enhver Art

VALD. SCHMIDT

Fiskehandler

FREDERIKSVÆRK FISKEFORSYNING JERNBANEGADE 14 . TELEFON 500

Alt i Fiskekonserves . Kvalitetsmærker

Altid Aarstidens fineste Fiskesorter

Statsautoriseret Revisor
Carl Johansen

Vesterbrogade 19 København V Telefon Hilda 250

træffes **stadigvæk** den første Fredag i hver Maaned
i Frederiksværk paa Frederiksværk Bogtrykkeri fra
Kl. 10-12 og efter Aftale. Telefon Frederiksværk 285

Fornuftige Julegaver!

Fikse Julegaver!

KORT SAGT: JULEGAVER FRA
JENS HOLTEGAARD

Frederiksværk . Tlf. 83

Vi hjælper Dem altid paa Gled, hvis De mangler Ideer

Osvald Kraft.

Smedie og Maskinværksted
Nørregade 58 - Frederiksværk

Centralvarme og Oliefyrd

Telefon 422 og 366

CHR. OLSEN

Tømremester
Maskinsnedkeri
Nørregade 52
Frederiksværk
TELEFON 131

Den RIGTIGE

Ur- og Guldsmedeforretning

S. P. Løkke & Søn

URMAGER OG GULDSMED
FREDERIKSVÆRK
TLF. 286

KNUDS *Lillebil*

SVARER DAG OG NAT

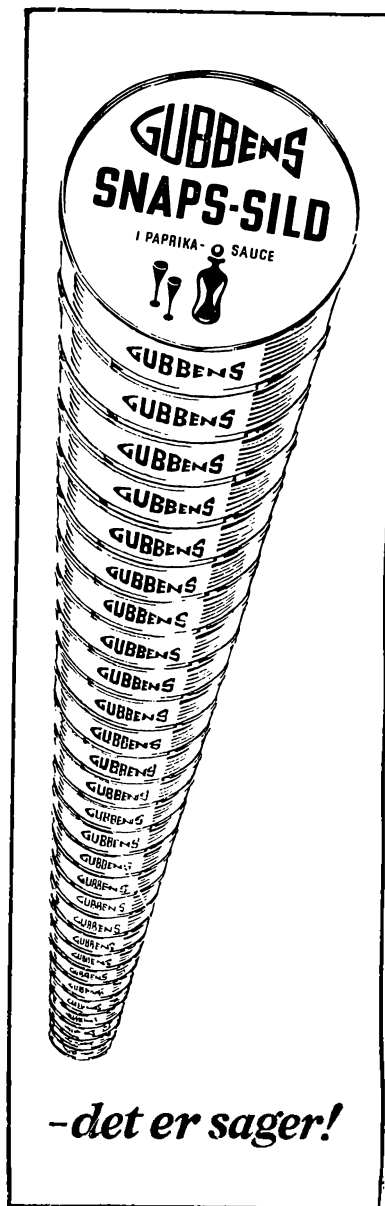
Telefon 538

KNUD PEDERSEN

Osebro 4 . Frederiksværk

Holger R. Poulsen

- ★ Møbler SNEDKERMESTER
- ★ Kontor- og Nørregade 14, Frederiksværk
- Butiksinventar Tlf. 232
- ★ Bygningsarbejde
- ★ Gulvbelægning
- ★ Nyt og Reparationer

ATLAS Køleskabe paa Konto
STORT UDVALG I MODERNE BELYSNING

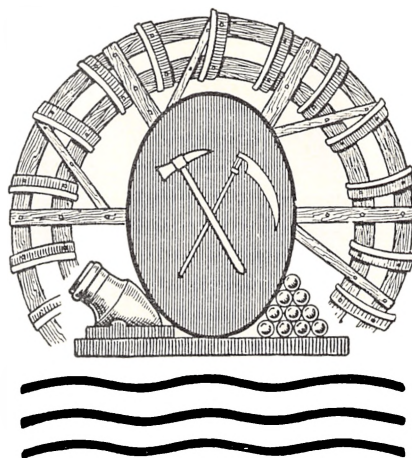
Brdr. A. og P. Møller

aut. Installatør
GODTHAABSVEJ
Tlf. Frederiksværk 415

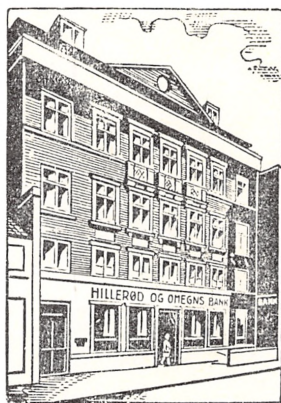
LYNGBLIK
Tlf. Liseleje 476

HÆRENS KRUDTVÆRK FREDERIKSVÆRK

JAGTPATRONER

AKTIESELSKABET

HILLERØD OG OMEGNS BANK

Slotsgade 16 . Hillerød

Telefon 1300

Aktiekapital og Reserver Kr. 3.500.000

Stiftet 1898

*

Laan ydes mod Pant i saavel By- som Landejendomme

Indskud modtages paa Bankbog

Filialer: Fredensborg, Græsted, Skævinge

JULEGAVEN til Vennerne i Ind- og Udlandet

HILLERØDDUGEN

med FREDERIKSBORG SLOT

rosa	130 × 130	26,50
creme		
blaa	130 × 160	31,85

HILLERØD 398-1890

DRONNINGHOLM

Tlf. Frederiksværk 229

Skønneste Beliggenhed ved Arresø
Prøv vor billige, men 1. Kl.s Frokost
og Kaffe med hjemmebagt
Madkurve kan medbringes

SIGURD HENRIKSEN TØMRERMESTER

St. Lyngby - Telefon Arresø 115

Alt vedrørende Tømrer- og Snedkerarbejde
Nyt saavel som Reparationer
:: Herunder ogsaa alt vedrørende Sommerhusbyggeri ::
Tilbud og Overslag uden Forbindende

Kai B. Christiansen
MURERMESTER

TLF. 262

LISELEJE

Henning Olsen

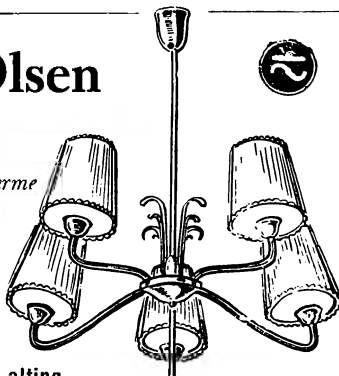
aut. Installatør

*Lys . Kraft . Varme . Hegn
Alt i Lamper, Kroner og Skærme*

Køleskabe

Alt til elektrisk Køkken

Frederiksværksgade 11 A
Hillerød . Telefon 481

Kort sagt: I el-ting har vi alting

HELSINGE BOGHANDEL

P. Schwartz Sørensen

TELEFON 1
ØSTERGADE 19

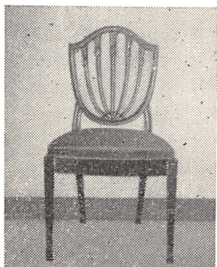
*

TAG OGSAA OM VINTEREN

med

Frederiksværkbanen

✧ ✧ ✧

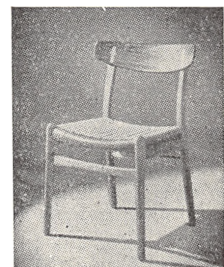
Borella-Hansen & Co.

Det gammeldags Haandsnedkeri

udføres endnu paa Bestilling paa vore Værksteder, men side-
løbende hermed fører vi til Stadighed et kræsent Udvalg af det
bedste af det nye, der er fremme i Tiden!

Vi anbefaler Dem at se indenfor i »Det gamle Hus« paa Torvet
i Hillerød hos

Telefon 598 **BORELLA-HANSEN & CO.** Telefon 598

Hans J. Wegner

Plader. Profiler. Armeringsstaal.

Dansk Siemens Martin Staal

EFFO

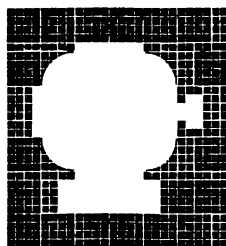
Andelselskabet
Elektricitetsforsyningen
for Frederiksværks Omegn

leverer Strøm til Lys, Kraft og Varme til følgende Sogne:

Torup, Melby, Kregme, Vinderød, Lille Lyngby, Strø, Græse, Sigerslevvester, en Del af Slangerup Landsogn og Tibirke og Ramløse Sand

OVER FØLGENDE TRANSFORMATORSTATIONER:

1. Hundested, 2. Lynæs, 3. Torpmagle, 4. Torup, 5. Melby,
6. Evetofte, 7. Vinderød, 8. Brederød, 9. Kregme, 10. Hundested
- Havn, 11. Ullerup, 12. Strøllille, 13. Strø, 14. Sigerslevøster,
15. Sigerslevvester, 16. Græse, 17. Hørup, 18. Store Lyngby,
19. Meløse, 20. Hald, 21. Hundested Isværk, 22. Hundested
- Motorfabrik, 23. Vinderød Enghave, 24. Støverled, 25. Hundested
- Vandværk, 26. Asserbo, 27. Liseleje, 28. Tollerup, 29. Kikhavn,
30. Nødebo Huse, 31. Sverkildstrup, 32. Lynæs Vandværk,
33. Søndergade, Lynæs, 34. Vinderød By, 35. Auderødlejren,
36. Hvide Klint, 37. Lille Kregme, 38. Classens Dige,
39. Lindebjerg, 40. Lille Carlsminde, 41. Tibirke Sand,
42. Skovbo, 43. Asserbohus, 44. Carls gave, 45. Lynæs Havn,
46. Pileallé, Hundested

811
1/18

*Tal om
Deres
pengesager ...*

... med

**FREDERIKSBORG AMTS
SPARE- OG LAANEKASSE**

SLØTSGADE 46 . TELEFON 78 (5 ledninger)
Kontortid 9-15, lørdag 9-12,30, fredag tillige 17-18

Afdelinger over hele Nordsjælland